

Evaluatie Taalskipper Frysk

“Versterken en verbreden”

Colofon

Evaluatie Taalskipper Frysk – “Versterken en verbreden”

Opdrachtgever

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Projectleiding

Jitske Algra, MSc

Onderzoekers

Drs. Sjoerd IJdema

Robin Rijpma, MSc

Eindredactie

Maaïke van Dijk

Uitgave

Partoer, consultants en onderzoekers

Leeuwarden, 1 oktober 2021

Samenvatting	4
Inleiding	5

1

Onderzoeksvragen 7

1.1 Centrale onderzoeksvraag	8
1.2 Deelvragen bestuurlijk verkeer	8
1.3 Deelvragen rechterlijk verkeer	9
1.4 Deelvragen algemeen	9
1.5 Onderzoeksmethodiek	10

2

Taalskipper Frysk 11

2.1 Rol en taken van de Taalskipper Frysk	13
2.2 Doelen Taalskipper Frysk 2019-2023	14
2.3 Betrokkenen Friese taaldossier	14

3

Evaluatie rol, taken en doelen 15

3.1 Evaluatie bestuurlijk verkeer	16
3.2 Evaluatie rechtsverkeer	20
3.3 Evaluatie algemeen	21
3.4 Evaluatie toegevoegde waarde Taalskipper Frysk	25
3.5 Totaaloverzicht evaluatie	26

4

Conclusies & aanbevelingen 28

4.1 Conclusies evaluatie- periode 2019- juli 2021	29
4.2 Conclusies toegevoegde waarde - periode 2019- juli 2021	31
4.3 Aanbevelingen: versterken en verbreden	32

Bijlagen

1. Doelen taalskipper	35	4. Lijst geïnterviewde organisaties	42
2. Digitale bronnen	37	5. Bronverwijzing per deelvraag	43
3. Aangeleverde documenten	41	6. Samenvattingen interviews	48

Samenvatting

'De taalskipper is een organisatie en/of persoon die actieve structurele sturing geeft bij het implementeren van tussen het Rijk en de provincie gemaakte afspraken op het gebied van de Friese taal en cultuur. De taalskipper coördineert, verbindt en inspireert in overleg met het Rijk het Friese taaldossier in de provincie Fryslân. De taalskipper is de partij die hierbij het voortouw neemt om alle decentrale betrokkenen bij elkaar te brengen. De taalskipper stuurt daar waar kansen onbenut blijven' (De Taalskipper Frysk, 2018).

Het Rijk en de provincie Fryslân hebben voor de periode 2019-2023 bestuurlijke afspraken gemaakt. In de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023) is afgesproken hoe ze invulling willen geven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de Friese taal en cultuur, zoals ook vastgelegd in de Wet Gebruik Friese taal (WGFT). In deze bestuurlijke afspraken en in de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018) is opgenomen dat er halverwege de periode 2019-2023 een evaluatie van de rol van de taalskipper wordt uitgevoerd. Deze evaluatie is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

De evaluatie heeft als doel om te kijken hoe de taalskipper tot nu toe functioneert en om te komen tot eventuele verbeterpunten voor de toekomst. De rol van de taalskipper richt zich op de drie kernwoorden van aansturing, ambitie en samenwerking in het Friese taaldossier. De evaluatie is uitgevoerd door het analyseren van digitale bronnen, aangeleverde documenten en door het houden van acht semigestructureerde interviews met de meest betrokken organisaties. Het uitgangspunt van de evaluatie is het document 'De Taalskipper Frysk' (2018).

Over de periode 2019 tot en met juli 2021 zijn de volgende vier conclusies te trekken over de inzet van de taalskipper Frysk:

1. De taalskipper speelt een actieve stimulerende, agenderende, faciliterende en enthousiasmerende rol in het Friese taaldossier.
2. De taalskipper heeft bij diverse onderwerpen een aansturende rol getoond in de samenwerking tussen partijen.
3. De aansturende rol van de taalskipper hapert bij sommige ambities.
4. De taalskipper is ambitieus in zijn rol en neemt deze rol ook serieus. De rol en taken van de taalskipper zijn echter niet voor iedereen bekend.

Er bestaan drie beelden over de toegevoegde waarde van de taalskipper. Een deel van de organisaties geeft aan dat de taalskipper van toegevoegde waarde is. De toegevoegde waarde zit dan vooral in het verbinden van diverse partijen, het op de kaart zetten van het onderwerp en een stuk visieontwikkeling, zoals met het Taalplan Frysk 2030. Andere organisaties stellen dat de taalskipper geen toegevoegde waarde heeft, omdat de provincie dit werk eerder ook al deed. Er zijn ook organisaties die aangeven dat de taalskipper van toegevoegde waarde is, maar dat het nog beter kan, door ook te kijken naar de onafhankelijkheid van de taalskipper.

Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie zijn vier aanbevelingen te geven om de rol van de taalskipper in de toekomst te versterken en te verbreden:

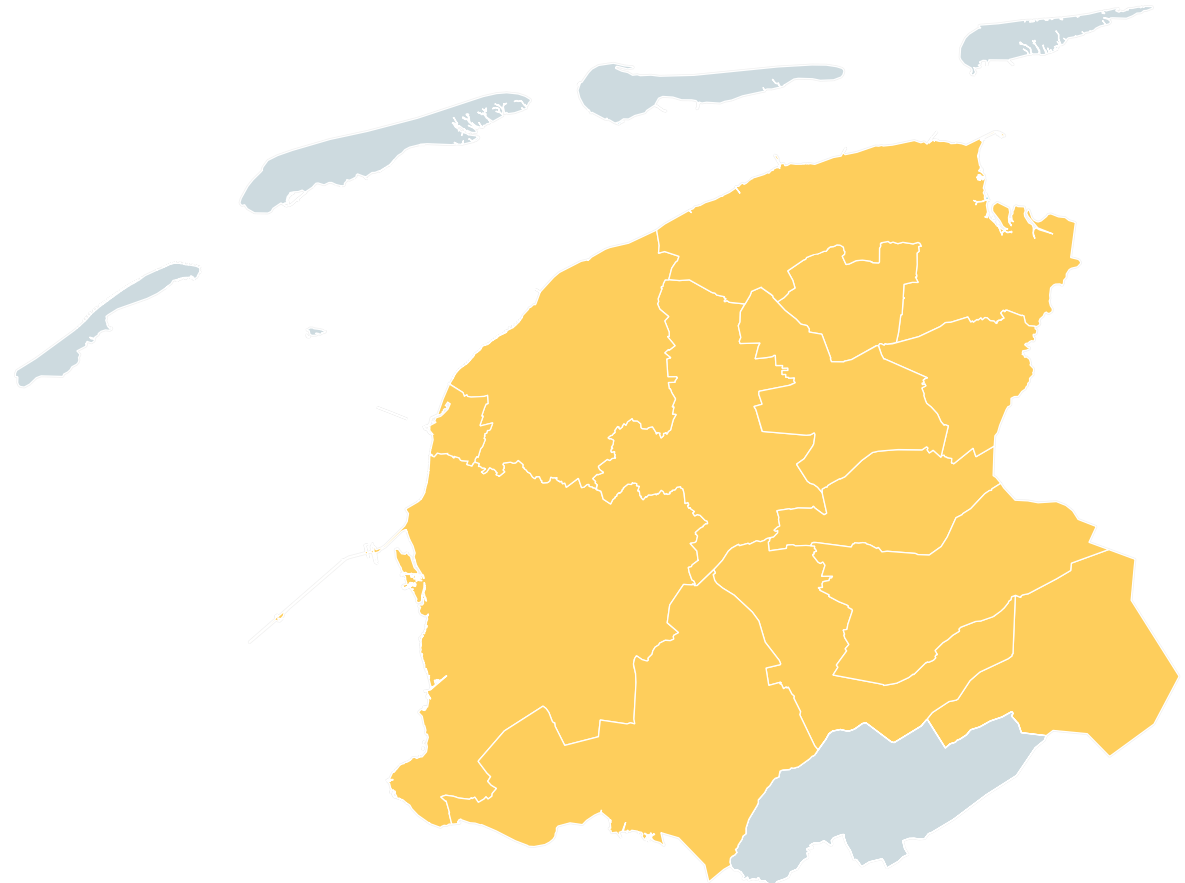
1. De profilering van de rol van de taalskipper kan beter en heeft meer tijd nodig.
2. Investeer in het bredere team en het instrumentarium van de taalskipper.
3. Temper de verwachtingen van de taalskipper ten aanzien van de rechterlijke macht of stuur bij.
4. Het glas is half vol: vier successen met elkaar en organiseer brede taalskippercongressen.

Inleiding

'De taalskipper is een organisatie en/of persoon die actieve structurele sturing geeft bij het implementeren van tussen het Rijk en de provincie gemaakte afspraken op het gebied van de Friese taal en cultuur. De taalskipper coördineert, verbindt en inspireert in overleg met het Rijk het Friese taaldossier in de provincie Fryslân. De taalskipper is de partij die hierbij het voortouw neemt om alle decentrale betrokkenen bij elkaar te brengen. De taalskipper stuurt daar waar kansen onbenut blijven' (De Taalskipper Frysk, 2018).

Het Rijk en de provincie Fryslân hebben voor de periode 2019-2023 bestuurlijke afspraken gemaakt, de 'Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023)'. In deze afspraken is afgesproken hoe ze invulling willen geven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de Friese taal en cultuur, zoals ook vastgelegd in de Wet Gebruik Friese taal (WGFT). Deze afspraken zijn gebaseerd op het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. De taalskipper heeft een belangrijke rol in de uitvoering. Volgens de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018) wordt de rol van de taalskipper ingevuld door de provincie Fryslân, concreet door de gedeputeerde verantwoordelijk voor de Friese Taal en Cultuur en de commissaris van de Koning.

In deze bestuurlijke afspraken en in de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018) is opgenomen dat er halverwege de periode 2019-2023 een evaluatie van de rol van de taalskipper wordt uitgevoerd. De uitkomsten van deze evaluatie zijn zowel in een Friestalig als in dit Nederlandstalig rapport beschreven. De evaluatie is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

In de BFTK 2019-2023 wordt aangegeven dat het Friese taalgebied 13 van de 18 Friese gemeenten betreft. De Friese Waddeneilanden Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog en de gemeente Weststellingwerf zijn uitgezonderd van het Friese taalgebied (zie bovenstaande figuur 1).

De evaluatie

De centrale onderzoeksvraag van deze evaluatie is:

'Zorgt de taalskipper op decentraal niveau in het Friese taalgebied voor een toegevoegde waarde boven op de bestaande infrastructuur bij het - in samenwerking met betrokken partijen - komen tot uitvoering van tussen het Rijk en de provincie gemaakte afspraken aangaande het waarborgen en bevorderen van de Friese taal en cultuur?'

De evaluatie bestaat, naast de centrale onderzoeksvraag, uit 20 deelvragen. De evaluatie heeft als doel om te kijken hoe de taalskipper tot nu toe heeft gefunctioneerd en om te komen tot eventuele verbeterpunten voor de toekomst. Deze evaluatie is niet de tussenrapportage van de 'Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023)'. Deze evaluatie beperkt zich uitsluitend tot de rol van de taalskipper in de periode 2019 tot en met juli 2021.

Deze evaluatie is uitgevoerd door middel van het bestuderen van digitale bronnen en aangeleverde documenten (de zogenaamde 'deskresearch'), zoals websites, beleidsplannen, vergaderverslagen en aanvullend door het houden van acht semigestructureerde interviews met de meest betrokken en relevante organisaties. Het uitgangspunt bij de evaluatie is het document 'De Taalskipper Frysk' (2018), waarin de rol en de werkzaamheden van de taalskipper zijn beschreven voor de periode 2019-2023. In de BFTK 2019-2023 wordt aangegeven dat het Friese taalgebied 13 van de 18 Friese gemeenten betreft. De Friese Waddeneilanden Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog en de gemeente Weststellingwerf zijn uitgezonderd van het Friese taalgebied (zie figuur 1).

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 worden de centrale onderzoeksvraag, de 20 deelvragen en de onderzoeksmethodiek beschreven. Hoofdstuk 2 volgt met de rol, doelen en werkzaamheden van de taalskipper. In hoofdstuk 3 is de evaluatie beschreven aan de hand van de onderzoeksvragen. De conclusies en aanbevelingen over de taalskipper volgen in hoofdstuk 4.

In bijlage 1 wordt uitgebreider ingegaan op de doelen van de taalskipper. Een overzicht van de geraadpleegde digitale bronnen staat genoemd in bijlage 2. In bijlage 3 wordt weergegeven welke documenten zijn aangeleverd voor de evaluatie. De geïnterviewde organisaties staan genoemd in bijlage 4 en in bijlage 5 volgt een bronverwijzing per deelvraag (van de deelvragen uit hoofdstuk 3). In bijlage 6 staan de samenvattingen van de acht interviews.

Uitleg kleurverdeling

De evaluatie richt zich op de periode 2019 tot en met juli 2021. De evaluatie bestaat uit het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag en drie categorieën met 20 deelvragen. Voor een snel overzicht per vraag is een schaalmeter toegevoegd. Deze schaalmeter is verdeeld in de kleuren groen, oranje en rood en geeft in kleuren de status weer van het antwoord op de gestelde vraag.

Bij **groen** is volledig voldaan aan de vraag. Op basis van de evaluatie kan het antwoord op deze vraag als voldoende worden beoordeeld.

Bij **geel** is niet volledig voldaan aan de vraag. Op basis van de evaluatie kan deels antwoord worden gegeven op de vraag, maar op onderdelen ook (nog) niet, omdat daar nog aan gewerkt wordt. Het antwoord op deze vraag kan als voldoende/onvoldoende worden beoordeeld.

Bij **rood** is niet voldaan aan de vraag. Op basis van de evaluatie kan het antwoord op deze vraag als onvoldoende worden beoordeeld.

1

Onderzoeksvragen

1.1	Centrale onderzoeksvraag	8
1.2	Deelvragen bestuurlijk verkeer	8
1.3	Deelvragen rechterlijk verkeer	9
1.4	Deelvragen algemeen	9
1.5	Onderzoeksmethodiek	10

1.1 Centrale onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag van deze evaluatie is:

'Zorgt de taalskipper op decentraal niveau in het Friese taalgebied voor een toegevoegde waarde boven op de bestaande infrastructuur bij het - in samenwerking met betrokken partijen - komen tot uitvoering van tussen het Rijk en de provincie gemaakte afspraken aangaande het waarborgen en bevorderen van de Friese taal en cultuur?'

De evaluatie bestaat naast de centrale onderzoeksvraag uit 20 deelvragen, die onderverdeeld zijn in drie categorieën, respectievelijk bestuurlijk verkeer, rechtsverkeer en algemene deelvragen. De evaluatie heeft als doel om te kijken hoe de taalskipper heeft gefunctioneerd in de periode 2019 tot en met juli 2021 en om te komen tot eventuele verbeterpunten voor de toekomst. Er wordt gekeken naar de toegevoegde waarde van de taalskipper bovenop de provinciale (wettelijke) taken die de provincie Fryslân al heeft in het Friese taaldossier.

1.2 Deelvragen bestuurlijk verkeer

- 1 In hoeverre heeft de taalskipper voldoende gestuurd op samenwerking door de verschillende in de BFTK¹ benoemde decentrale partijen? Waar kan deze sturing (nog) actiever en hoe dan?
- 2 Welke afspraken uit de BFTK zijn na aansturing van de taalskipper in nauwe samenwerking met het Rijk inmiddels gerealiseerd, welke nog niet of nog onvoldoende?

- 3 Heeft de taalskipper gedurende de looptijd van de BFTK aan Provinciale Staten, het adviesorgaan DINGtiid en het coördinerende ministerie (BZK) vaak genoeg gerapporteerd over de voortgang van de in de geformuleerde ambities?
- 4 Is er in samenwerking met de betrokken partijen een ambitieuze langetermijn-agenda opgesteld voor waar het Fries als taal in een meertalige regio in 2030 zou moeten staan?
- 5 Heeft er tweemaal per jaar een bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' plaatsgevonden onder voorzitterschap van de taalskipper? Zo ja, in hoeverre is hierbij het doel gerealiseerd om decentraal betrokkenen te stimuleren met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?
- 6 Hebben er individuele gesprekken tussen de taalskipper en andere bij de WGFT betrokken decentrale bestuursorganen plaatsgevonden? Zo ja, in hoeverre is hierbij het doel gerealiseerd om betrokkenen te stimuleren met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?
- 7 In hoeverre zijn gemeenten en bestuursorganen in het Friese taalgebied door de taalskipper ondersteund bij het komen tot, dan wel het uitvoeren van, taalbeleidsplannen en taalverordeningen inzake de Friese taal (WGFT, artikel 5)? Wat is hierbij tot nu toe de door de taalskipper opgezette rol geweest van de regeling 'Mei-inoar foar it Frysk'?
- 8 In hoeverre is het adviesorgaan DINGtiid hierbij, in overleg met de taalskipper en in navolging van artikel 19.2.c. van de WGFT actief betrokken geweest en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?

¹Bron: Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK) 2019-2023

1.3 Deelvragen rechtsverkeer

De taalskipper stuurt in het Friese taalgebied aan op de implementatie van hoofdstuk 3 WGFT – gebruik van de Friese taal in het rechtsverkeer. De deelvragen 9 en 10 zijn:

- 9 Heeft de provincie ieder jaar de rechtbank uitgenodigd voor een bestuurlijk-overleg en is daarbij gesproken over de implementatie van de WGFT (artikel 10 tot en met 17)?
- 10 In hoeverre heeft/hebben er onder aansturing van de taalskipper in het licht van WGFT-artikel 12 tot en met 14 (een) ambtelijke bijeenkomst(en) plaatsgevonden om te komen tot voldoende beschikbare tolken Fries?

1.4 Deelvragen algemeen

De deelvragen 11 tot en met 20 zijn algemene deelvragen over de taalskipper.

- 11 In hoeverre heeft de taalskipper een regisserende en stimulerende rol op zich genomen door één à twee keer per jaar de verschillende wetenschappelijke en maatschappelijke (onderwijs) instituten en allianties die zich bezighouden met meertaligheid binnen de Friese context, bij elkaar te brengen met als doel onderlinge samenwerking tot stand te brengen? Waartoe heeft dit vooralsnog wel/niet geleid?
- 12 Is het nodig geweest dat er onder aansturing van de taalskipper bestuurlijk overleg is geweest tussen de regionale publieke media-instellingen, OCW en de provincie zelf?
- 13 In hoeverre hebben zich ontwikkelingen voorgedaan die de Friese taal op korte dan wel lange termijn kunnen schaden? En in hoeverre heeft de taalskipper hierbij gericht actie ondernomen?

- 14 Heeft de taalskipper éénmaal een bijeenkomst georganiseerd voor de BFTK bij decentraal betrokkenen met als doel de implementatie van de bestuursaf-spraak te vergroten? Is hierbij het adviesorgaan DINGtiid betrokken?
- 15 Heeft de taalskipper halverwege de looptijd aan Provinciale Staten, Het Rijk en DINGtiid gerapporteerd over de voortgang van de decentrale implementatie van de gehele BFTK?
- 16 Heeft de taalskipper drie keer per jaar een Bestuurlijk Overleg georganiseerd voor het bestuur van het adviesorgaan DINGtiid en de gedeputeerde van de provincie Fryslân? Heeft hierbij op de agenda de vorderingen van de imple-mentatie van de BFTK en de hieraan gerelateerde adviezen van DINGtiid ge-staan?
- 17 Heeft de taalskipper één keer een consultatiebijeenkomst georganiseerd voor het brede Friese beleidsterrein met als doel te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese taal? Is hierbij het adviesorgaan DINGtiid betrokken?
- 18 Heeft de taalskipper jaarlijks een werkbezoek georganiseerd voor de bij het Friese beleidsterrein betrokken rijksambtenaren?
- 19 Heeft de taalskipper de leden van de Tweede Kamer (Vaste Kamercommissie BZK, J&V en OCW) uitgenodigd om in het kader van de tussenevaluatie een BFTK-gerelateerd werkbezoek te brengen aan de provincie Fryslân?
- 20 Is onderzocht in hoeverre het wenselijk is om de website www.opdestream.nl door te ontwikkelen, en afhankelijk van deze resultaten om te zetten naar een BFTK-website?

1.5 Onderzoeksmethodiek

Deze onderzoeksvragen zijn bestudeerd door middel van deskresearch en door het houden van semigestructureerde interviews met de meest betrokken en relevante organisaties (in bijlage 4 staat een overzicht van de geïnterviewde organisaties).

De deskresearch is uitgevoerd door het bestuderen van digitale bronnen (zie bijlage 2) en door het bestuderen van aangeleverde documenten (zie bijlage 3). De documenten zijn in fasen (mei tot en met juli 2021) aangeleverd door de provincie Fryslân. Deze bronnen en documenten zijn geanalyseerd op basis van de centrale onderzoeksvraag en de 20 deelvragen. Per vraag is een overzicht van relevante informatie in een analyse-overzicht opgenomen. Voor de digitale bronnen is onder andere gezocht op het onderwerp van de 'taalskipper' en de 'BFTC/BFTK', via websites van betrokken partijen, zoals de Provincie Fryslân, DINGtiid, de Rijksoverheid, de Tweede Kamer, etc. Daarnaast is er ook gekeken naar digitale nieuwsberichten over de taalskipper of de BFTC/BFTK via de regionale omroep Omrop Fryslân en de Leeuwarder Courant in de periode 2019 tot en met juli 2021.

Op basis van de deskresearch zijn aanvullend semigestructureerde interviews afgenomen met betrokken personen en organisaties (zie bijlage 4). Voor elk interview is een aparte interviewgide opgesteld. Alle interviewguides hebben een algemeen deel voor de evaluatie van de taalskipper Frysk en een specifiek deel voor die specifieke organisatie. Niet elke organisatie is namelijk op dezelfde wijze betrokken bij de taalskipper of de uitvoering van de BFTK of WGFT. In het individuele deel wordt ingegaan op juist die taken die uitsluitend van toepassing zijn op bijvoorbeeld het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' of voor de onderwijspartners.

Er zijn in totaal zestien betrokkenen geïnterviewd: vier duo-interviews, twee groepsinterviews en twee individuele interviews. Daar waar groepsstructuren bestaan (bijvoorbeeld het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk') is gekozen voor een groepsinterview om zoveel mogelijk mensen tegelijk te spreken. Daar waar geen groepsstructuren bestaan is ervoor gekozen om zoveel mogelijk duo-interviews te voeren. In een enkel geval zijn individuele interviews gevoerd. De interviews zijn samengevat in bijlage 6.

2

Taalskipper Frysk

2.1 Rol en taken van de Taalskipper Frysk	13
2.2 Doelen Taalskipper Frysk 2019-2023	14
2.3 Betrokkenen Friese taaldossier	14

Sinds 2014 is de 'Wet Gebruik Friese Taal' (afgekort als WGFT) van kracht. Deze wet erkent dat de Friese taal gebruikt kan worden in het bestuurlijke- en rechtsverkeer in de provincie Fryslân en waarborgt de gelijke positie van het Nederlands en het Fries in Fryslân. In de WGFT is opgenomen dat met de invoering van deze wet een adviesorgaan wordt ingesteld dat tot taak heeft de gelijke positie van de Friese taal en de Nederlandse taal in de provincie Fryslân te bevorderen. Dit adviesorgaan voor de Friese taal en cultuur, met de naam 'DINGtiid', signaleert en adviseert over ontwikkelingen op dit gebied voor zowel de Rijksoverheid als de provincie Fryslân. Na het adviesrapport 'Verandering en verbetering' (2015) van DINGtiid heeft de provincie Fryslân eind 2016 de rol van 'taalskipper' op haar genomen.

De taalskipper is een geweldig fenomeen, uitgedacht door DINGtiid. De gedachte was dat er een kapitein moest zijn op dit thema. Daarmee heb je iemand die de koers kan uitzetten. De provincie is de meest geschikte taalskipper voor het uitzetten van deze koers. De provincie pakt dit op als taalskipper. Het hangt dus niet aan een persoon, maar aan meerdere mensen, zowel bestuurlijk als ambtelijk.

Taalskipper Frysk

De rol, doelen en werkzaamheden van de taalskipper voor de periode 2019 tot en met 2023 zijn uitgewerkt in de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018). Dit document vormt het uitgangspunt voor deze evaluatie. De provincie Fryslân heeft drie wettelijke taken in het Friese taaldossier:

1. De taak om sinds 1989 als inspannende partij zorg te dragen, dat de aan de Friese taal en cultuur gerelateerde BFTK - in samenwerking met het Rijk en overige betrokken partijen - opgesteld en uitgevoerd wordt;
2. De taak om sinds 2014 de bij de WGFT betrokken relevante bestuursorganen (Friese gemeenten, FUMO, Veiligheidsregio Fryslân en Wetterskip Fryslân) te bevorderen dat de WGFT geïmplementeerd wordt door onder andere het opstellen van een verordening en een taalbeleidsplan Friese taal;
3. De taak van de provincie op het gebied van onderwijswetgeving. Zij coördineert en verzorgt de implementatie, de beleidsontwikkeling en -uitvoering van het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs. In overleg met de betrokken partijen, zoals de schoolbesturen, de onderwijsinspectie en de ondersteunende en uitvoerende (onderwijs)organisaties (decentralisatie van onderwijstaken Fries naar provincie sinds 2014).

De rol van de taalskipper beperkt zich tot het Friese taalgebied en de decentrale implementatie van de WGFT en het taalbeleid.

2.1 Rol en taken van de Taalskipper Frysk

Het doel van de taalskipper is om de bij het Friese taaldossier decentrale betrokkenen te inspireren om daar waar mogelijk samen te werken om te komen tot realisering van gemaakte afspraken tussen het Rijk en de provincie om de Friese taal en cultuur te waarborgen en te bevorderen. De rol van de taalskipper richt zich op de drie kernwoorden van aansturing, ambitie en samenwerking in het Friese taaldossier. De kerntaken van de taalskipper zijn volgens de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018):

- De taalskipper zorgt ervoor dat er aansluitend op de BFTK in samenwerking met de betrokken partijen² een ambitieuze langetermijnagenda opgesteld wordt: Waar zou het Fries als taal in een meertalige regio in 2030 moeten staan?
- De taalskipper stuurt in de verschillende in de BFTK benoemde domeinen³ actief aan op samenwerking tussen de bij de BFTK betrokken partijen⁴.
- De taalskipper stuurt, in nauwe samenwerking met het Rijk, actief aan op realisatie van gemaakte BFTK-afspraken.
- De taalskipper stuurt zoveel mogelijk op samenhang tussen de domeinen en tussen de betrokken overheden.
- De taalskipper rapporteert, in overleg met betrokken partijen, twee maal over de voortgang van de implementatie van de in de BFTK geformuleerde ambities aan Provinciale Staten, het adviesorgaan DINGtiid en het coördinerende Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

In de BFTK 2019-2023, paragraaf 1.3, wordt de rol van de taalskipper zoals hierboven beschreven, met als aanvulling de voorlichtende rol van de taalskipper richting organisaties en inwoners van Fryslân:

"(...) Als taalskipper zorgt de provincie in overleg met het Rijk voor heldere aansturing, ambitie en samenwerking in het Friese taaldossier in de provincie Fryslân. De taalskipper neemt het voortouw in het formuleren van de langetermijnvisie voor de Friese taal en organiseert daartoe het overleg met de betrokken bestuursorganen. Vanuit deze visie verbindt de taalskipper de verschillende domeinen die van belang zijn voor het Fries, signaleert en agendeert kansen bij de relevante partijen. Daarnaast agendeert en bespreekt de taalskipper de uitvoering van de wettelijke taken van decentrale bestuursorganen in Fryslân. Ook is de taalskipper de spil in het netwerk van andere belangrijke (overleg)partners en bestuurlijke organisaties zoals de FUMO, Wetterskip Fryslân en de Veiligheidsregio Fryslân.

Als taalskipper staat de provincie ook open voor het gesprek met organisaties en inwoners van Fryslân. Hierbij vervult de provincie als taalskipper een voorlichtende rol. Wat de invulling van de provinciale verantwoordelijkheid betreft, hebben de Provinciale Staten, het Rijk en het adviesorgaan voor de Friese taal DINGtiid, de rol en positie om de provincie daarop, indien nodig, aan te spreken. De invulling van de rol van taalskipper is tevens onderwerp van overleg met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties."

² Dit zijn de 13 Friese gemeenten, de FUMO, de Veiligheidsregio en Wetterskip Fryslân.

³ Dit zijn de zes domeinen: 1. Onderwijs; 2. rechterlijke autoriteiten/bestuurlijke autoriteiten/openbare diensten; 3. media; 4. culturele activiteiten en voorzieningen; 5. economisch en sociaal leven; 6. grensoverschrijdende uitwisseling.

⁴ Bij het uitvoeren van de BFTK zijn niet alleen de ondertekende partijen, het Rijk en de provincie betrokken, maar ook uitvoerende partijen zoals Friese gemeenten, bestuursorganen, onderwijsinstellingen en Friese taalinstellingen.

2.2 Doelen Taalskipper Frysk 2019-2023

De taken benoemd in paragraaf 2.1 zijn in de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018) vertaald in doelstellingen. Deze doelstellingen zijn in dezelfde notitie vertaald naar onderzoeksvragen, zoals beschreven in hoofdstuk 1. De doelstellingen staan in bijlage 1.

2.3 Betrokkenen Friese taaldossier

In de beschrijving van de rollen, taken en doelen van de taalskipper worden diverse betrokken partijen genoemd. Er zijn veel partijen betrokken bij het Friese taaldossier in het Friese taalgebied, zoals:

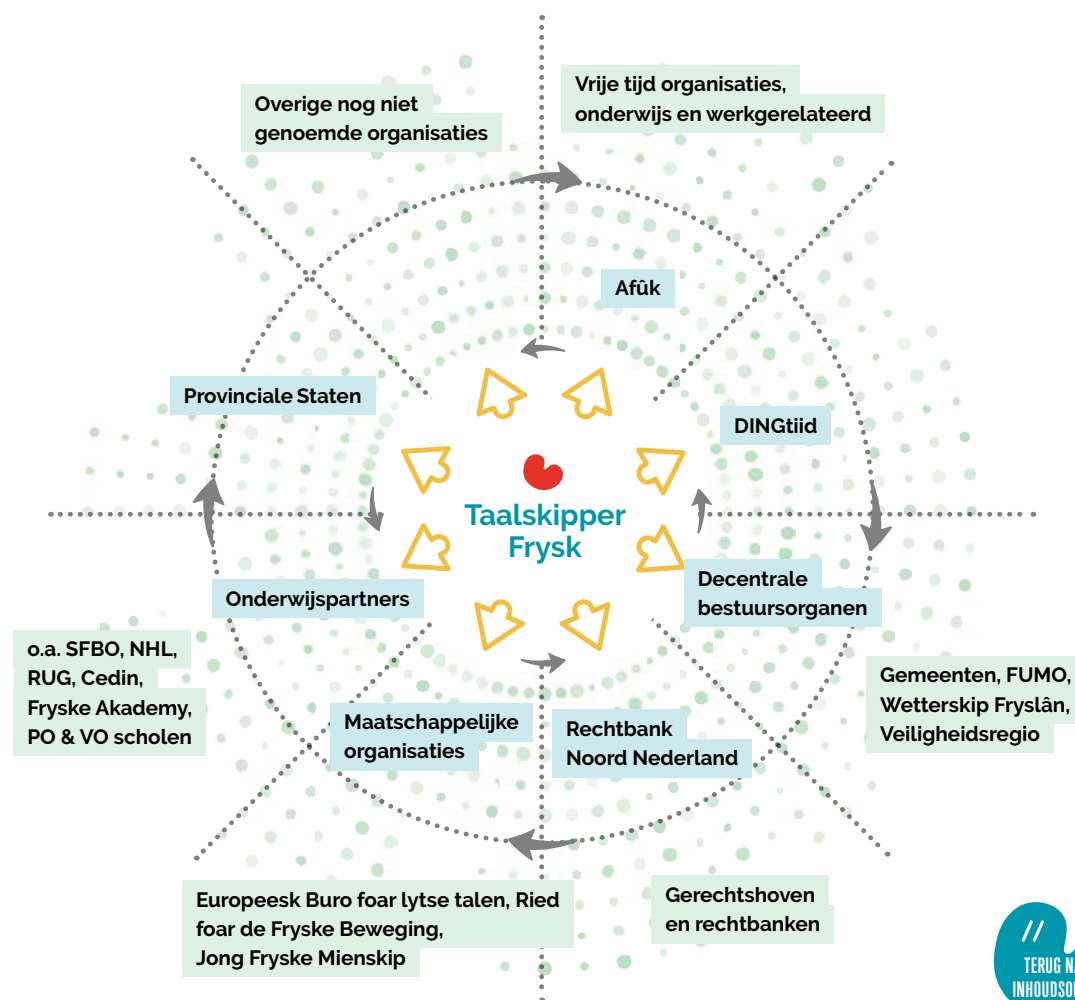
1. Commissaris van de Koning en gedeputeerde van de provincie Fryslân.
2. Bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk', met betrokken wethouders uit de gemeenten en bestuurders van overige bestuursorganen, zoals FUMO, Wetterskip Fryslân en de Veiligheidsregio Fryslân.
3. Bestuurders en ondersteuning van het onafhankelijke adviesorgaan DINGtiid.
4. Afûk (instelling op het gebied van de Friese Taal en Cultuur).
5. Rechtbank Noord-Nederland.
6. Diverse *wetenschappelijke* (onderwijs) instituten en allianties die zich bezighouden met meertaligheid binnen de Friese context, zoals de Fryske Akademy, de Rijksuniversiteit Groningen, de hogeschool NHL-Stenden, etc.
7. Diverse *maatschappelijke* instituten en allianties die zich bezighouden met meertaligheid binnen de Friese context, zoals Europeesk Buro foar Lytse Talen (EBLT), etc.
8. Betrokken ambtenaren van de provincie Fryslân en ambtenaren van de Rijksoverheid.
9. De regionale publieke media-instelling Omrop Fryslân.
10. Provinciale Staten, het Rijk en Vaste Kamercommissie BZK, J&V en OCW.

⁵ Bron: <https://taalplan.frl/wat-is-taalplan-frysk/>

In de BFTK 2019-2023 worden ook diverse andere partijen benoemd die betrokken zijn bij het Friese taaldossier. Bij het taalplan Frysk 2030⁵ zijn bijvoorbeeld veel taal- en onderwijspartners betrokken, zoals Afûk, Cedin, Fers, Keunstwurk, NHL-Stenden, Omrop Fryslân, Onderwijsbureau Semko, Sintrum Frysktalige Berneopfang (SFBO), de Onderwijsinspectie en de scholen.

Taalskipper Frysk in het brede veld van het Friese taaldossier

Figuur 2 laat het brede veld zien van het Friese taaldossier waarin de taalskipper werkt, de vele lijnen en verhoudingen die er zijn en de vele diverse organisaties.

Figuur 2 Taalskipper als spin in het web (Partoer, 2021)

3

Evaluatie rol, taken en doelen Taalskipper Frysk

3.1	Evaluatie bestuurlijk verkeer	16
3.2	Evaluatie rechtsverkeer	20
3.3	Evaluatie algemeen	21
3.4	Evaluatie toegevoegde waarde Taalskipper Frysk	25
3.5	Totaaloverzicht evaluatie	26

De onderzoeksvragen uit hoofdstuk 1 zijn leidend voor deze evaluatie. In hoofdstuk 3 worden deze onderzoeksvragen, per categorie, beantwoord. De antwoorden op de vragen zijn tot stand gekomen vanuit de deskresearch en de interviews. In bijlagen 2 en 3 staan de geraadpleegde documenten. In bijlage 5 staat per deelvraag de bronverwijzing.

3.1 Evaluatie bestuurlijk verkeer

- 1** *In hoeverre heeft de taalskipper voldoende gestuurd op samenwerking door de verschillende in de BFTK benoemde decentrale partijen?
Waar kan deze sturing (nog) actiever, hoe dan?*

De taalskipper heeft in het brede Friese taaldossier op verschillende thema's deels voldoende en deels onvoldoende op de samenwerking gestuurd tussen de in de BFTK benoemde decentrale partijen. Bij het uitvoeren van de BFTK zijn niet alleen de ondertekenende partijen, het Rijk en de provincie Fryslân betrokken, maar ook uitvoerende partijen zoals Friese gemeenten, bestuursorganen, onderwijsinstellingen en Friese taalinstellingen.

Vanuit de deskresearch en de interviews blijkt onder andere:

- a.** Dat de taalskipper in het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' vooral een faciliterende, stimulerende en agenderende rol heeft gehad om met het Fries aan de slag te gaan. Uit het interview met deze bestuurders komt naar voren dat deze overleggen vooral zijn gebruikt om ervaringen te delen en elkaar te informeren, en minder op het sturen op de samenwerking. Tijdens het bestuurlijk overleg is met de bestuurlijke partijen samengewerkt aan een langetermijnagenda voor het Fries in 2030. Hiermee is in 2019 gestart. Eerder was er geen gezamenlijk draagvlak voor een conceptversie van dit plan. Naar verwachting wordt de langetermijnagenda eind 2021 opgeleverd. Er is door de

taalskipper wel een gezamenlijk werkbezoek georganiseerd naar Luxemburg, dat de betrokken bestuurders heeft geïnspireerd. Uit het interview met de bestuurders blijkt dat zij overtuigd zijn van het belang van het stimuleren van de Friese taal in het Friese taalgebied. Tevens blijkt dat er weinig samenwerking plaatsvindt buiten het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' om. Een reden hiervoor is dat de gemeenten en overige bestuursorganen (FUMO, Veiligheidsregio en Wetterskip Fryslân) autonome organisaties zijn die ook hun eigen keuzes maken, waar de taalskipper niet altijd een sturende invloed op heeft. Er wordt gewerkt aan een voorstel voor het stimuleren van de implementatie van de WGFT via het Interbestuurlijk Toezicht (IBT).

- b.** Dat de taalskipper in het proces van de realisatie van het 'Taalplan Frysk 2030' een bestuurlijke rol speelt door kaders, ambities en sturing te geven aan de samenwerking tussen de betrokken onderwijspartners. De provincie heeft hierin een duidelijk trekkende rol. Uit het interview met de onderwijspartners blijkt dat hierdoor meer krachtenbundeling plaatsvindt. De onderwijspartners missen de rol van de taalskipper bij de verdere inhoudelijke samenwerking en uitvoering. Zij stellen dat de taalskipper beter kan ondersteunen bij de uitvoering van plannen, door ook meer inhoudelijk mee te denken en te werken in de uitvoering. De onderwijspartners vinden dat de provinciale ambtenaren meer uren nodig hebben in de uitvoering.

- c.** Dat de taalskipper bijeenkomsten heeft georganiseerd voor het opstellen van de nieuwe provinciale cultuurnota 'Nij Poadium' 2021-2024, waarvoor cultuurorganisaties, taal- en onderwijspartijen en erfgoedinstellingen zijn uitgenodigd. Hierin staan de ambities van de provincie op het gebied van kunst, cultuur, taal, onderwijs en erfgoed voor de periode 2021 tot en met 2024. Bij het realiseren van deze nota wordt door de taalskipper gestuurd op ambities in het culturele veld. Die worden gemonitord door middel van een monitoringskader, dat online nog niet te vinden is. Er wordt in deze nota expliciet aandacht besteed aan de rol van de taalskipper, waarbij de taalskipper stuurt

op samenhang, integraliteit en samenwerking tussen partners in dit specifieke veld. ambities in het culturele veld. Die worden ook gemonitord door middel van een monitoringskader, dat alleen nog niet in het openbaar te vinden is. Er wordt in deze nota expliciet aandacht besteed aan de rol van de taalskipper, waarbij de taalskipper stuurt op samenhang, integraliteit en samenwerking tussen partners in dit specifieke veld.

4 De taalskipper heeft hierin de samenwerking gestimuleerd tussen de partners; er vindt meer krachtenbundeling plaats. De inhoudelijke samenwerking (een stap verder) tussen partners lijkt lastiger te lopen. Het is niet duidelijk wat de taalskipper kan doen, als de samenwerking niet loopt.

- Quote uit één van de interviews -

2 *Welke afspraken uit de BFTK zijn na aansturing van de taalskipper in nauwe samenwerking met het Rijk inmiddels gerealiseerd, welke nog niet of nog onvoldoende?*

De evaluatie van de taalskipper richt zich alleen op de rol van de taalskipper vanuit de doelstellingen en kaders zoals beschreven in het document 'De Taalskipper Frysk' (2018). Deze evaluatie van de taalskipper is niet de tussentijdse rapportage van de BFTK. Deze vraag wordt in de tussentijdse rapportage van de BFTK meegenomen, die wordt uitgevoerd door de provincie Fryslân en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

3 *Heeft de taalskipper gedurende de looptijd van de BFTK aan Provinciale Staten, het adviesorgaan DINGtiid en het coördinerende ministerie (BZK) vaak genoeg gerapporteerd over de voortgang van de in de BFTK geformuleerde ambities?*

Eén van de kerntaken van de taalskipper is dat zij in overleg met de betrokken partijen tweemaal rapporteert gedurende de looptijd van de BFTK aan Provinciale Staten, het adviesorgaan DINGtiid en het coördinerende ministerie (BZK) over de voortgang van de implementatie van de in de BFTK geformuleerde ambities. De taalskipper heeft hier op diverse manieren aan voldaan.

De taalskipper heeft in de periode 2019 tot en met juli 2021 meerdere malen richting Provinciale Staten gerapporteerd over de voortgang van de in de BFTK geformuleerde ambities. De taalskipper heeft diverse brieven gestuurd over de voortgang van diverse onderwerpen binnen het Friese taaldossier, zoals het Taalplan Frysk 2030, stand van zaken Fries in het rechtsverkeer, stand van zaken Fryske Akademy, kerndoelen Frysk, etc. (zie bijlage 3). Daarnaast heeft de taalskipper begin 2021 aan Provinciale Staten gerapporteerd over de voortgang (met ambities) van de zichtbaarheid van het Fries bij de provincie zelf en bij decentrale partijen. In 2020 is de beleidsnota 'Nij Poadium' gedeeld met Provinciale Staten, waarin de ambities staan van de provincie op het gebied van kunst, cultuur, taal, onderwijs en erfgoed voor de periode 2021-2024, met extra aandacht voor de rol en werkzaamheden van de taalskipper.

Daarnaast vinden er vier keer per jaar bijeenkomsten plaats van het Steatekomitee Frysk. Tijdens deze overleggen worden de woordvoerders van de politieke partijen op het gebied van taal en cultuur bijgepraat door de gedeputeerde en (eventueel) de ambtenaren over de ontwikkelingen en vorderingen met betrekking tot het taalbeleid. Volgens de BFTK wordt in 2021 een eerste tussenrapportage opgeleverd van de in de BFTK geformuleerde ambities. Deze rapportage wordt op dit moment opgesteld door de provincie Fryslân en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Uit het interview met ambtenaren van de provincie Fryslân blijkt dat aan DINGtiid niet wordt gerapporteerd vanwege de positie van DINGtiid in het Friese taaldossier. DINGtiid geeft (on)gevraagd advies aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de gedeputeerde van Fryslân over zaken die te maken hebben met het Fries (zie artikel 19 WGFT). Wel vindt er drie keer per jaar bestuurlijk overleg tussen de taalskipper en DINGtiid plaats. Tevens vindt er regelmatig overleg plaats tussen de provincie en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Tijdens deze overleggen wordt ook over de voortgang van de BFTK besproken en verslag gedaan.

- 4 *Is er in samenwerking met de betrokken partijen een ambitieuze langetermijnagenda opgesteld over waar het Fries als taal in een meertalige regio in 2030 zou moeten staan?*

Onder aansturing van de taalskipper is in het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' gewerkt aan de langetermijnagenda met ambities voor het jaar 2030 voor de Friese taal. Samen met gemeenten en overige bestuursorganen, zoals Wetterskip Fryslân, FUMO en de Veiligheidsregio is vanaf 2019 gewerkt aan een conceptversie van deze langetermijnagenda, inclusief een uitvoeringsplan. De betrokken bestuurlijke partijen hebben hun eigen nuances en ambities kunnen indienen voor het uitvoeringsplan. Onder aanvoering van Afûk is door de ambtelijke werkgroep gewerkt aan de verdere uitwerking. Deze langetermijnagenda is inmiddels gereed en wordt naar verwachting eind 2021 definitief vastgesteld. Uit het interview met bestuurders 'Mei-inoar foar it Frysk' blijkt dat de betrokken bestuurders deels wel en deels niet bekend zijn met deze langetermijnagenda.

- 5 *Heeft er tweemaal per jaar een bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' plaats gevonden onder voorzitterschap van de taalskipper?
Zo ja, in hoeverre is hierbij het doel gerealiseerd om decentraal betrokkenen te stimuleren met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?*

Er heeft elk jaar twee keer een bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' plaatsgevonden. In het jaar 2019 is tweemaal een bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' georganiseerd onder voorzitterschap van de taalskipper. In het jaar 2020 is één keer een bestuurlijk overleg georganiseerd onder voorzitterschap van de taalskipper. Het tweede bestuurlijke overleg is georganiseerd in de vorm van een gezamenlijk werkbezoek aan Luxemburg. Op 5 en 6 maart 2020 is een werkbezoek aan Luxemburg gebracht door de commissaris van de Koning, de gedeputeerde, zes Friese wethouders en een afvaardiging van het Wetterskip Fryslân, DINGtiid en Afûk. In 2021 is één bestuurlijk overleg georganiseerd en staat een tweede overleg voor het najaar ingepland. Bij de bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' staat de 'implementatie van de WGFT' op de agenda. Door de taalskipper is gestimuleerd hiermee aan de slag te gaan, door ervaringen met elkaar te delen, door het onderwerp op de agenda te zetten en door als provincie financiële ondersteuning te bieden bij het opstellen van beleidsplannen.

Alle dertien gemeenten hebben inmiddels een vernieuwd Fries taalbeleid en vernieuwde taalverordening. Het Friese taalbeleid is bij de overige bestuursorganen (de Veiligheidsregio, de FUMO en het Wetterskip Fryslân) onderwerp van discussie.

- 6** *Hebben er individuele gesprekken tussen de taalskipper en andere bij de WGFT betrokken decentrale bestuursorganen plaatsgevonden? Zo ja, in hoeverre is hierbij het doel gerealiseerd om betrokkenen te stimuleren met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?*

Er hebben meerdere individuele gesprekken plaatsgevonden tussen de taalskipper en andere bij de WGFT betrokken decentrale bestuursorganen. Deze individuele gesprekken zijn vooral mondeling gevoerd en niet schriftelijk vastgelegd. Er hebben individuele gesprekken plaatsgevonden met de gemeenten Harlingen en Leeuwarden, maar ook met de FUMO, om hen te stimuleren om met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan. Een aantal gemeenten in Friesland zijn minder Fries georiënteerd en moeten overtuigd worden om taalbeleid op te stellen of om verregaande afspraken te maken. Het opstellen van Fries taalbeleid is vaak het resultaat van de persoonlijke inzet of wil van bestuurders. Het komt nog te weinig van de grond bij organisaties zoals de Veiligheidsregio en de FUMO, mede veroorzaakt door andere prioriteiten van de organisaties. Uit de interviews met de ambtenaren van de provincie Fryslân en de verslagen van de bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' blijkt dat er discussie is of deze overige bestuursorganen wel of niet gedefinieerd moeten worden als bestuursorganen of dat het uitvoeringsorganisaties zijn, zoals bedoeld in de Wet Gebruik Friese Taal (WGFT). Er wordt gewerkt aan een voorstel voor stimuleren van de implementatie van het Fries in het bestuurlijk verkeer via het IBT.

L Niet alle gemeenten zijn erg Fries-zinnig en moesten overtuigd worden om taalbeleid op te stellen of meer verregaande afspraken te maken. (...) Toch is het ook daar gelukt om 'ambitieuw' taalbeleid te maken (...). Zij doen mee in de opstelling van de langetermijnagenda en hebben doelen gesteld. De lat kan volgens de provincie altijd hoger maar het is een stuk beter dan wat het was. De gemeenten gaan ook mee in een taalbeleid dat uitgaat van vastleggen wat er is en werken aan verbetering, geen stilstand.

- Quote uit één van de interviews -

- 7** *In hoeverre zijn gemeenten en bestuursorganen in het Friese taalgebied door de taalskipper ondersteund bij het komen tot, dan wel het uitvoeren van taalbeleidsplannen en taalverordeningen inzake de Friese taal (WGFT, artikel 5)? Wat is hierbij tot nu toe de door de taalskipper opgezette rol geweest van de regeling 'Mei-inoar foar it Frysk'?*

De gemeenten zijn op diverse manieren ondersteund door de taalskipper bij het komen tot, dan wel het uitvoeren van taalbeleidsplannen en taalverordeningen. De taalskipper heeft hierbij een faciliterende, agenderende en stimulerende rol uitgevoerd. Er zijn enkele individuele gesprekken geweest met gemeenten en overige bestuursorganen. Daarnaast is het onderwerp van de taalbeleidsplannen en de taalverordeningen een agendapunt in het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk'. Van 1 november 2017 tot en met 31 december 2020 is er vanuit de provincie de subsidieregeling 'Mei-inoar foar it Frysk' ingesteld. Meerdere gemeenten geven aan dat zij dankzij deze financiële regeling stappen hebben kunnen maken met het taalbeleid en de taalverordeningen. Vanuit de gemeenten zelf is er vaak te weinig geld voor het stimuleren van het Fries of ambtelijke capaciteit voor het Friese taaldossier. Meerdere gemeenten geven aan dat zij in de toekomst weer gebruik willen maken van deze regeling, mocht deze verlengd worden. Naar verwachting wordt deze regeling geactualiseerd en verlengd en ook beschikbaar gesteld voor andere organisaties, zoals de Meldkamer Noord-Nederland en de Belastingdienst. De taalskipper heeft een individueel gesprek gevoerd met de FUMO over het stimuleren van het gebruik van de Friese taal in deze organisatie, maar niet met het Wetterskip Fryslân. Wetterskip Fryslân heeft op eigen initiatief een taalbeleid opgesteld, zonder ondersteuning vanuit de taalskipper. Uit de interviews met de ambtenaren van de provincie Fryslân en de gedeputeerde blijkt dat het voor de taalskipper soms lastig is om dingen voor elkaar te krijgen, Soms is er te weinig geld of geen intrinsieke motivatie bij de betrokken bestuursorganen, waardoor het taalbeleid niet van de grond komt. De taalskipper heeft de ambities meegegeven en zich faciliterend opgesteld, maar kan de interne processen bij andere organisaties niet aansturen.

8 *In hoeverre is het adviesorgaan DINGtiid hierbij in overleg met de taalskipper in navolging van artikel 19.2.c. van de WGFT betrokken geweest, en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?*

Artikel 19.2.c. van de WGFT stelt dat DINGtiid ondersteuning biedt bij het opstellen van regels en beleidsplannen, zoals bedoeld in de artikelen 5 en 6 van de WGFT. In de praktijk blijkt dat DINGtiid inhoudelijk betrokken is bij het opstellen van de taalplannen, maar dat de concrete ondersteuning wordt geboden door Afûk. Er is de afgelopen jaren veel contact en overleg geweest tussen gemeenten en de taalskipper/provincie Fryslân. Deze overleggen worden van oudsher ondersteund door de Afûk. DINGtiid neemt inhoudelijk deel aan deze overleggen. De praktijk laat zien dat vooral de Afûk zich bezighoudt met de uitvoering en DINGtiid zich meer richt op het (on)gevraagd advies geven. Vanuit de interviews met de ambtenaren van de provincie Fryslân, de Afûk en DINGtiid komt geen wens voor wijziging van deze werkwijze naar voren.

3.2 Evaluatie rechtsverkeer

De taalskipper stuurt in het Friese taalgebied aan op de implementatie van hoofdstuk 3 WGFT - Gebruik van de Friese taal in het rechtsverkeer. De deelvragen 9 en 10 worden hieronder beantwoord.

9 *Heeft de provincie ieder jaar de rechtbank uitgenodigd voor een bestuurlijk overleg en is daarbij gesproken over de implementatie van de WGFT-artikelen 10 tot en met 17?*

De rechtbank is niet elk jaar door de provincie uitgenodigd voor een bestuurlijk overleg om te spreken over de implementatie van de WGFT-artikelen 10 tot en met 17. Dit komt onder andere doordat de coronapandemie de zaken vertraagd heeft, maar ook door de moeilijkheden vanuit de trias politica. In Nederland zijn de drie machten van

Montesquieu bij verschillende instellingen belegd: de wetgevende macht bij de Staten-Generaal en de Regering, de uitvoerende macht bij de Regering en de rechterlijke macht bij de rechters en het Openbaar Ministerie. De rechters spreken recht op basis van wetten, die gemaakt zijn/worden door de wetgevende macht. De uitvoerende macht geeft uitvoering aan de wetten opgesteld door de wetgevende macht. De rechterlijke macht wordt gefinancierd vanuit het Rijk (uitvoerende macht), maar bepaalt zijn eigen bedrijfsvoering en agenda, om de onafhankelijkheid van de rechtspraak te waarborgen. De rechtbank valt niet onder het gezag van het ministerie van Justitie en Veiligheid, maar wordt er wel door gefinancierd. De taalskipper kan vanuit zijn rol de rechterlijke macht niet aansturen bij de implementatie van de Friese taal in het rechtsverkeer, maar wel (informeel) stimuleren.

De taalskipper als begrip is niet bekend bij de rechtbank. De rechtbank overlegt met de commissaris van de Koning over het gebruik van de Friese taal. Er is een bestuurlijk overleg geweest in april 2021 tussen de commissaris van de Koning van de provincie Fryslân en de president van de Rechtbank Noord-Nederland, waar schriftelijk verslag van is gemaakt. In dit overleg is gesproken over de implementatie van de WGFT-artikelen 10 tot en met 17, zoals de beschikbaarheid van tolken, het verbeteren van de Friese taalvaardigheden bij de medewerkers van de rechtbank, het vergroten van de zichtbaarheid van het Fries en het gebruik van het Fries binnen de rechterlijke procedures. Daarbij zijn ook intentie-afspraken gemaakt om de WGFT-artikelen meer te stimuleren binnen de rechtspraak, waaronder een onderzoek naar het gebruik van het Fries in de Rechtbank Noord-Nederland. Er is onder andere met een provinciale subsidie een tolk opgeleid in het Fries. Uit de interviews met de commissaris en de rechtbank blijkt dat er eerder telefonische gesprekken tussen hen zijn geweest. Hier zijn geen verslagen van gemaakt, waardoor niet te herleiden is wat daar inhoudelijk is besproken. Uit het interview met de rechtbank blijkt dat de Friese taal wel een warm hart wordt toegedragen.

10 *In hoeverre heeft/hebben er onder aansturing van de taalskipper in het licht van WGFT-artikelen 12 tot en met 14 (een) ambtelijke bijeenkomst(en) plaatsgevonden om te komen tot voldoende beschikbare tolken Fries?*

Uit de interviews met de ambtenaren van de provincie Fryslân blijkt dat er onder aanvoering van de taalskipper met de Afûk ambtelijk is samengewerkt aan het stimuleren van meer opgeleide Friese rechtbanktolken. Het blijkt dat er inmiddels drie tolken Fries zijn⁶. Tevens wordt aangegeven dat er inmiddels wordt gewerkt aan een opleiding voor Friese tolken. De rechtbank stelt dat de financiering van deze tolken een verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is, terwijl dit ministerie stelt dat dit een verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie en Veiligheid (J&V) is. De ambtenaren van de provincie Fryslân geven aan dat er waarschijnlijk wel genoeg tolken zijn, maar dat het belangrijker is dat het personeel in de rechtbank ook Fries verstaat. Als het personeel Fries kan verstaan, zijn er ook minder tolken nodig. De rechtbank Noord- Nederland vraagt op hun website aan nieuwe medewerkers een minimaal passieve beheersing van de Friese taal of bereidheid een cursus Fries verstaan en lezen te volgen.

In de WGFT staat dat inwoners van de provincie Fryslân bij de Rechtbank Noord-Nederland of het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden in het Fries mogen procederen. Dit maakt het heel ingewikkeld, omdat het ook om locaties buiten de provincie Fryslân en Leeuwarden gaat. De rechtbank kan niet iets in Leeuwarden wel aanbieden en in Arnhem niet. De WGFT is in dat opzicht zo generiek, waardoor het lastig is om dit voor een locatie als Leeuwarden te regelen.

- Quote uit één van de interviews -

3.3 Evaluatie algemeen

De deelvragen 11 tot en met 20 zijn algemener over het gebruik van de Friese taal en worden in deze paragraaf beantwoord.

11 *In hoeverre heeft de taalskipper een regisserende en stimulerende rol op haar genomen door één à twee keer per jaar de verschillende wetenschappelijke en maatschappelijke (onderwijs) instituten en allianties, die zich bezighouden met meertaligheid binnen de Friese context, bij elkaar te brengen met als doel onderlinge samenwerking tot stand te brengen? Waartoe heeft dit vooralsnog wel/niet geleid?*

Uit de interviews met de maatschappelijke partners en de onderwijspartners blijkt dat de taalskipper een duidelijke regisserende en stimulerende rol op zich heeft genomen door meer op thema's dan op frequentie, verschillende wetenschappelijke en maatschappelijke (onderwijs) instituten en allianties bij elkaar te brengen. Het doel hiervan is om onderlinge samenwerking tot stand te brengen binnen een specifiek domein.

Onder aanvoering van de taalskipper zijn bijvoorbeeld meerdere bijeenkomsten georganiseerd. Er is resultaat geboekt met het Taalplan Frysk 2030, samen met verschillende partners, zoals Afûk, Cedin, Fers, Keunstwurk, NHL-Stenden, Omrop Fryslân, Onderwijsbureau Semko en SFBO. De taalskipper heeft tijdens deze bijeenkomsten (bestuurlijke) kaders en ambities meegegeven en de (procesmatige) samenwerking gestimuleerd tussen de onderwijspartners. Uit de interviews met de maatschappelijke partners en onderwijspartners blijkt dat dit niet altijd heeft geleid tot verdere inhoudelijke samenwerking tussen de partijen. Tevens is de taalskipper minder dan gewenst betrokken bij de uitvoering. Hiervoor zijn als redenen genoemd dat de taalskipper een minder uitvoerende rol heeft en dat de uitvoerend ambtenaren, die belast zijn met het Fries, hier te weinig tijd voor hebben.

⁶ Ten tijde van het onderzoek waren er 3 gerechtstolken Frysk. Eind september 2021 hebben de tolken, in verband met onvrede over de tarieven, hun werkzaamheden gestaakt.
Bron: <https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1094561-geen-friese-tolken-meer-beschikbaar-vanwege-magere-vergoeding>

Onder aanvoering van gedeputeerde De Rouwe is in Fryslân is ook gewerkt aan een betere samenwerking binnen de Friese kennisinfrastructuur voor de korte en lange termijn. Op basis van de rapporten over de problematische situatie van de Fryske Akademy hebben in 2020 bestuurlijke overleggen plaatsgevonden over meer samenwerking en versteviging van de Friese kennisinfrastructuur, waarin de Friese taal een belangrijke plek heeft. Op basis van het adviesrapport 'Op zoek naar nieuwe dynamiek' van DINGtiid, is DINGtiid hier ook bij betrokken. Bij dit traject zijn partijen betrokken zoals de Fryske Akademy, Afûk, RUG Campus Fryslân, Tresoar, Fers, Fries Sociaal Planbureau, Fries Museum en SFBO. Dit traject loopt nog.

12 *Is het nodig geweest dat er onder aansturing van de taalskipper bestuurlijk overleg heeft plaatsgevonden tussen de regionale publieke media-instellingen, OCW en de provincie zelf?*

Er heeft geen bestuurlijk overleg plaatsgevonden tussen de regionale publieke media-instellingen, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) en de provincie. De hiervoor genoemde partijen vinden het niet nodig om te overleggen. Er is goed ambtelijk contact en overleg. Mocht er iets in de mediawet wijzigen, en speelt het thema media weer op, dan kan het volgens de provincie nodig zijn om bestuurlijk weer te overleggen.

13 *In hoeverre hebben zich ontwikkelingen voorgedaan die de Friese taal op korte dan wel lange termijn kunnen schaden?
En in hoeverre heeft de taalskipper hierbij gericht actie ondernomen?*

Er zijn diverse ontwikkelingen geweest die de Friese taal op de korte dan wel de lange termijn kunnen schaden. In het interview met de onderwijspartners geven de betrokkenen aan dat de situatie met de zogenaamde 'blokkeer-Friezen' een negatieve

impact heeft gehad op de beeldvorming van de Friese taal. Deze 'blokkeer-Friezen' verhinderden de toegang van anti-Zwarte Piet-demonstranten naar Dokkum in 2017. De taal- en onderwijspartners geven ook aan dat de komst van nieuwkomers en de overvloed van Nederlandstalige televisieprogramma's van negatieve invloed zijn op de Friese taal op de korte en lange termijn. De onderwijspartners geven aan dat het belangrijk is om uit te gaan van de eigen kracht van de Friese taal en identiteit. Het zou volgens hen een stap terug zijn als de leerstoel Fries verdwijnt. Zij geven ook aan dat het verstandig is om (meer) te kijken naar andere minderheidstalen en hoe men in deze gebieden omgaat met de eerste taal. Er wordt bijvoorbeeld verwezen naar Wales in het Verenigd Koninkrijk waar hard gewerkt wordt aan de stimulering van het Welsh.

Uit de interviews met de taal- en onderwijspartners blijkt dat het niet altijd duidelijk is wat de acties van de taalskipper zijn (geweest) op de ontwikkelingen die Friese taal op korte dan wel lange termijn kunnen schaden. Wel heeft de taalskipper de publiciteit gezocht via Omrop Fryslân, omdat er zorgen zijn over de toekomst van de studie Fries en de leerstoel Fries aan de Rijksuniversiteit Groningen. Tevens heeft de taalskipper eerder actie ondernomen om het toezicht op de kwaliteit van het Fries in het onderwijs naar de provincie toe te halen, omdat de provincie dit volgens de taalskipper zelf beter kan en dit ten goede komt aan de kwaliteit van het Fries binnen het onderwijs. In een onafhankelijk rapport over de problematische financiële en organisatorische situatie van de Fryske Akademy in 2019, is de provincie verweten haar rol als hoeder van de Friese taal, als taalskipper, niet te nemen. De provincie heeft uiteindelijk extra geld geïnvesteerd om een faillissement te voorkomen. In 2020 is de provincie gestart met het Meldpunt Fryske Taal, waar inwoners van Fryslân terecht kunnen met vragen en meldingen over het gebruik van de Friese taal. Het meldpunt geeft de provincie informatie over wat er speelt rondom de Friese taal. Dit meldpunt wordt in 2022 geëvalueerd.

- 14** *Heeft de taalskipper éénmaal een bijeenkomst georganiseerd voor de bij de BFTK decentraal betrokkenen met als doel de implementatie van de bestuursafpraak te vergroten?
Is hierbij het adviesorgaan DINGtiid betrokken?*

Vanuit de deskresearch blijkt niet dat de taalskipper éénmaal een bijeenkomst heeft georganiseerd voor de decentraal betrokkenen bij de BFTK met als doel de implementatie van de bestuursafpraak te vergroten. Uit alle interviews wordt ook niet duidelijk of deze bijeenkomst is georganiseerd. Vanuit de provincie is aangegeven dat met deze bijeenkomst het overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' wordt bedoeld, waarbij DINGtiid als waarnemer aanwezig is geweest en ook een inhoudelijke inbreng heeft. Uit het interview met de bestuurders van het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' blijkt dat men hier niet van op de hoogte is. DINGtiid is hier ook niet van op de hoogte. Het is niet iedereen duidelijk welke bijeenkomst hier wordt bedoeld. DINGtiid geeft aan dat, in welke vorm dan ook, er geen betrokkenheid is bij het organiseren van een bijeenkomst. Dit behoort ook niet tot het takenpakket van DINGtiid, aldus DINGtiid. In maart 2021 organiseerde DINGtiid op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de provincie Fryslân ten behoeve van de tussenrapportage over de BFTK wel een reeks kleinschalige rondetafelgesprekken/expertmeetings over de uitvoering van de BFTK 2019 - 2023.

- 15** *Heeft de taalskipper éénmaal een bijeenkomst georganiseerd voor de bij de BFTK decentraal betrokkenen met als doel de implementatie van de bestuursafpraak te vergroten?
Is hierbij het adviesorgaan DINGtiid betrokken?*

De taalskipper heeft op dit moment nog geen totale voortgangsrapportage van de BFTK 2019-2023 gedeeld met Provinciale Staten, het adviesorgaan DINGtiid en het coördinerend ministerie. De tussenrapportage van de BFTK staat gepland voor

eind 2021. Uit het interview met de ambtenaren van de provincie Fryslân blijkt dat er niet aan het adviesorgaan DINGtiid apart wordt gerapporteerd vanwege de positie van DINGtiid, het is een adviesorgaan. DINGtiid wordt wel zoveel mogelijk overal bij betrokken vanuit hun adviserende rol.

- 16** *Heeft de taalskipper drie keer per jaar een BO georganiseerd voor het bestuur van het adviesorgaan DINGtiid en de gedeputeerde van de provincie Fryslân?
Heeft hier op de agenda de vorderingen van de implementatie van de BFTK en de hieraan gerelateerde adviezen van DINGtiid gestaan?*

De taalskipper heeft niet elk jaar drie keer een bestuurlijk overleg georganiseerd tussen het bestuur van DINGtiid en de gedeputeerde.

In 2019 is éénmaal een bestuurlijk overleg geweest, waarvan schriftelijk verslag is gemaakt en waar de vorderingen van de implementatie BFTK en de hieraan gerelateerde adviezen van DINGtiid op de agenda hebben gestaan. In 2019 zijn er meerdere bestuurlijke overleggen afgezegd door de gedeputeerde vanwege politieke ontwikkelingen zoals verkiezingen en coalitie-onderhandelingen. Wel is er apart telefonisch overleg geweest tussen de bestuurders, waarvan geen verslag is gemaakt. In 2020 zijn drie bestuurlijke overleggen geweest, waar schriftelijk verslag van is gemaakt en waar de vorderingen van de implementatie BFTK en de hieraan gerelateerde adviezen van DINGtiid op de agenda hebben gestaan. In 2021 is tot en met juli 2021 één bestuurlijk overleg geweest, waar schriftelijk verslag van is gemaakt en waar de vorderingen van de implementatie BFTK en de hieraan gerelateerde adviezen van DINGtiid op de agenda hebben gestaan.

- 17** *Heeft de taalskipper één keer een consultatiebijeenkomst opgezet voor het brede Friese beleidsterrein met als doel te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese taal?
Is hierbij het adviesorgaan DINGtiid betrokken?*

Uit de interviews met de ambtenaren van de provincie Fryslân, de onderwijspartners, DINGtiid en de bestuurders van het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' blijkt dat er onduidelijkheid is over wat er bedoeld wordt met dat er 'een consultatiebijeenkomst voor het brede Friese beleidsterrein is opgezet met het doel om te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese taal'. Vanuit de ambtenaren van de provincie Fryslân wordt bij deze vraag verwezen naar bijeenkomsten in 2018 en in 2019 met taal- en onderwijsinstellingen (Afûk, Cedin, SFBO, Omrop Fryslân, Pabo, NHL, Lectoraten NHL, Fryske Akademy, Semko en de Lerarenopleiding NHL-Stenden) om van gedachten te wisselen over de uitkomsten van het Taalplan Frysk 2030. Tevens wordt verwezen naar een bijeenkomst in 2019, die voor input heeft gezorgd voor de nieuwe provinciale beleidsnota 'Nij Poadium: beleid voor Cultuur, Taal, Erfgoed en Onderwijs'. Echter, de overige organisaties geven aan niet op de hoogte te zijn van 'een consultatiebijeenkomst voor het brede Friese beleidsterrein om te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese Taal' en ook niet of en hoe DINGtiid hierbij betrokken is. Het is de geïnterviewde organisaties onduidelijk welke bijeenkomst hier exact bedoeld wordt, waardoor er mogelijk diverse bijeenkomsten met elkaar verwisseld worden. Uit de deskresearch bleek dat er eerder plannen waren om de langetermijnagenda Fries 2030 vanuit het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' door middel van een congres voor te leggen en te presenteren aan inwoners en betrokken partijen. Aan dit bestuurlijke overleg nam DINGtiid deel, vooral vanuit een adviserende rol. De langetermijnagenda is gereed, maar nog niet vastgesteld (zie vraag 4). Het congres heeft, mede door de corona-crisis, niet plaatsgevonden.

18 Heeft de taalskipper jaarlijks een werkbezoek georganiseerd voor de bij het Friese beleidsterrein betrokken rijksambtenaren?

De taalskipper heeft jaarlijks werkbezoeken georganiseerd voor de bij het Friese beleidsterrein betrokken rijksambtenaren. Het hoofddoel van deze werkbezoeken is het geven van achtergrondinformatie en laten zien hoe het taalbeleid in de praktijk werkt. Onderwerpen waren bijvoorbeeld waar het onderwijs met taalbeleid tegenaan loopt, maar ook waar zorg en media tegenaan lopen. Volgens de provincie Fryslân hebben de laatste jaren werkbezoeken plaatsgevonden op:

- 25 januari 2018: werkbezoek aan het Medisch Centrum Leeuwarden, overleg met DINGtiid, werkbezoek Afûk, Tresoar, basisschool en presentatie over Fries in rechtspraak.
- 7 maart 2019: werkbezoek aan het provinciehuis, mbo en lerarenopleiding.
- 13 februari 2020: werkbezoek aan drietalige middelbare school CSG Liudger, een dorpsupermarkt in Eastermar, zorginstelling Berchhiem Burgum, de rechtbank Noord-Nederland en een presentatie over het Fries in de economie.

19 Heeft de taalskipper de leden van de Tweede Kamer (Vaste Kamercommissie BZK, J&V en OCW) uitgenodigd in het kader van de tussenevaluatie een BFTK gerelateerd werkbezoek te brengen aan de provincie Fryslân?

Uit het interview met de ambtenaren van de provincie Fryslân blijkt dat de taalskipper een werkbezoek voorbereidt voor het najaar van 2021 voor de leden van de Tweede Kamer (Vaste Kamercommissie BZK, J&V en OCW) in het kader van de tussenevaluatie van de BFTK 2019-2023.

20 Is onderzocht in hoeverre het wenselijk is om de website www.opdestream.nl door te ontwikkelen en, afhankelijk van deze resultaten, om te zetten naar een BFTK-site

Uit het interview met de ambtenaren van de provincie Fryslân blijkt dat uit onderzoek duidelijk is geworden dat het niet wenselijk is om de website www.opdestream.nl verder te ontwikkelen naar een BFTK-website. Werkzaamheden voor de website www.opdestream.nl zijn in 2017 gestopt. Vanuit de provinciale organisatie blijkt er een andere behoefte te zijn, mede door overige organisatorische ontwikkelingen en behoeften op het gebied van communicatie en informatievoorziening, ook aansluitend bij overige ontwikkelingen zoals het Taalplan Frysk 2030. Er is binnen de provincie overleg geweest met de gedeputeerde over een aparte webpagina voor de taalskipper binnen de grotere website van de provincie zelf. Het idee was om daar de rol, context en de taken van de taalskipper online te beschrijven. Dit idee is alleen niet geconcretiseerd.

3.4 Evaluatie toegevoegde waarde Taalskipper Frysk

De centrale onderzoeksvraag is aan alle acht geïnterviewde organisaties voorgelegd. Deze organisaties zijn ook voor 2019 betrokken bij het Friese taaldossier. Hierdoor hebben zij een beeld van de situatie van het Friese taaldossier van voor de komst van de taalskipper en van na de komst van de taalskipper. De centrale onderzoeksvraag is:

Zorgt de taalskipper op decentraal niveau in het Friese taalgebied voor een toegevoegde waarde bovenop de bestaande infrastructuur bij het in samenwerking met betrokken partijen komen tot uitvoering van tussen het Rijk en de provincie gemaakte afspraken aangaande het waarborgen en bevorderen van de Friese taal en cultuur?

Er bestaan verschillende beelden over de toegevoegde waarde van de taalskipper.

De commissaris van de Koning, de gedeputeerde, de maatschappelijke organisaties, enkele onderwijspartners en de Afûk geven aan dat de taalskipper van toegevoegde waarde is. De toegevoegde waarde zit in het bij elkaar brengen van diverse partijen (verbindend), het op de kaart zetten van het onderwerp, visieontwikkeling (koersbepaling) zoals met het Taalplan Frysk 2030 en duidelijkheid creëren in het Friese taaldossier. De toegevoegde waarde zit tevens in de regiefunctie: de taalskipper heeft het overzicht en de autoriteit. De komst van de taalskipper heeft tot meer bewustwording en duidelijkheid geleid. Tevens zit de toegevoegde waarde in het op de agenda zetten van het onderwerp Fries: door te faciliteren, door af en toe te duwen en te zorgen dat er meer gebeurt, soms met charme en soms door directief te zijn.

De toegevoegde waarde van de taalskipper zit vooral in de regiefunctie, omdat ze het overzicht hebben en de autoriteit. De taalskipper heeft ook meer een stip op de horizon gezet, zoals bijvoorbeeld met het Taalplan Frysk 2030. Bij deze rol past ook het samenbrengen van alle partijen/organisaties op een positieve en constructieve manier. De rol van de taalskipper past in dat opzicht goed bij de provincie.

- Quote uit één van de interviews -

Een aantal onderwijspartners en de bestuurders van het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' geven aan dat de taalskipper als begrip geen toegevoegde waarde heeft, omdat de taalskipper een andere naam is voor het werk wat de provincie voorheen deed met bijvoorbeeld de WGFT. De notitie 'Taalskipper Frysk (2018)' legt wel meer focus op wat de taalskipper doet. Er lijkt meer scherpere en focus te zijn. De bestuurders van de decentrale bestuursorganen geven aan dat de taalskipper als begrip geen toegevoegde waarde heeft en men er niet echt bekend mee is. Het is voor hen belangrijker dat er wat gebeurt met het stimuleren van het gebruik van de Friese taal. Zij vragen zich af of het doel niet belangrijker is dan de structuur (of het vehikel).

De taalskipper heeft als begrip geen toegevoegde waarde. De term van de taalskipper leeft niet binnen het bestuurlijk overleg. 'Mei-inoar foar it Frysk' leeft veel meer. Wat is belangrijker: het doel of het vehikel/de structuur?

- Quote uit één van de interviews -

Er zijn echter ook partijen, zoals de ambtenaren van de provincie Fryslân, DINGtiid en een aantal onderwijspartners, die aangeven dat de taalskipper zeker toegevoegde waarde heeft in het Friese taaldossier, maar dat het nog veel beter kan. Zij stellen onder andere dat de provincie het werk eerder ook al deed, maar dat de taalskipper wel tot meer duidelijkheid heeft geleid, maar dat er ook nog veel verbeterpunten zijn. Een onderwijspartner en DINGtiid adviseren om eens te kijken naar de onafhankelijkheid van de taalskipper, omdat de provincie Fryslân op dit moment al diverse rollen tegelijkertijd uitvoert (beleid maken, uitvoeren, financieren, etc.). Wellicht is een meer onafhankelijke en neutrale partij, zoals een ombudsman, een betere invulling van de rol van de taalskipper.

L De taalskipper heeft zeker een toegevoegde waarde, maar het kan veel beter. Het is een nieuwe rol en iedereen moet er nog aan wennen. De rol en positie van de taalskipper zou onafhankelijker moeten. Het politieke spectrum speelt nu mee.

- Quote uit één van de interviews -

3.5 Totaaloverzicht evaluatie

1. In hoeverre heeft de taalskipper voldoende gestuurd op samenwerking door de verschillende in de BFTK⁷ benoemde decentrale partijen? Waar kan deze sturing (nog) actiever en hoe dan?
2. Welke afspraken uit de BFTK zijn na aansturing van de taalskipper in nauwe samenwerking met het Rijk inmiddels gerealiseerd, welke nog niet of nog onvoldoende?
3. Heeft de taalskipper gedurende de looptijd van de BFTK aan Provinciale Staten, het adviesorgaan DINGtiid en het coördinerende ministerie (BZK)

vaak genoeg gerapporteerd over de voortgang van de in de BFTK geformuleerde ambities?

4. Is er in samenwerking met de betrokken partijen een ambitieuze lange-termijnagenda opgesteld voor waar het Fries als taal in een meertalige regio in 2030 zou moeten staan?
5. Heeft er tweemaal per jaar een bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' plaatsgevonden onder voorzitterschap van de taalskipper? Zo ja, in hoeverre is hierbij het doel gerealiseerd om decentraal betrokkenen te stimuleren met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?
6. Hebben er individuele gesprekken tussen de taalskipper en andere bij de WGFT betrokken decentrale bestuursorganen plaatsgevonden? Zo ja, in hoeverre is hierbij het doel gerealiseerd om betrokkenen te stimuleren met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?
7. In hoeverre zijn gemeenten en bestuursorganen in het Friese taalgebied door de taalskipper ondersteund bij het komen tot, dan wel het uitvoeren van, taalbeleidsplannen en taalverordeningen inzake de Friese taal (WGFT, artikel 5)? Wat is hierbij tot nu toe de door de taalskipper opgezette rol geweest van de regeling 'Mei-inoar foar it Frysk'?
8. In hoeverre is het adviesorgaan DINGtiid hierbij, in overleg met de taalskipper en in navolging van artikel 19.2.c. van de WGFT actief betrokken geweest en hoe kan dit (eventueel) (nog) beter?
9. Heeft de provincie ieder jaar de rechtbank uitgenodigd voor een bestuurlijk overleg en is daarbij gesproken over de implementatie van de WGFT-artikel 10 tot en met 17?

⁷ Bron: Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK) 2019-2023

- 10. In hoeverre heeft/hebben er onder aansturing van de taalskipper in het licht van WGFT-artikel 12 tot en met 14 (een) ambtelijke bijeenkomst(en) plaatsgevonden om te komen tot voldoende beschikbare tolken Fries?
- 11. In hoeverre heeft de taalskipper een regisserende en stimulerende rol op zich genomen door één à twee keer per jaar de verschillende wetenschappelijke en maatschappelijke (onderwijs) instituten en allianties die zich bezighouden met meertaligheid binnen de Friese context, bij elkaar te brengen met als doel onderlinge samenwerking tot stand te brengen? Waartoe heeft dit vooralsnog wel/niet geleid?
- 12. Is het nodig geweest dat er onder aansturing van de taalskipper bestuurlijk overleg is geweest tussen de regionale publieke media-instellingen, OCW en de provincie zelf?
- 13. In hoeverre hebben zich ontwikkelingen voorgedaan die de Friese taal op korte dan wel lange termijn kunnen schaden? En in hoeverre heeft de taalskipper hierbij gericht actie ondernomen?
- 14. Heeft de taalskipper éénmaal een bijeenkomst georganiseerd voor de bij BFTK decentraal betrokkenen met als doel de implementatie van de bestuursafpraak te vergroten? Is hierbij het adviesorgaan DINGtiid betrokken?
- 15. Heeft de taalskipper halverwege de looptijd aan Provinciale Staten, Het Rijk en DINGtiid gerapporteerd over de voortgang van de decentrale implementatie van de gehele BFTK?
- 16. Heeft de taalskipper drie keer per jaar een Bestuurlijk Overleg georganiseerd voor het bestuur van het adviesorgaan DINGtiid en de gedeputeerde van de provincie Fryslân? Heeft hierbij op de agenda de vorderingen van de implementatie van de BFTK en de hieraan gerelateerde adviezen van DINGtiid gestaan?
- 17. Heeft de taalskipper één keer een consultatiebijeenkomst georganiseerd voor het brede Friese beleidsterrein met als doel te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese taal? Is hierbij het adviesorgaan DINGtiid betrokken?
- 18. Heeft de taalskipper jaarlijks een werkbezoek georganiseerd voor de bij het Friese beleidsterrein betrokken rijksambtenaren?
- 19. Heeft detaalskipper de leden van de Tweede Kamer (Vaste Kamercommissie BZK, J&V en OCW) uitgenodigd in het kader van de tussenevaluatie een BFTK-gerelateerd werkbezoek te brengen aan de provincie Fryslân?
- 20. Is onderzocht in hoeverre het wenselijk is om de website www.opdestream.nl door te ontwikkelen, en afhankelijk van deze resultaten om te zetten naar een BFTK-site?

Conclusies & aanbevelingen Taalskipper Frysk

4.1	Conclusies evaluatie- periode 2019- juli 2021	29
4.2	Conclusies toegevoegde waarde - periode 2019- juli 2021	31
4.3	Aanbevelingen: versterken en verbreden	32

De evaluatie heeft als doel om te kijken hoe de taalskipper heeft gefunctioneerd in de periode 2019 tot en met juli 2021, en om te komen tot verbeterpunten voor de toekomst. De evaluatie in hoofdstuk 3 geeft een informatief beeld van de voortgang van de werkzaamheden van de taalskipper in de afgelopen periode. Op basis van deze evaluatie en de kerntaken van de taalskipper worden in dit hoofdstuk de conclusies besproken en aanbevelingen gedaan om de rol van de taalskipper verder te optimaliseren.

De rol van de taalskipper richt zich als een schipper in het Friese taaldossier op de drie kernwoorden van aansturing, ambitie en samenwerking, boven op de wettelijke taken die de provincie al heeft in dit dossier. De kerntaken van de taalskipper zijn (De Taalskipper Frysk, 2018):

- De taalskipper zorgt ervoor dat er aansluitend op de BFTK in samenwerking met de betrokken partijen⁸ een ambitieuze langetermijnagenda opgesteld wordt: Waar zou het Fries in 2030 moeten staan, als taal in een meertalige regio?
- De taalskipper stuurt in de verschillende in de BFTK benoemde domeinen⁹ actief aan op samenwerking tussen de bij de BFTK betrokken partijen¹⁰;
- De taalskipper stuurt in nauwe samenwerking met het Rijk actief aan op realisatie van gemaakte BFTK-afspraken;
- De taalskipper stuurt zoveel mogelijk op samenhang tussen de domeinen en tussen de betrokken overheden;
- De taalskipper rapporteert, in overleg met betrokken partijen, tweemaal over de voortgang van de implementatie van de in de BFTK geformuleerde ambities aan Provinciale Staten, het adviesorgaan DINGtiid en het coördinerende ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Daarnaast heeft de taalskipper een voorlichtende rol, zoals in de BFTK is opgenomen.

4.1 Conclusies evaluatie- periode 2019- juli 2021

Op basis van de evaluatie en de bovenstaande kerntaken zijn vier conclusies te trekken.

1 De taalskipper speelt een actieve stimulerende, agenderende, faciliterende en enthousiasmerende rol in het Friese taaldossier.

In de periode 2019 tot en met juli 2021 zijn er veel werkzaamheden verricht door de taalskipper. Meerdere doelstellingen zijn behaald, zoals het taalbeleid bij gemeenten, de langetermijnagenda 2030 voor de Friese taal die bijna af is en het Taalplan Frysk 2030. Soms worden ook kleine stappen gezet, bijvoorbeeld bij de implementatie van het Fries in het rechtsverkeer, met bijvoorbeeld steeds meer tolken. Daarnaast heeft de taalskipper invulling gegeven aan de meer voorlichtende rol, zoals met de oprichting van het 'Meldpunt Fryske Taal'. Wel mist de doorontwikkeling van de website www.opdestream.nl. Het idee was om via deze website ook een actuele stand van zaken van de implementatie van de BFTK bij te houden (De Taalskipper Frysk (2018), p.12). Uit de interviews blijkt dat de taalskipper in bestuurlijke overleggen met bestuursorganen en onderwijspartners een stimulerende, agenderende en faciliterende rol laat zien. Dat wordt gedaan door het onderwerp te agenderen, door individuele gesprekken te houden en financiële ondersteuning te bieden. De taalskipper heeft tot meer bewustwording en regie geleid in het Friese taaldossier, hoewel anderen aangeven dat de provincie deze werkzaamheden ook al deed. De gedeputeerde profileert zich in de (regionale) media vaak naar buiten toe als 'taalskipper' en hoeder van de Friese taal.

2 De taalskipper heeft bij verschillende onderwerpen een aansturende rol getoond in de samenwerking tussen partijen

De taalskipper heeft de taal- en onderwijspartners bij elkaar gebracht voor het Taalplan Frysk 2030. Uit de interviews blijkt dat de taalskipper hier gestuurd heeft op samenwerking tussen de verschillende partijen en kaders en ambities heeft

⁸ Dit zijn de 13 Friese gemeenten, de FUMO, de Veiligheidsregio en Wetterskip Fryslân.

⁹ Dit zijn de zes domeinen: 1. onderwijs; 2. rechterlijke autoriteiten/bestuurlijke autoriteiten/openbare diensten; 3. media, 4. culturele activiteiten en voorzieningen; 5. economisch en sociaal leven; 6. grensoverschrijdende uitwisseling.

¹⁰ Bij het uitvoeren van de BFTK zijn niet alleen de ondertekende partijen, het Rijk en de provincie betrokken, maar ook uitvoerende partijen zoals Friese gemeenten, bestuursorganen, onderwijsinstellingen en Friese taalinstellingen.

meegegeven. De onderwijspartners geven aan dat dankzij de taalskipper veel meer samenwerking plaatsvindt tussen de diverse partijen in het Friese taaldossier. Daarnaast heeft de taalskipper ook cultuurorganisaties, taal- en onderwijspartijen en erfgoedinstellingen bij elkaar gebracht voor de nieuwe beleidsnota 'Nij Poadium 2021-2024', waarin de ambities staan van de provincie op het gebied van kunst, cultuur, taal, onderwijs en erfgoed. Tevens is onder aanvoering van de taalskipper samen met de decentrale bestuursorganen gewerkt aan een langetermijnagenda 2030 voor de Friese taal, die naar verwachting eind dit jaar klaar is.

Uit het interview met de bestuurders van het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' blijkt dat zij geen samenwerking ervaren buiten het bestuurlijk overleg om. Naar aanleiding van de problematische ontwikkelingen bij de Fryske Akademy in 2019 werkt de taalskipper samen met kennispartners en DINGtiid aan een versteviging van de Friese kennisinfrastructuur, zowel voor de korte als lange termijn, waarin de Friese taal een belangrijke plek heeft. Uit de evaluatie blijkt dat de taalskipper stuurt op samenwerking binnen de domeinen, zoals het onderwijs; het wordt niet duidelijk hoe de taalskipper heeft aangestuurd op de 'integrale' samenhang tussen de domeinen van de BFTK (één van de kerntaken van de taalskipper).

3 De aansturende rol van de taalskipper hapert bij sommige ambities

De taalskipper stuurt aan op samenwerking tussen partijen, maar probeert ook ambities vanuit de WGFT te realiseren. De taalskipper heeft een duidelijke, stimulerende, agenderende, faciliterende en enthousiasmerende rol bij het stimuleren van de Friese taal in het bestuurlijk verkeer en in het rechterlijk verkeer. Er zijn echter ook andere bestuursorganen en partijen bij betrokken die autonoom of onafhankelijk zijn. De taalskipper kan op dit moment de gemeenten of overige bestuursorganen (FUMO, Veiligheidsregio en Wetterskip Fryslân) geen taalbeleid afdwingen, maar wel stimuleren of faciliteren, met bijvoorbeeld provinciale subsidies of individuele gesprekken. De taalskipper heeft er niet voor kunnen zorgen dat alle overige bestuursorganen een taalbeleid hebben gerealiseerd. De taalskipper

heeft in dit proces meer een informele rol dan een formele en wettelijke rol. Er wordt gekeken of de stimulering van de implementatie van het Fries onder het interbestuurlijk toezicht kan komen te vallen, waardoor gemeenten meer verplicht kunnen worden om het Fries te stimuleren.

De taalskipper kan vanuit zijn rol in dat opzicht de rechtbank niet aansturen, omdat de rechtspraak een onafhankelijke positie heeft en zich niet laat aansturen. De taalskipper kan de rechtbank wel wijzen op de WGFT, waar de rechtbank zich aan dient te houden. Er worden wel hoopvolle stappen gezet (zoals meer tolken Fries en meer bewustwording onder het personeel van de rechtbank) met de doelstellingen om het Fries te stimuleren binnen het rechtsverkeer, maar het blijft een gevoelig onderwerp.

Er is een verschil tussen het verplichten van een taalbeleid en het uitvoeren van dat taalbeleid. De uitvoerende partijen, zoals gemeenten, zijn autonoom, maar dienen zich wel aan de wet te houden. Zij maken hun eigen keuzes en worden soms beperkt door hun eigen interne processen. Uit het interview met de rechtbank blijkt dat de uitvoerbaarheid van de WGFT ook wordt bemoeilijkt door juridische complicaties vanuit de WGFT zelf. Inwoners van Fryslân mogen bijvoorbeeld procederen in het Fries in andere delen van het werkgebied van de rechtbank Noord-Nederland en het werkgebied van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. Dit betekent bijvoorbeeld dat een zaak in Arnhem een Friese tolk nodig heeft, terwijl er maar drie Friese tolken beschikbaar zijn. Deze generieke benadering leidt tot veel administratieve problemen en belemmeringen om het Fries verder te implementeren binnen de rechtspraak, omdat dit dan op alle locaties moet gebeuren. Een positieve ontwikkeling vanuit de informele relatie tussen de commissaris van de Koning en de President van de Rechtbank is dat men van plan is een kwantitatief en kwalitatief onderzoek uit te voeren naar het wel/niet gebruiken van het Fries in de rechtspraak in alle locaties van de Rechtbank Noord-Nederland.

4

De taalskipper is ambitieus in zijn rol en neemt deze rol ook serieus. De rol en taken van de taalskipper zijn echter niet voor iedereen bekend

Uit de evaluatie blijkt dat de taalskipper duidelijk probeert te sturen op ambities en samenwerking in het onderwijsveld, het culturele veld en de kennisinfrastructuur, maar ook in het bestuurlijke en rechterlijke verkeer. Desalniettemin heeft de taalskipper geen één keer gerapporteerd aan Provinciale Staten over de totale voortgang van de in de BFTK geformuleerde ambities, maar wel over individuele ambities, zoals het Taalplan Frysk 2030, stand van zaken Fries in het rechtsverkeer, stand van zaken Fryske Akademy, kerndoelen Frysk, etc. De actuele informatievoorziening over de voortgang van de BFTK is niet via een aparte website, zoals www.opdestream.nl, te vinden.

Het succes van de taalskipper wordt mede bepaald door het enthousiasme en de intrinsieke motivatie van de huidige gedeputeerde, die 'trots is op het Fries' en de huidige commissaris van de Koning. Dit kan een risico zijn als toekomstige bestuurders minder enthousiast en intrinsiek gemotiveerd zijn om de rol en de taken van de taalskipper op zich te nemen en uit te voeren. Uit de interviews blijkt dat het niet altijd duidelijk is wie de taalskipper is, wat de taken van de taalskipper zijn of welke doelen er behaald moeten worden. Sommigen zien de provinciale ambtenaren als taalskipper of zijn niet bekend met het begrip 'taalskipper'. Anderen identificeren de taalskipper met de huidige gedeputeerde en de commissaris. Voor bestuurders en onderwijspartners is het belangrijker dat het Fries wordt gestimuleerd dan welk 'etiketje' eraan wordt gehangen. Vanuit de evaluatie wordt heel concreet zichtbaar dat het voor sommige organisaties onduidelijk is welke bijeenkomst(en) op welk moment bedoeld worden en wat de rol van eenieder hierin is geweest.

Er bestaan diverse beelden over de geschiktheid van de provincie als taalskipper. Eén van de onderwijspartners en DINGtiid stellen dat de provincie niet de juiste persoon of organisatie is voor de rol van de taalskipper, omdat de provincie niet onafhankelijk genoeg is. Zij stellen dat de provincie al diverse petten op heeft: die

van beleidsmaker, uitvoerder en financier. Andere organisaties, zoals Afûk en de maatschappelijke partners, stellen dat de rol van de taalskipper goed ligt bij de provincie, omdat deze overzicht en status heeft in de provincie.

4.2 Conclusies toegevoegde waarde - periode 2019- juli 2021

Deze evaluatie richt zich alleen op de rol van de taalskipper in de periode 2019 tot en met juli 2021 en niet op de tussenrapportage van de BFTK. De centrale onderzoeksvraag van de evaluatie is:

"Zorgt de taalskipper op decentraal niveau in het Friese taalgebied voor een toegevoegde waarde boven op de bestaande infrastructuur bij het in samenwerking met betrokken partijen komen tot uitvoering van tussen het Rijk en de provincie gemaakte afspraken aangaande het waarborgen en bevorderen van de Friese taal en cultuur?"

Naar aanleiding van de deskresearch en de gevoerde interviews met de meest betrokken organisaties kan geconcludeerd worden dat de taalskipper op decentraal niveau voor een toegevoegde waarde zorgt boven op de bestaande infrastructuur, maar dat er nog wel verbeterpunten zijn voor de toekomst.

Samenvattend kan worden gesteld dat de taalskipper duidelijke resultaten heeft geboekt met het stimuleren van het Fries in het bestuurlijke verkeer. De taalskipper heeft gestuurd op het ontwikkelen van het taalbeleid bij alle 13 gemeenten, meer bewustwording en het ontwikkelen van een langetermijnagenda voor het Fries 2030. Er zijn echter ook verbeterpunten, zoals het stimuleren van het Fries bij de overige bestuursorganen, zoals de FUMO en de Veiligheidsregio Fryslân en het voltooiën van de langetermijnagenda voor het Fries 2030. De taalskipper heeft kleine stappen gezet met het stimuleren van het Fries in het rechtsverkeer, door intentie-afspraken te maken, informeel contact te onderhouden, samen voor meer tolken te zorgen, samen met de rechtbank te proberen het Fries te stimuleren

en voor meer bewustwording te zorgen. De taalskipper heeft ook gezorgd voor meer samenwerking in andere velden, zoals in het proces van het 'Taalplan Frysk 2030' of in het proces van het 'Nij Poadium 2021- 2024'. In deze processen heeft de taalskipper kaders meegegeven en stippen op de horizon gezet. Het is onduidelijk of de taalskipper algemene bijeenkomsten voor de Friese taal of de BFTK heeft georganiseerd voor betrokken partijen en inwoners.

Het betreft hier een evaluatie van de taalskipper medio 2021. Dit betekent dat de taalskipper tot en met 2023 de tijd heeft om te werken aan de gestelde doelen en kerntaken.

Met die blik en de bevestiging dat er vanuit een positieve houding gewerkt wordt aan het uitrollen van de functie taalskipper, zijn er vanuit de evaluatie vier aanbevelingen geformuleerd.

4.3 Aanbevelingen: versterken en verbreden

In de vorige paragrafen zijn de conclusies beschreven over hoe de taalskipper tot nu toe heeft gefunctioneerd. Op basis van de evaluatie zijn de volgende aanbevelingen te doen voor het 'versterken en verbreden' van de rol van de taalskipper in de toekomst.

1 De profilering van de rol van de taalskipper kan beter en heeft meer tijd nodig

De rol van de taalskipper is niet voor iedereen bekend. Het is ook niet voor iedereen duidelijk wat de taalskipper betekent. Het profiel van de taalskipper is beschreven in de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018). De notitie geeft focus op wat de taalskipper doet. Ondanks de focus is de notitie moeilijk leesbaar en is de notitie niet bij iedereen bekend. Een voorwaarde voor de effectieve invulling van de rol van de taalskipper is dat deze rol ook voor iedereen duidelijk is. Het is aan te bevelen om deze rol naar

buiten toe simpeler en duidelijker te communiceren, ook voor anderen dan de meest betrokken organisaties. De voorlichtende rol van de taalskipper kan in dat opzicht ook sterker: weten de inwoners wie of wat de taalskipper is? Is er bijvoorbeeld ook een publieksvriendelijk document van de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018)? Er is digitaal weinig informatie te vinden bij de provincie over de taalskipper. De rol van de taalskipper is nieuw en de taalskipper heeft meer tijd nodig om zich te bewijzen. Er gaat veel goed, maar sommige dingen kunnen beter. In 2020 is de provincie gestart met het 'Meldpunt Fryske Taal', waar inwoners van Fryslân terecht kunnen met vragen en meldingen over het gebruik van de Friese taal. De digitale voorlichting over de voortgang van de BFTK 2019-2023 is niet te vinden, terwijl dit wel een mogelijk doel was met de omvorming van de website www.opdestream.nl. De huidige rol van DINGtiid komt soms niet helemaal overeen met hoe deze is beschreven in 'De Taalskipper Frysk' (2018). DINGtiid heeft volgens de WGFT (artikel 19) een rapporterende, adviserende en ondersteunende rol. In de onderzoeksvragen 8, 14 en 16 wordt gevraagd naar de ondersteunende rol die DINGtiid in de praktijk minder lijkt uit te voeren. Het is aan te bevelen om opnieuw te kijken naar deze doelen in de notitie de Taalskipper Frysk (2018).

De taalskipper zou zich in het vervolg meer kunnen richten op het 'versterken' van het profiel van de taalskipper. Het is aan te bevelen om de taalskipper de tijd te geven om zijn rol verder vorm te geven en na 2023 opnieuw te evalueren.

2 Investeer in het bredere team en het instrumentarium van de taalskipper

De taalskipper lijkt er soms alleen voor te staan. De taalskipper faciliteert, stimuleert, agendeert, stuurt en enthousiasmeert, maar kan het niet alleen. In aanvulling op het oorspronkelijke advies van DINGtiid (Verandering en verbetering, 2015), is het aan te bevelen om te investeren in het bredere team van het Friese taaldossier. Een goede schipper kan niet zonder een goede bemanning. En een goede bemanning kan niet zonder een goede schipper. De taalskipper werkt hard, maar kan dat niet zonder de overige teamleden in het Friese taaldossier, zoals gemeenten, taal- en

onderwijsinstellingen, cultuurinstellingen, adviesorganen, etc. Elke partij is een ambassadeur voor de Friese taal en samen vormen ze de Friese 'ambassade' of de Friese 'vloot'. De toekomst van de Friese taal is een verantwoordelijkheid van alle partners in het veld. Uit de evaluatie blijkt wel dat er een schipper boven de bemanning moet staan om samen met zijn bemanning koers te houden. Het Friese taaldossier omvat vele partners en partijen. Meer samenwerking tussen de partijen brengt het gemeenschappelijke doel meer naar voren; het zijn veel eilandjes met veel belangen, maar er vindt de laatste jaren wel steeds meer samenwerking plaats.

De taalskipper zou zich in het vervolg meer kunnen richten op het 'verbreden' van de gezamenlijke verantwoordelijkheden en de samenwerking in het Friese taaldossier door ook te investeren in het bredere team van het Friese taaldossier.

Mogelijk dat de taalskipper nog meer instrumenten kan inzetten om de WGFT te stimuleren in het Friese taalgebied, zoals het interbestuurlijk toezicht tussen provincie en gemeenten of meer financiële ondersteuning voor het ontwikkelen van taalbeleid.

3 | **Temper de verwachtingen van de taalskipper ten aanzien van de rechterlijke macht of stuur bij**

De taalskipper kan de rechterlijke macht niet aansturen vanwege de trias politica. De taalskipper kan wel de implementatie van de Friese taal binnen het rechtsverkeer stimuleren. Er worden al stappen voorwaarts gezet. Het is aan te bevelen om te kijken naar de realistische uitvoerbaarheid van hoofdstuk 3 in de WGFT, omdat bijvoorbeeld niet op alle locaties van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden altijd Friese tolken aanwezig kunnen zijn. De taalskipper is in zijn rol beperkt tot het Friese taalgebied. De betrokken organisaties zijn van goede wil, maar lopen tegen obstakels aan. De taalskipper kan niet op elk onderdeel aansturen, de mogelijkheden zijn hierin beperkt en het Rijk heeft tevens een rol om deze artikelen uitvoerbaar te maken.

Er worden samen stappen gezet, maar de situatie met het Fries in de rechtspraak is een kwestie van lange adem die niet van de ene op de andere dag opgelost zal worden. Eind 2021 is het 70 jaar geleden dat 'Kneppelfreed' (Knuppelvrijdag) plaatsvond. Een journalist (Fedde Schurer) had in een artikel een rechter beledigd door te zeggen dat die rechter in een rechtszaak had geweigerd het Fries te verstaan.

De journalist werd voor de rechter gedaagd en deze rechtszaak zorgde voor grote onrust buiten de rechtszaal, waarbij de politie met knuppels ingreep. Tot op heden, bijvoorbeeld bij de rechtszaak omtrent de 'Blokkeer-Friezen' in 2019, is er commotie over het gebruik van de Friese taal in de rechtbank.

De rol van de taalskipper zou in het vervolg 'versterkt' kunnen worden door de verwachtingen van de taalskipper meer realistisch te maken ten aanzien van de implementatie van het Fries binnen het rechtsverkeer, door de aansturende rol te vervangen door een stimulerende rol. De taalskipper kan de rechtbank en het gerechtshof niet voorschrijven hoe ze moeten handelen.

4

Het glas is half vol: vier successen met elkaar en organiseer taalskipper-congressen

Op basis van deze evaluatie blijkt dat er veel goed gaat en dat er veel werk is verzet door de taalskipper in de periode 2019 tot en met juli 2021. De taalskipper rapporteert en informeert wel over de voortgang van specifieke ambities van de BFTK 2019-2023, maar nog niet over de totale voortgang. Het is voor de toekomst aan te bevelen om jaarlijks een voortgangsrapportage van de taalskipper richting Provinciale Staten en het Rijk te sturen om de voortgang te blijven monitoren, omdat deze totale voortgang moeilijk te volgen is voor betrokken partijen en inwoners. Uit de evaluatie blijkt ook dat er geen algemene taalskipper-bijeenkomsten zijn gehouden door de taalskipper in het Friese taaldossier, zoals voor de BFTK of een bijeenkomst voor het hele Friese beleidsterrein. Er waren eerder wel plannen vanuit het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' voor een congres om de langetermijnagenda 2030 voor de Friese taal te delen en te presenteren aan inwoners en organisaties. De taalskipper zou door middel van congressen successen kunnen delen in het algemeen en de samenwerking/samenhang tussen alle partijen en domeinen kunnen verbeteren. De taalskipper zou zich in het vervolg meer moeten richten op het 'versterken' van de samenhang tussen de domeinen, tussen de betrokken overheden en het 'verbreden' van de specifieke thema's naar meer algemene taalskipper-bijeenkomsten. Dit is namelijk één van de kerntaken, zoals beschreven in de notitie de Taalskipper Frysk (2018).

Bijlagen

Bijlage 1: Doelen taalskipper

Doelen bestuurlijk verkeer

De taalskipper stuurt in het Friese taalgebied aan op implementatie van het gebruik van de Friese taal in het bestuurlijk verkeer (hoofdstuk 2 WGFT). Hiervoor zal de taalskipper:

- Het in 2017 opgezette bestuurlijke overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' met de betrokken gemeenten en relevante bestuursorganen voortzetten. Dit overleg zal onder voorzitterschap van de commissaris van de Koning en in aanwezigheid van de gedeputeerde tweemaal per jaar plaatsvinden. Hiernaast zullen ook individuele gesprekken op bestuurlijk niveau georganiseerd worden met de betrokken bestuursorganen. Doel van deze overleggen is om betrokkenen te stimuleren met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan;
- Het voortouw nemen met de betrokkenen bij het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' voor het formuleren van een langetermijnambitie (LTA2030) voor het Fries; gemeenten en bestuursorganen in het Friese taalgebied ondersteunen bij het komen tot dan wel uitvoeren van taalbeleidsplannen en taalverordeningen inzake de Friese taal. Het adviesorgaan DINGtiid wordt hierbij betrokken. De provincie heeft om gemeenten en andere bestuursorganen te inspireren actief met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan de financiële regeling opgezet (2018-2022).

Doelen rechtsverkeer

De taalskipper stuurt in het Friese taalgebied aan op implementatie van het gebruik van de Friese taal in het rechtsverkeer (hoofdstuk 3 WGFT). Hiervoor zal de taalskipper:

- Één keer per jaar de rechtbank uitnodigen voor een bestuurlijk overleg over de implementatie van de WGFT. Onderwerpen van gesprek zijn o.a.: taalbeleid, voorlichting en onderzoek toegevoegde waarde Friese taal kwaliteit rechtspraak;
- Er voor zorgen dat in het licht van de implementatie van de WGFT artikel 12 t/m 14 de betrokken partijen bij de tolkenproblematiek uitgenodigd worden om ambtelijk bij elkaar te komen en in samenwerking met elkaar gedurende de looptijd van de bestuursafpraak te komen tot voldoende beschikbaarheid van tolken.

Bijlage 1: Doelen taalskipper

Algemene doelen

Naast de doelen van de taalskipper in het bestuurlijk verkeer en het rechterlijk verkeer, richt de taalskipper zich ook op de volgende algemene doelen:

- Een regisserende en stimulerende rol op zich nemen door één à twee keer per jaar de verschillende wetenschappelijke en maatschappelijke (onderwijs) instituten en allianties die zich bezighouden met meertaligheid binnen de Friese context bij elkaar te brengen. Hierbij wil de taalskipper samenwerking in het Friese beleidsterrein tussen het Expertisecentrum Meertaligheid (The Multilingualism Lab) de (onderwijs) instituten binnen de Taalalliantie en (de erfenis van) Lân fan taal van stimuleren;
- Er indien nodig voor zorgen dat er bestuurlijk overleg tussen de regionale publieke media-instelling (in dit geval Omrop Fryslân), het ministerie van OCW en de provincie plaatsvindt. Onderwerpen van gesprek: realisatie van de mediawetgeving, borging van het Friestalige media-aanbod in het mediabestel en toekenning bijdragen ten behoeve van dit aanbod;
- Afhankelijk van ontwikkelingen die de Friese taal op korte dan wel lange termijn kunnen schaden richting betrokken bestuursorganen dan wel bedrijven/organisaties op een positieve wijze gericht actie ondernemen.
- Gedurende de looptijd van de BFTK éénmaal een bijeenkomst organiseren voor betrokken decentrale partijen met als doel de implementatie van de bestuursafpraak te vergroten. Hierbij zal het adviesorgaan DINGtiid betrokken worden;
- Halverwege de looptijd aan Provinciale Staten, het Rijk en DINGtiid rapporteren over de voortgang van de decentrale implementatie van de gehele BFTK;
- Drie keer per jaar een Bestuurlijk Overleg organiseren met het bestuur van het adviesorgaan DINGtiid en de gedeputeerde. Op de agenda staat hier in het bijzonder de vorderingen van implementatie van de BFTK en de hieraan gerelateerde adviezen van DINGtiid;
- Één keer een consultatiebijeenkomst op te zetten voor het brede Friese beleidsterrein met als doel te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese taal. Hierbij kan naast het organiseren van een publieksbijeenkomst ook gedacht worden aan het opzetten van een internetconsultatie. Hierbij zal het adviesorgaan DINGtiid betrokken worden;
- Jaarlijks een werkbezoek organiseren voor bij het Friese beleidsterrein betrokken rijksambtenaren;
- Één keer de leden van de Tweede Kamer (Vaste Kamercommissie BZK, J&V en OCW) uitnodigen om in het kader van de tussenevaluatie een BFTK gerelateerd werkbezoek te brengen aan de provincie Fryslân;
- Onderzoeken in hoeverre het wenselijk is om de website www.opdestream.nl door te ontwikkelen of een andere site om- of op te zetten. Op deze site staan niet alleen de BFTK-teksten, Europese Handvest, Kaderverdrag, over het Fries gestelde Kamervragen, kamerstukken dan wel rapportages van de Committee of Experts, maar wordt ook een actuele stand van zaken van de implementatie van de BFTK bijgehouden.

Bijlage 2: Digitale bronnen

>> Basisdocumenten bij evaluatie taalskipper Fries 2019-2021

Notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018):

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2018/12/21/de-taalskipper-frysk>

Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023):

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2018/11/30/bestjoersofspraak-fryske-taal-en-kultuer-2019-2023>

Wet Gebruik Friese taal (WGFT):

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0034047/2014-01-01>

Rapport DINGtiid- 'Verandering en verbetering' (2015):

<https://dingtiid.fr/nl/advies-verandering-en-verbetering/>

>> Rijksoverheid

https://www.eerstekamer.nl/overig/20180122/reactie_op_de_brief_van_dingtiid/meta

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z24346&did=2020D51125>

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/05/03/zevende-rapportage-nederland-europees-handvest-voor-regionale-talen-of-talen-van-minderheden>

Bijlage 2: Digitale bronnen

>> Provincie Fryslân:

<https://www.fryslan.frl/nijpodium>

https://www.fryslan.frl/subsidies/subsidies-regelingen_3217/item/regeling-mei-inoar-foar-it-frysk_13642.html

https://www.fryslan.frl/beleidsthemas/meldpunt-fryske-taal_44358/

<https://fryslan.stateninformatie.nl/document/8331671/1#search=%22taalskipper%22>

<https://fryslan.stateninformatie.nl/document/9832394/2#search=%22sichtberens%22>

<https://fryslan.stateninformatie.nl/document/5229248/1#search=%22taalskipper%22>

<https://www.fryslan.frl/stimuleren-van-de-friese-taal/>

https://www.fryslan.frl/_flysystem/assets/Fryske%20Taalatlas%202020%20%28Nederlands%29.pdf

<https://fryslan.notubiz.nl/document/10006667/2#search=%22monitoringskader%20Nij%20Podium%22>

>> DINGtiid:

https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2015/09/DINGTIID_ADVYS_DIGI_NL-versie-20-sept-2015-DEF.pdf

<https://dingtiid.frl/category/advizen/>

<https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/10/Analyse-taalbeleid-Frysk.pdf>

<https://dingtiid.frl/nl/uitvoeringsorganisaties-willen-aan-de-slag-met-het-fries/>

<https://dingtiid.frl/nl/advys-oer-kennisynfrastruktuer-kennisberied-goed-foar-de-fryske-taal/>

<https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2021/06/20210616-Provinsje-Fryslân-oan-DINGtiid-reaksje-op-advizen-KYS-en-ûnderwiisynspeksje.pdf>

Bijlage 2: Digitale bronnen

>> Overige websites:

<https://www.mercator-research.eu/en/knowledge-base/publications/publication-detail/news/detail/de-rol-fan-it-frysk-by-gemeentlike-weryndielingen-yn-fryslan/>

<https://www.mercator-research.eu/nl/nieuws-en-agenda/archief/exploits-detail/news/detail/de-rol-van-het-frysk-bij-gemeentelijke-herindelingen-in-friesland/>

<https://taalplan.frl/wat-is-taalplan-frysk/>

<https://taalplan.frl/it-is-mei-sizzen-net-te-dwaan/>

<https://friesindezorg.frl/professionals/magazine-taal-yn-de-soarch-nu-beschikbaar/>

<https://www.fryske-akademy.nl/nl/nieuws-en-agenda/zoek-details/news/detail/taskforce-rapporteert-over-akademy/>

<https://www.lc.nl/friesland/Jenny-Douwes-dient-klacht-in-over-Friese-tolk-in-rechtbank-24931600.html>

<https://anderetijden.nl/afl levering/573/Kneppelfreed>

<https://www.werkenbijderechtspraak.nl/de-organisatie/rechtbanken/rechtbank-noord-nederland/>

<https://eadvies.nl/wp-content/uploads/2021/03/De-meerwaarde-van-het-Fries-in-het-economisch-verkeer.pdf>

https://wetten.overheid.nl/BWBV0001223/1998-03-01#Verdrag_2

Bijlage 2: Digitale bronnen

>> Nieuwsberichten website Omrop Fryslân: :

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/822493-gedeputeerde-sietske-poepjes-provincie-taalschipper-voor-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1038884-provincie-wil-met-rijk-samenwerken-aan-zichtbaarheid-van-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1015495-groenlinks-campagne-en-communicatie-over-coronavaccin-hoort-ook-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/926631-schoolbesturen-bijeenroepen-om-te-praten-over-het-vak-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1033866-adviesorgaan-provincie-inspectie-fries-op-scholen-moet-bij-het-rijk-blijven>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/958316-provincie-lanceert-meldpunt-voor-vragen-over-de-friese-taal>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/891589-algemeen-overleg-de-tweede-kamer-over-zichtbaarheid-van-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/905152-provincie-moet-vijf-ton-uittrekken-om-fryske-akademy-te-redden>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/885711-alex-riemersma-maak-nu-ook-meer-ruimte-voor-fries-op-voortgezet-onderwijs>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/571520-dingtiid-uitvoering-friese-taalwet-kan-en-moet-beter>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/978814-ried-fan-de-fryske-beweging-voorlopig-niet-naar-rechter-voor-fries-op-school>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/905337-harry-van-der-molen-rijk-heeft-verantwoordelijkheid-voor-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1072261-gedeputeerde-wil-sterkere-studie-fries-en-een-nieuwe-hoogleraar-met-fries-profiel>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1078986-provinciaal-taalbeleid-effectief-maar-toch-het-kan-en-moet-beter>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/880818-welke-rol-speelt-het-fries-het-friese-bedrijfsleven>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1086846-sociale-media-geven-impuls-9-op-de-10-friestalige-jeugd-gebruikt-fries>

Bijlage 3: Aangeleverde documenten

- Verslagen bestuurlijke overleggen 'mei-inoar foar it Frysk': 18 oktober 2018, 14 mei 2019, 17 oktober 2019 en 4 november 2020 en BO 23 april 2021- inclusief document langetermijnagenda Frysk 2020-2030 (conceptversie oktober 2019) en werkprogramma LTA 2020-2030 (oktober 2020); Verslag werkbezoek taalbeleid Luxemburg 5 en 6 maart 2020.
- Verslagen bestuurlijke overleggen 'DINGtiid en gedeputeerde': 25 november 2019, 12 maart 2020, 8 juni 2020, 9 november 2020 en 18 februari 2021.
- Verslagen overleggen gedeputeerde en Fryske Akademy n.a.v. rapport Taskforce: 4 september 2019, 9 januari 2020 en 10 december 2020.
- Verslag integraal (ambtelijk) overleg met Omrop Fryslân: 8 september 2020.
- Verslagen bestuurlijke overleggen met onderwijsinstellingen: 25 september 2020 en 27 november 2020;
- Brief Rechtbank Noord-Nederland / commissaris van de Koning provincie Fryslân: 5 november 2019;
- Verslag Bestuurlijk overleg Rechtbank / commissaris van de Koning provincie Fryslân: 19 april 2021.

Brieven gericht aan Provinciale Staten:

1. Stand van zaken Taalplan Friese schoolbezoeken, Taalplan Frysk 2030 en Kurrikulum.frl in reactie op motie 2237 en de toezeggingen 1955, 2455 en 2498- 30 maart 2021;
2. Taalsurvey Taal in Fryslân, de volgende generatie- 25 september 2018;
3. Curriculumherziening kerndoelen Friese Taal- 10 juli 2019;
4. Stand van zaken Friese taal in het rechtsverkeer- 6 februari 2020;
5. Stand van zaken Fryske Akademy- 23 juni 2020;
6. Stand van zaken Fryske Akademy en samenwerkingstraject Friese Kennisinfrastructuur- 23 maart 2021;
7. Eerste openstelling subsidieregeling Frysk voor nu en later- 29 juni 2021-;
8. Beantwoording over schriftelijke vragen in de Grondwet/statuut- 2 december 2020;
9. Benoeming nieuwe directeur – bestuurder Fryske Akademy- 2 december 2020.

Bijlage 4: Lijst geïnterviewde organisaties

Er zijn in totaal zestien betrokkenen geïnterviewd. De volgende betrokkenen/organisaties zijn geïnterviewd:

1. Duo-gesprek 1: Commissaris van de Koning provincie Fryslân en Gedeputeerde Taal en Cultuur provincie Fryslân
2. Duo-gesprek 2: Afvaardiging ambtenaren provincie Fryslân
3. Duo-gesprek 3: Afvaardiging Afûk
4. Duo-gesprek 4: Afvaardiging DINGtiid
5. Groepsgesprek 1: Afvaardiging deelnemers bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk'
6. Groepsgesprek 2: Afvaardiging onderwijspartners
7. Individueel gesprek 1: Afvaardiging Maatschappelijke Organisaties
8. Individueel gesprek 2: Rechtbank Noord-Nederland

Bijlage 5: Bronverwijzing per deelvraag

BRONVERWIJZING, per deelvraag:

1

1. Interview ambtenaren provincie Fryslân
2. Interview bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk'
3. Interview onderwijspartners en taalpartner
4. Interview Afûk
5. Interview Dingtiid
6. <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/12/KYS-notitie-Nederlands.pdf>
7. <https://www.fryske-akademy.nl/nl/nieuws-en-agenda/nieuwsbericht/news/detail/News/taskforce-rapporteert-over-akademy/>
8. Brief 6 aan Provinciale Staten- Stand van zaken Fryske Akademy en samenwerkingstraject Friese Kennisinfrastructuur- 23 maart 2021 (zie bijlage 2)
9. <https://fryslan.stateninformatie.nl/document/8331661/1#search=%22bij%20podium%22>

2

1. In overleg met de opdrachtgever (het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, BZK)

3

1. Paragraaf 1.3 BFTK; BFTK 2019-2023
2. 'De Taalskipper Fryk' (2018), pagina 8
3. Brieven Provinciale Staten, zie bijlage 2
4. <https://fryslan.notubiz.nl/document/8331666/1#search=%22nij%20podium%22>
5. <https://fryslan.notubiz.nl/document/10006667/2#search=%22monitoringskader%20Nij%20Podium%22>
6. Interview DINGtiid

4

1. Verslagen bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' van 18 oktober 2018, 14 mei 2019, 17 oktober 2019, 4 november 2020 en 23 april 2021
2. Conceptversie lange termijn agenda Frysk 2020-2030 (conceptversie oktober 2019) en Werkprogramma LTA 2020-2030 (versie oktober 2020)

Bijlage 5: Bronverwijzing per deelvraag

BRONVERWIJZING, per deelvraag:

5

1. Verslagen bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' van 18 oktober 2018, 14 mei 2019, 17 oktober 2019, 4 november 2020 en 23 april 2021
2. Verslag werkbezoek taalbeleid Luxemburg 5 en 6 maart 2020

6

1. Verslagen bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' van 18 oktober 2018, 14 mei 2019, 17 oktober 2019, 4 november 2020 en 23 april 2021
2. Interview commissaris van de Koning en gedeputeerde
3. Interview ambtenaren provincie Fryslân
4. Interview bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk'

7

1. Verslagen bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' van 18 oktober 2018, 14 mei 2019, 17 oktober 2019, 4 november 2020 en 23 april 2021.
2. Interview bestuurlijk overleg 'Mei inoar foar it Frysk'
3. Interview ambtenaren provincie Fryslân
4. Interview commissaris van de Koning en gedeputeerde.
5. <https://open-pilot.overheid.nl/repository/rnl-8b732f0a-b96d-4aa4-803c-35b5a881d60f/1/pdf/zevende-rapportage-nederland-europees-handvest-voor-regionale-talen-of-talen-van-minderheden.pdf>

8

1. Interview ambtenaren provincie Fryslân
2. Interview commissaris van de Koning en gedeputeerde.
3. Interview DINGtiid
4. Interview Afûk

Bijlage 5: Bronverwijzing per deelvraag

BRONVERWIJZING, per deelvraag:

9

1. Brief Rechtbank Noord- Nederland- commissaris van de Koning provincie Fryslân, 5 november 2019;
2. Verslag bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' 23 april 2021;
3. Verslag Bestuurlijk overleg Rechtbank- commissaris van de Koning provincie Fryslân 19 april 2021
4. Brief 4 aan Provinciale Staten: Stand van zaken Friese taal in het rechtsverkeer- 6 februari 2020 (zie bijlage 2)
5. Interview ambtenaren provincie Fryslân
6. Interview commissaris van de Koning en gedeputeerde
7. Interview Rechtbank Noord-Nederland
8. <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Rechtspraak-in-Nederland/Democratische-rechtsstaat>
9. <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Financiering-van-de-rechtspraak>
10. <https://prodemos.nl/kennis-en-debat/publicaties/informatie-over-politiek/wat-is-een-rechtsstaat/de-scheiding-der-machten/>
11. https://www.denederlandsegroondwet.nl/id/vkndm7nuwdwh/de_trias_politica_in_de_nederlandse

10

1. Interview met ambtenaren provincie Fryslân en Afûk (drie tolken)
2. Brief Rechtbank Noord- Nederland- commissaris van de Koning provincie Fryslân, 5 november 2019
3. Verslag bestuurlijke overleggen 'Mei-inoar foar it Frysk' 23 april 2021
4. Brief 4 aan Provinciale Staten: Stand van zaken Friese taal in het rechtsverkeer- 6 februari 2020 (zie bijlage 2)
5. Interview Rechtbank Noord-Nederland
6. <https://www.werkenbijderechtspraak.nl/de-organisatie/rechtbanken/rechtbank-noord-nederland/>

11

1. Verslagen bestuurlijke overleggen met onderwijsinstellingen 25 september 2020 en 27 november 2020
2. Interviews ambtenaren van de provincie Fryslân
3. Brief 6 aan Provinciale Staten: Stand van zaken Fryske Akademy en samenwerkingstraject Friese Kennisinfrastructuur- 23 maart 2021

Bijlage 5: Bronverwijzing per deelvraag

BRONVERWIJZING, per deelvraag:

12

1. Verslag integraal (ambtelijk) overleg met Omrop Fryslân, 8 september 2020
2. Interview ambtenaren provincie Fryslân

13

1. Interview onderwijspartners
2. Interview ambtenaren provincie Fryslân
3. Interview taalpartner
4. <https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1066434-gedeputeerde-poepjes-toezicht-op-kwaliteit-fries-onderwijs-moet-naar-provincie>
5. <https://www.omropfryslan.nl/nieuws/905152-provincie-moet-vijf-ton-uittrekken-om-fryske-akademy-te-redden>
6. <https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1072261-gedeputeerde-wil-sterkere-studie-fries-en-een-nieuwe-hoogleraar-met-fries-profiel> en <https://www.fryslan.frl/meldpunt-fryske-taal/>
7. <https://open-pilot.overheid.nl/repository/ronl-8b732f0a-b96d-4aa4-803c-35b5a881d60f/1/pdf/zevende-rapportage-nederland-europees-handvest-voor-regionale-talen-of-talen-van-minderheden.pdf>

14

1. Interview ambtenaren provincie Fryslân
2. Interview bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk'
3. Interview DINGtiid

15

1. Interview ambtenaren provincie Fryslân

Bijlage 5: Bronverwijzing per deelvraag

BRONVERWIJZING, per deelvraag:

16

1. Verslagen bestuurlijke overleggen 'DINGtiid en gedeputeerde' van 25 november 2019, 12 maart 2020, 8 juni 2020, 9 november 2020 en 18 februari 2021
2. Mailwisselingen tussen de provincie Fryslân en Partoer d.d. 29 juni 2021.

17

1. LTA 2020-2030 (concept oktober 2019) en Werkprogramma LTA 2020-2030 (versie oktober 2020)
2. Interview ambtenaren provincie Fryslân
3. Interview Afûk
4. Interview taalpartner
5. <https://www.fryslan.frl/nijpodium>

18

1. Verslag bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk', 4 november 2020.
2. Interview ambtenaren Provincie Fryslân + aanvulling 14 juli.

19

1. Verslag bestuurlijk overleg 'mei-inoar foar it Frysk', 23 april 2021
2. Interview ambtenaren Provincie Fryslân

20

1. Verslag bestuurlijke overleg 'mei-inoar foar it Frysk', 23-04-2021
2. Interviews ambtenaren provincie Fryslân + aanvulling 14 juli
3. Mailwisselingen tussen de provincie Fryslân en Partoer d.d. 21 juni
4. Memo ambtenaren 'website taalskipper- provincie Fryslân, 23 augustus 2021

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 1

De taalskipper heeft een belangrijke rol bij de realisatie van het Taalplan Frysk 2030. De taalskipper heeft kaders en ambities meegegeven, waaraan de gemeenschappelijke plannen moe(s)ten voldoen. De taalskipper heeft hierin de samenwerking gestimuleerd tussen de partners; er vindt meer krachtenbundeling plaats. De inhoudelijke samenwerking (een stap verder) tussen partners lijkt lastiger te lopen. Het is niet duidelijk wat de taalskipper kan doen, als de samenwerking niet loopt. De taalskipper helpt bij de plannen, maar kan ook een grotere rol spelen bij de uitvoering.

Het is niet altijd duidelijk wie of wat de taalskipper is: is het een persoon of is het een organisatie? Er vinden gesprekken plaats met de gedeputeerde, die op dit gebied zeer stimulerend aanwezig is en 'grutsk is op it Frysk', maar ook met ambtenaren. Er wordt geconstateerd dat de provincie al veel deed op het gebied van de Friese Taal. De vraag is of het werk van de taalskipper wel zo nieuw is. De provincie heeft diverse rollen op het gebied van de Friese taal, zoals het beleid maken, uitvoeren, financieren, etc. Die rollen lopen soms door elkaar heen. De geïnterviewden stellen dat de inhoud ook belangrijker moet zijn dan de gekozen structuur. De rol van de provincie kan daarin scherper, meer koersbepalend, minder vrijblijvend en meer samenhangend tussen de ambtenaren.

Niet iedereen is op de hoogte van de langetermijnagenda. Ze zijn wel betrokken bij het Taalplan Frysk 2030, waaraan de taalskipper een duidelijke en toegevoegde waarde leverde, doordat er meer is gestuurd en samengewerkt tussen partijen. Ze zijn niet op de hoogte van een consultatiebijeenkoms voor het brede Friese beleidsterrein om te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese taal. De focus zou meer moeten liggen op het stimuleren van de Friese taal in plaats van op de meertaligheid, anders lijkt de Friese taal op termijn uit te sterven. Er is een hele kennisinfrastructuur met betrekking tot de Friese taal, het is een complex veld geworden. Er zijn vele partijen actief binnen het onderwijsveld, die ook betrokken zijn bij het Taalplan Frysk 2030.

Er zijn de afgelopen jaren diverse ontwikkelingen geweest die invloed hebben op de Friese taal, zoals de Blokkeer-Friezen en nieuwkomers in Friesland. Het is niet altijd duidelijk wat de rol van de taalskipper is bij deze ontwikkelingen. Het is belangrijk om uit te gaan van de eigen kracht en het positioneren van de Friese taal en identiteit, ook in Europees verband. Het is daarbij ook interessant om te kijken naar de relaties tussen het ministerie en de provincie.

De 'taalskipper' is een andere naam voor iets wat de provincie voorheen al deed. Er lijkt wel meer scherpere en focus te zijn, met name voor de provincie zelf en zeker in het proces van het Taalplan Frysk 2030. De notitie 'Taalskipper Frysk' (2018) legt iets meer focus op wat de taalskipper doet ten opzichte van het verleden. Een suggestie is om eens te kijken naar de rol van de provincie hierin. Een andere suggestie is om in dit dossier eens goed te kijken naar de beleidscyclus van beleid maken, ontwerpen, financieren en evalueren. De vraag is of de provincie de rol van taalskipper kan spelen, omdat zij al diverse rollen tegelijkertijd uitvoert. Wellicht is een meer onafhankelijke en neutrale partij, zoals een ombudsman, een betere invulling van de rol van de taalskipper.

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 2

De rol van de taalskipper wordt gezien als verbindend en koersbepalend in het Friese taaldossier en liever niet als reprimerend of sanctionerend. Het hele college van Gedeputeerde Staten is eigenlijk de taalskipper. De taalskipper kan een belangrijke rol spelen in de verbinding met partijen die nog weinig met de Friese taal doen. De taalskipper zou niet met de uitvoering bezig moeten zijn, daar zijn andere partijen voor.

De organisatie is betrokken geweest bij het opstellen van een langetermijnagenda 2030 voor het Fries, vanuit het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk'. Deze langetermijnagenda is bijna klaar; een aantal gemeenten moet hun bijdrage nog leveren. De organisatie heeft de gemeenten hierbij vooral ondersteund en meegeholpen met het formuleren van ambities. De taalskipper heeft de langetermijnagenda vooral bestuurlijk op de agenda gezet en tijdens overleggen besproken. Dit wordt ambtelijk verder uitgewerkt. Het Taalplan Frysk 2030 is een ander traject, waarin met scholen wordt samengewerkt. De taalskipper heeft in dit traject vooral een bestuurlijke rol. Veel partijen die betrokken zijn bij het Taalplan Frysk 2030 zoeken elkaar nu op, zoals SFBO, Cedin, Fers, NHL-Stenden, RUG, etc. Vanuit de provincie is er niet altijd genoeg ambtelijke ondersteuning, wat het lastig maakte. De rol van de taalskipper wordt gewaardeerd in de bovenstaande processen.

Men is niet bekend met een consultatiebijeenkomst voor het brede Friese beleidsterrein met als doel te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese Taal. De vraag is of dit ook effectief is, omdat er heel veel verschillende partijen met diverse taken zijn in het Friese Taaldossier. Maatwerk is veel belangrijker. Bij alleen al de gemeenten zie je al veel verschillen.

Men is zeer bekend met de Wet Gebruik Friese Taal (WGFT). Alle gemeenten zijn goed bezig om te voldoen aan de Taalwet. De taalskipper heeft ook gesproken met gemeenten waar het nog wat moeilijker liep. Van de overige bestuursorganen heeft alleen het Wetterskip Fryslân een taalbeleid opgesteld, de FUMO en de Veiligheidsregio nog niet.

Het is daarbij ook belangrijk om te richten op de opbrengst en de meerwaarde voor overheden; een goede informatievoorziening daarbij is heel belangrijk. De situatie van de Rechtbank is een ander verhaal. Dat is een lastige situatie, deels komt dit ook door andere of interne processen. Op dit moment lijkt het nog te moeilijk om alle verhalen letterlijk in het Fries op te schrijven. Er zijn inmiddels wel drie Friese tolken beëdigd. Het zou goed om iemand verantwoordelijk te maken binnen organisaties en om beleid en uitvoer goed bij elkaar te brengen.

De organisatie is één van de partijen die de samenwerking stimuleert in het Friese Taaldossier, zit in het centrum van het Friese taaldossier en is betrokken bij alle relevante dossiers. Er wordt nu meer uitgewisseld en samengewerkt met de wetenschappelijke instituten, zoals Tresoar, de Fryske Akademy, de Rijkuniversiteit Groningen, etc. Vanuit het onderwijsveld zijn vooral Cedin, SFBO en NHL-Stenden betrokken. De regionale omroep Omrop Fryslân is op alle vlakken betrokken. De taalskipper heeft een duidelijke regisserende en stimulerende rol gehad bij het opstellen van het Taalplan Frysk 2030 en heeft partijen bij elkaar gebracht. Het is echter ook belangrijk dat de partijen weten wat hun rol is bij de uitvoering en vervolgstappen. Hierin kan de taalskipper nog een betere rol spelen. De provincie kan soms wat dwingend naar buiten overkomen, dat roept wel eens ergernis op bij partijen. Een voorbeeld is dat er in de media al wordt gesproken over positieve effecten over de Friese Taal op scholen, terwijl nog niet alle scholen zijn bezocht of meegenomen in het onderzoek. Goede communicatie en het maken van goede afspraken is zeer belangrijk.

De taalskipper zorgt voor een zeer toegevoegde waarde, vooral in het bij elkaar brengen van diverse partijen, het op de kaart zetten van het onderwerp en een stuk visieontwikkeling. De provincie als organisatie heeft status. De taalskipper is winst voor het Friese taaldossier.

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 3

Het is niet helemaal duidelijk wat de taalskipper precies inhoudt. Tijdens de bestuurlijke overleggen (twee keer per jaar) wordt vooral gesproken over manieren om de Friese taal te stimuleren binnen de gemeenten of de overige bestuursorganen. Deze doelen zijn vooral belangrijk. *'Mei-inoar foar it Frysk'* leeft veel meer. Wat is belangrijker: het doel of het vehikel/structuur? Het bestuurlijk overleg wordt vooral gebruikt om ervaringen te delen en elkaar te informeren. In dit overleg wordt ook de samenwerking met Afûk en DINGtiid gestimuleerd. Tijdens het overleg stelt de gedeputeerde zich lenig, stimulerend en faciliterend op. Er vindt weinig samenwerking buiten het overleg plaats. Wel zijn er gezamenlijke werkbezoeken georganiseerd, zoals naar Luxemburg in maart 2020.

Tevens stimuleert de provincie bij het gemeentelijke taalbeleid. Men is zich bewust van de stimulerende rol van de provincie om met de WGFT aan de slag te gaan. Dit doet zij deels via een subsidieregeling (Regeling 'Mei-inoar foar it Frysk'), maar ook door individuele bezoeken van de gedeputeerde aan de gemeenten. De gemeenten maken hier gebruik van, zodat ze hun gemeentelijke taalbeleid kunnen vormgeven. Wetterskip Fryslân heeft hier vooral zelf actie ondernomen door een eigen taalbeleid op te stellen en heeft hier geen afzonderlijk overleg met de gedeputeerde over gehad. Zij hebben hierbij veel samengewerkt met Afûk, ook bij de uitvoering van hun taalbeleid.

Zij zien de rol van de provincie daarin vooral als stimuleren/faciliteren/agenderen/mogelijk maken en aansturen bij/van het Friese taaldossier. De commissaris en de gedeputeerde zijn enthousiast en geven 'schwung' aan het onderwerp van de Friese taal. Het is soms wel wat te vrijblijvend (geen harde hand). Er wordt wel meer ambtelijke ondersteuning gewenst bij de uitvoering van de plannen: hoe zijn de plannen ook concreet en zichtbaar te maken? Het is niet helemaal duidelijk of er ook een ambtelijke werkgroep actief is naast het bestuurlijk overleg, voor ambtelijke samenwerking.

Er heeft geen brede consultatiebijeenkomst plaatsgevonden voor het Friese beleidsterrein, met als doel om te komen tot een langetermijnvisie voor de Friese taal.

Tijdens het bestuurlijk overleg is eerder wel een (concept)-langetermijnagenda 2030 voor de Friese taal besproken, met een stip op de horizon. Dit document is niet (meer) bij iedereen bekend. Het is niet duidelijk of er een bijeenkomst is georganiseerd voor betrokkenen bij de BFTK, met als doel om de BFTK te stimuleren. Wel zijn er bijeenkomsten geweest vanuit het onderwijsveld en de positie van het Fries binnen het onderwijs.

Naast de taalskipper en de bestuursorganen zijn meer partijen betrokken bij het stimuleren van de Friese taal en het taalbeleid. Er is een duidelijk verband met het onderwijs, maar ook met het toerisme of met de zorg. Het Fries is niet alleen een taal, maar ook een onderdeel van mensen hun identiteit (cultureel erfgoed). De Friese taal helpt ook in het contact tussen medewerkers en inwoners, de drempel om contact te leggen wordt dan lager. Het is ook interessant om te kijken of de Friese taal ook meer kan worden gestimuleerd binnen aanbestedingen en subsidiebeleid.

De taalskipper heeft als begrip geen toegevoegde waarde. De term van de taalskipper leeft niet binnen het bestuurlijk overleg. Ze zijn zich niet bewust van de notitie 'De Taalskipper Frysk' (2018). De effecten zijn meer belangrijk en dat er genoeg gebeurt met het stimuleren van de Friese taal. Het bestuurlijk overleg wordt daarin als een meerwaarde gezien. Zij zien de taalskipper vooral in de personen van de huidige commissaris en de gedeputeerde, die veel enthousiasme uitstralen op dit gebied.

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 4

Er is twee keer per jaar een overleg met de gedeputeerde, waarin zij onderwerpen bespreken die belangrijk of relevant zijn voor de eigen organisatie/of de provincie. Er is een subsidierelatie met de provincie. De taalskipper wordt niet zozeer gezien als een persoon, maar meer als de afdeling Taal en Cultuur van de provincie. Er is contact met de ambtenaren. De taalskipper is een relatief jong begrip. De provincie heeft die rol naar zich toegetrokken, omdat er regie of duidelijke leiding werd gemist in het Friese taaldossier. De provincie pakt deze rol goed op, omdat zij ook het overzicht hebben. Er zijn veel partijen betrokken bij het Friese taaldossier. Het is de vraag of deze evaluatie niet te vroeg is, omdat de organisatie ook de kans moet krijgen om zich te ontwikkelen en te bewijzen. De taalskipper moet vooral aanjagen, de uitvoering ligt bij de vele andere organisaties in Fryslân.

Er wordt veel samengewerkt met andere relevante partijen, die zich inzetten voor de minderheidstalen. Hier heeft de taalskipper geen aansturende rol in gehad. De samenwerking met andere partijen gebeurt vooral uit de organisaties zelf. De organisatie roept deze organisaties periodiek om de tafel. In het algemeen bestuur zitten 22 bestuurders, die drie keer per jaar om de tafel zitten. De gedeputeerde is tot 1 december 2020 voorzitter geweest van het 'The Network to Promote Linguistic Diversity (NPLD)'. De organisatie is betrokken geweest bij de bijeenkomsten over het Taalplan Frysk 2030, met andere partijen, zoals SFBO, Cedin, Afûk, Fryske Akademy, etc. Daar is over ambities en doelstellingen gesproken. Vanuit de organisatie wordt ingezet op het Fries, vooral vanuit de meertaligheid, omdat het dan makkelijker is om binnen te komen. Het is belangrijk om te sturen op de Friese taal, omdat deze onder druk staat.

De taalskipper kan het belang van het Fries als minderheidstaal nog meer benadrukken in Den Haag. Het is belangrijk dat nieuwe politici ook bekend zijn met het Friese taaldossier. Daarin heeft de taalskipper een belangrijke rol. De taalskipper kan ook actiever sturen om de wetgeving zo aan te passen dat scholen verplicht worden om het Fries als examenvak aan te bieden. De provincie is duidelijk meertalig ingesteld.

De taalskipper kan echter ook met de gemeenten meer aan de slag om de zichtbaarheid van het Fries te stimuleren, zoals bijvoorbeeld in het publieke domein (tweetalige plaatsnaamborden, of 'brandweer' ook in het Fries op de brandweerwagen, etc.).

De invloed van de Nederlandse taal op de Friese taal is groot en bedreigend. Dit komt onder andere door de televisie, omdat het aanbod in het Nederlands veel groter is dan in het Fries. De sociale media kunnen hier wel bij helpen, omdat Friese jongeren wel berichten in het Fries naar elkaar sturen. De taalskipper moet hier gespist op zijn en goed op de hoogte zijn en in contact staan met alle partijen (sparren/triggeren, etc.). Het zou echt een stap terug zijn als bijvoorbeeld de leerstoel Fries verdwijnt. Soms gebeuren er ook dingen die niet zijn aangestuurd, zoals de positieve ontwikkeling van het Fries in de popmuziek. De emancipatie van het Fries is ook positief verlopen de laatste decennia. In het verleden waren er minder wetenschappelijke onderzoeken naar het Fries, dat is nu wel anders. In het mbo en het hbo heeft het Fries nog geen goede positie. Wellicht kan de taalskipper voor meer bewustwording zorgen bij deze schoolbesturen?

De toegevoegde waarde van de taalskipper zit vooral in de regiefunctie, omdat ze het overzicht hebben en de autoriteit. De taalskipper heeft ook meer een stip op de horizon gezet, zoals bijvoorbeeld met het Taalplan Frysk 2030. Dat heeft meer duidelijkheid gegeven. Bij deze rol past ook het samenbrengen van alle partijen/organisaties op een positieve en constructieve manier. De rol van de taalskipper past in dat opzicht goed bij de provincie.

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 5

De taken en verantwoordelijkheden van de taalskipper zijn beschreven in het document 'De Taalskipper Frysk' (2018). Het advies van DINGtiid 'Verandering en Verbetering' (2015) heeft de beeldvorming van de rol van de taalskipper duidelijk neergezet, met de gedeputeerde als schipper die aan het roer staat van het skûtsje om de taal te sturen. In de praktijk is de rol van de taalskipper meer stimulerend, coördinerend en inspirerend dan sturend. Formeel vervult de provincie Fryslân de rol van de taalskipper; concreet betreft dit de gedeputeerde voor de Friese taal en cultuur en de commissaris van de Koning in Fryslân. Informeel functioneren de ambtenaren van de provincie ook als taalskipper in diverse ambtelijke overleggen en overleggen met partners in het veld.

In het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk' is onder aanvoering van de taalskipper samengewerkt aan de langetermijnagenda 2030 (LTA 2030) voor de Friese taal. De betrokken partijen onderschrijven het belang van de Friese taal. Dit overleg vindt twee keer per jaar plaats. Er was eerder ook een ambtelijk overleg voor dit bestuurlijk overleg, alleen kwamen daar niet altijd veel ambtenaren vanuit de partijen, omdat ze daar niet altijd tijd voor hadden. Daarnaast was er van 1 november 2017 tot en met 31 december 2020 de provinciale subsidieregeling 'Mei-inoar foar it Frysk'. Voor gemeenten en overige bestuursorganen was het mogelijk om subsidie aan te vragen voor het opstellen of uitvoeren van taalbeleid in het kader van de Wet Gebruik Fries Taal (WGFT). Gemeenten hebben daar gebruik van gemaakt, omdat ze daar zelf niet altijd financiële of ambtelijke capaciteit voor hadden. De provincie heeft een duidelijke trekkende rol. Als de provincie de kar niet trekt, was de huidige stand niet bereikt. De gemeenten zijn verder dan de overige bestuursorganen, zoals de FUMO en de Veiligheidsregio. De gemeenten hebben allen een taalbeleid en taalverordening, soms door wat extra stimulerende gesprekken met de taalskipper. De Afûk heeft hier al jaren een belangrijke ondersteunende en uitvoerende rol gehad en DINGtiid minder. DINGtiid is wel overal bij betrokken, maar is meer een onafhankelijk adviesorgaan. Wetterskip Fryslân heeft duidelijke vorderingen gemaakt met hun taalbeleid. Met enkele partijen zijn individuele gesprekken geweest, zoals de gemeenten Harlingen, Leeuwarden en de FUMO om

hen te stimuleren om met de implementatie van de WGFT aan de slag te gaan. Met de FUMO is dat alleen niet gelukt. De taalskipper heeft ook netwerkbijeenkomsten georganiseerd voor het opstellen van de nieuwe provinciale cultuurnota *Nij Poadium*, waarvoor cultuurorganisaties, taal- en onderwijspartijen en erfgoedinstellingen zijn uitgenodigd. In dit document staan de ambities van de provincie op het gebied van kunst, cultuur, taal, onderwijs en erfgoed voor de periode 2021-2024.

Er is eerder discussie geweest of de overige organen, zoals de FUMO en de Veiligheidsregio, wel bestuursorganen zijn of dat het uitvoeringsorganisaties zijn die niet onder de WGFT vallen. Het is soms ook afhankelijk van de personen die aan tafel zitten, sommige personen hebben meer affiniteit met de Friese taal dan anderen. Er wordt gekeken of er andere manieren zijn om toezicht te houden op de vorderingen van de Friese taal bij decentrale partijen. Er wordt (juridisch) gekeken of de stimulering van de implementatie van het Fries onder het interbestuurlijk toezicht kan gaan vallen, waardoor gemeenten iets meer verplicht kunnen worden. Het is soms een kwestie van de lange adem.

Het stimuleren van het Fries in het rechtsverkeer is een moeilijk punt en niet zo makkelijk te realiseren, omdat er verschillende partners bij betrokken zijn op verschillende niveaus met diverse belangen. Dit leidt vaak tot eindeloze gesprekken. De taalskipper heeft in dat opzicht geen regisserende rol, maar een stimulerende en inspirerende rol. Er worden stapjes gezet, maar snel gaat het niet. Op papier lijkt het duidelijk, maar de praktijk werkt soms anders. Inmiddels is er wel een opleiding voor tolken Fries geregeld. Samen met andere partners, zoals de Afûk, is ambtelijk gewerkt aan het stimuleren van meer opgeleide tolken. Er zijn nu waarschijnlijk wel genoeg tolken. Het is belangrijker dat het personeel in de rechtbank ook Fries verstaat. Als het personeel Fries kan verstaan, zijn de tolken ook minder nodig.

Er is een bijeenkomst georganiseerd voor de bij de BFTK- decentraal betrokkenen,

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

die als doel had om de implementatie van de bestuursafspraken te vergroten. Dit is vooral gebeurd vanuit het bestuurlijk overleg 'Mei-inoar foar it Frysk'. DINGtiid heeft bij deze bijeenkomsten als waarnemer deelgenomen en inhoudelijke input geleverd. Met de taal- en onderwijspartners zijn bijeenkomsten geweest voor het realiseren van een langetermijnvisie voor de Friese taal (Taalplan Frysk 2030). De taalskipper heeft een duidelijke regisserende en stimulerende rol gehad in het bij elkaar brengen van diverse wetenschappelijke en maatschappelijke (onderwijs) instituten om meer samenwerking tot stand te brengen, zoals partijen als Tresoar, Afuk, Fryske Akademy, Fries Museum, Fers, NHL, Leerstoel Frysk, etc. Dit traject is nog gaande en leidt tot een betere (Friese) kennisinfrastructuur. Tevens heeft de taalskipper het *Meldpunt Fryske Taal* in het leven geroepen, waar inwoners hun meldingen kunnen doorgeven of vragen kunnen stellen over het gebruik van de Friese taal in Friesland. Het meldpunt geeft de provincie belangrijke informatie over wat er speelt rondom de Friese taal en wordt in 2022 geëvalueerd.

Er is een aantal keer per jaar door de taalskipper gerapporteerd over de voortgang van de in de BFTK geformuleerde ambities aan Provinciale Staten (per brief of door antwoorden op vragen vanuit de staten of mondeling, over onderwerpen zoals de Fryske Akademy, onderwijsambities en Fries in het rechtsverkeer). Aan DINGtiid wordt niet gerapporteerd. Zij geven gevraagd en ongevraagd advies. Tevens is er de Statencommissie Frysk, die al 14 jaar bestaat en vier keer per jaar overlegt, de commissie bestaat uit de woordvoerders van alle partijen in Provinciale Staten. Deze commissie lobbyt voor de belangen van de Friese Taal en Cultuur in Den Haag en in Europa. De taalskipper heeft voor het najaar van 2021 de leden van de Tweede Kamer uitgenodigd voor een werkbezoek in het kader van de tussenrapportage van de BFTK. De website www.opdestream.nl is niet verder ontwikkeld naar een BFTK-website, omdat er geen behoefte is aan een dergelijke website. Via de website van de provincie wordt geïnformeerd over de voortgang van activiteiten op het gebied van de Friese taal. De activiteiten voor de website www.opdestream.nl zijn al in 2017 gestopt. Het blijkt dat er vanuit de provinciale organisatie een andere behoefte is, mede door overige

organisatorische ontwikkelingen en behoeften op het gebied van communicatie en informatievoorziening, ook aansluitend bij overige ontwikkelingen zoals het Taalplan Frysk 2030. Er heeft geen bestuurlijk overleg plaatsgevonden tussen de regionale publieke media-instellingen (Omrop Fryslân), het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de provincie. Dit overleg heeft niet plaatsgevonden, omdat het niet nodig was. De taalskipper heeft jaarlijks werkbezoeken georganiseerd voor de bij het Friese beleidsterrein betrokken rijksambtenaren. Het hoofddoel van deze werkbezoeken was het geven van achtergrondinformatie en het laten zien van hoe taalbeleid in de praktijk werkt, maar ook de rechtbank is bezocht. Belangrijke onderwerpen bij de werkbezoeken waren waar domeinen zoals het onderwijs, zorg en media met taalbeleid tegenaan lopen.

Veel van de werkzaamheden van de taalskipper gebeurden eerder ook al; het is vooral stimuleren, inspireren, etc. Er zijn al goede stappen gezet in het verleden, maar het blijft soms nog steeds duwen en trekken (je hebt een wortel, maar geen stok). De komst van de taalskipper heeft wel tot meer bewustwording en duidelijkheid geleid, ook over de eigen positie van de provincie in dit veld. Er zijn ook duidelijke stappen gezet in het taalbeleid van de provincie zelf. Het is belangrijk dat er gewicht komt te hangen aan de rol van de taalskipper. Het kan altijd beter, maar er gaat ook veel beter.

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 6

De taalskipper is een geweldig fenomeen, uitgedacht door DINGtiid. De gedachte was dat er een kapitein moest zijn op het Friese taaldossier. Daarmee heb je iemand die de koers kan uitzetten. De provincie is de meest geschikte taalskipper voor het uitzetten van deze koers. De provincie pakt deze rol ook op. Het hangt dus niet aan een persoon maar aan meerdere mensen, zowel bestuurlijk als ambtelijk. De commissaris en gedeputeerden hebben verschillende rollen als taalskipper. De gedeputeerde heeft vanuit haar eigen rol als gedeputeerde Fries al een rol in het onderwijs, van voorschools naar vervolgonderwijs. Maar ook de contacten met Cedin en andere instanties die gelieerd zijn aan het onderwijs. Taal en literatuur zijn belangrijk voor een taal, het moet in beweging zijn en blijven; er moet reuring zijn. Rumoer is belangrijk voor een taal. Het betekent dat het de meeste mensen interesseert. Ook in de buitenruimte is het Fries belangrijk en moet je laten zien dat de taal bestaat, zoals bijvoorbeeld een Fries donorcodicil.

Met de bestuurders van de gemeenten, Wetterskip Fryslân, FUMO en de Veiligheidsregio wordt nauw samengewerkt. Het is soms verleiden, maar soms ook toespreken. De lobbycomponent richting Brussel is ook belangrijk voor het Fries. Bestuurlijk wordt daarin goed samengewerkt in het Friese taaldossier. Het dossier wordt langzamerhand steeds robuuster. Het is een laagdrempelige rol voor de gedeputeerde en commissaris. Het overleg met de gemeenten over het Fries en het Fries taalbeleid wordt belangrijker. Het werkbezoek naar Luxemburg heeft daarin heel veel dynamiek gegeven en heeft goed gewerkt. Mensen enthousiast krijgen is heel belangrijk. Fries is natuurlijk een van de vele kleine taalgebieden. De internationale context is dan ook heel belangrijk.

De koning heeft onlangs voor het eerst iets met het Fries gedaan. Hij heeft daar voor het eerst over gesproken en voor het eerst ook gesproken met Friezen over de tweetaligheid in onze provincie. Het is niet de oude manier van het Fries promoten, het is nu vooral kijken naar het nu en minder naar het verleden. De acties omtrent het Fries moeten passen bij de huidige tijd. Het opfrissen van het Fries is het belangrijkste. Het Fries is

bijvoorbeeld geen taal in het Zuiderzeemuseum. Je moet er wel voor waken dat het promoten niet belachelijk gaat worden. Het is belangrijk om er een robuust taalbeleid van te maken. Het Fries gebruiken in allerlei uitingen wordt gemakkelijker, maar je moet er altijd wel echt voor gaan om het te realiseren. Sommige van deze zaken moeten wel precies, zoals bijvoorbeeld het donorcodicil. De Afûk is een belangrijke pionier voor het Fries. Zeker als je ziet hoe de Afûk zich heeft ontwikkeld tot een modern instituut voor de Friese taal met een heel breed aanbod van literatuur tot het ondersteunen van gemeenten met het realiseren van Fries taalbeleid.

Faciliteren is een belangrijkere manier dan alleen maar sturen. Maar je moet soms ook directief zijn als taalskipper, dat is nodig om stappen te kunnen zetten. Je moet duidelijk de lijnen uitzetten. Ook bij gemeenten intern speelt dit. Faciliteren van bepaalde zaken is belangrijk. Gelukkig accepteren de gemeenten dit van de taalskipper. Het komt voor dat er voor bepaalde dossiers geen geld is om het Fries daarin nog extra te promoten en mee te nemen. Dat is dan zo en daar zullen gemeenten zelf aan de bak moeten. Er wordt nu een campagne opgezet, gericht op het gebruik van het Fries voor de jongeren. De campagne is een bestuurlijke keuze en daar ligt dan ook de verantwoordelijkheid. Dit soort initiatieven wordt (eerst) in de week gelegd bij een aantal diepvriezen. Je moet iedereen erbij betrekken om een goed en gedragen resultaat te kunnen realiseren.

De gemeenten zijn op bestuurlijk niveau heel positief over het Friese taaldossier. Als het hapert, hapert het vaak op het ambtelijk niveau. Bestuurlijk wordt één lijn getrokken. Het geeft ook energie. Er wordt geprikkeld door de taalskipper, om het toch op de agenda te zetten. Bij het Stellingwerfs is er wel een bijzondere positie voor het Fries, naast het Stellingwerfs. Beide talen kunnen naast elkaar in de Stellingwerfen. De sociale status van het Fries is erg belangrijk, het is een taal van inwoners in Fryslân, maar die ook op bestuurlijk niveau functioneert. Het is belangrijk dat we dat blijven promoten en er ook aandacht voor hebben. Als het hier niet kan, waar dan wel. Als een brief in het Fries is, wordt deze niet altijd vertaald naar het Nederlands, zeker als het een onderwerp betreft

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

dat over de Friese taal gaat. Je moet zelf het goede voorbeeld zijn. Je ziet vaak dat zodra er iemand in een gespreksgroep Nederlandstalig is, de hele groep overschakelt naar het Nederlands. Je moet eigenlijk vasthouden aan het Fries en dat blijven spreken. De meesten kunnen dat best wel volgen. Soms wordt ook de regering in het Fries aangesproken. Het huiswerk omtrent de Regionale Energie- Strategie is in het Fries opgesteld, juist omdat het gaat over de inwoners van Fryslân en de informatie ook bij hen is opgehaald. Als ze er in Den Haag om vragen, wordt er een vertaling geleverd. Maar tot nu toe is die vraag niet gesteld.

In de periode 2019 tot medio 2021 zijn er door de taalskipper goede stappen gezet. Vooral het contact leggen met de rechtbank ging goed, daar zijn stappen gezet waardoor de ontvankelijkheid en de openheid in de rechtbank voor het Fries nu vergroot is. Er zijn echt meters gemaakt, maar er moet nog heel wat gebeuren. Ook op de scholen worden meters gemaakt. Je kunt nu digitaal ook heel veel met het Fries. Er zijn nu ook steeds meer scholen die het Fries gebruiken. Vanuit de taalskipper wordt ook het charmeoffensief ingezet. Er kan vanuit de provincie heel goed van alles gefaciliteerd worden. De taalskipper wordt als een toegevoegde waarde gezien in het Friese taaldossier. Deze toegevoegde waarde zit in het op de agenda zetten van het onderwerp van het Friese taaldossier, door te faciliteren, door af en toe te duwen en te zorgen dat er meer gebeurt, soms met charme en soms door directief te zijn.

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 7

In 2015 is het advies geschreven over de komst van de taalskipper dat nog steeds actueel is. De inhoudelijke rol is de belangrijkste kant van de taalskipper, met het verbinden van verschillende partijen, zodat de neuzen dezelfde kant opstaan. Het team bepaalt de kracht van het skútsje. Soms verhoudt zich dat niet tot de rol van de provincie die nu als taalskipper functioneert. De taalskipper kan de vinger op de zere plek leggen en dit met een bepaalde autoriteit doen. De overheid is een belangrijke partij in het taalbeleid en de uitvoering daarvan en moet dus ook streng kunnen zijn op de verschillende partijen die dit uitvoeren. Tevens is het een taak van de taalskipper om na te denken over de vraag waar we naar toe moeten, wat de maatschappelijke stip op de horizon is in de toekomst. Die stip op de horizon is er niet op dit moment en dat betekent dat je heel erg incidenteel reageert. Voor het onderwijs is er wel een doel gesteld (Taalplan Frysk 2030). De gedeputeerde Friese taal en cultuur is formeel de taalskipper. De commissaris heeft er ook een groot hart voor en is soms ook de taalskipper. Beiden zijn serieus bezig met het taaldossier. De taalskipper zou wel onafhankelijk moeten zijn. Hoe kan je onafhankelijk als taalskipper zijn, als je deels verantwoordelijk bent voor het uitvoeren beleid?

Het is niet altijd duidelijk of iets vanuit de taalskipper wordt georganiseerd of vanuit de provincie zelf. Er gebeurt op dit moment heel veel in het Friese kennisdossier, waarbij meerdere kennisinstituten samenwerken, maar dit valt onder een andere gedeputeerde. Vanuit de provincie wordt veel ingezet op het bij elkaar brengen van de verschillende partijen. De intentie van de provincie is helder richting de gemeenten, waarbij ze vooral sturen op het taalbeleid. Er zijn door de taalskipper goede stappen gezet in het onderwijs. De taalskipper kan nog beter sturen, door duidelijk te maken wat de rol van de taalskipper is en wat de rol van de provincie zelf is. De Friese taal zou een rol moeten spelen bij alle gedeputeerden. Het ministerie heeft ook een belangrijke rol in het dossier van de taalskipper door ook eens te kijken naar de rol van de taalskipper en wie dat uitvoert: is deze rol onafhankelijk genoeg? Het ministerie en de betrokken minister zouden dichterbij het dossier moeten zitten en zich meer verantwoordelijk

moeten tonen. Er wordt wel naar elkaar geluisterd. Het is hard werken om het dossier op tafel te krijgen, omdat de positie van het Fries een stukje is van het rijksbeleid.

Op dit moment vindt de tussenrapportage plaats van de BFTK, waarin de taalskipper niet wordt benoemd. Er wordt drie keer per jaar overlegd met de taalskipper, onder andere over de voortgang van de BFTK. Voor het najaar staat de tussenrapportage op de agenda van Provinciale Staten. De rapportage is feitelijk een rapportage van het college en niet van de taalskipper, maar dat is niet zeker. Het blijft lastig om de rol van de taalskipper te beschrijven en wie die uitvoert. Een onafhankelijke persoon zou dat wellicht beter kunnen uitvoeren. Bij het opstellen van regels en beleidsplannen is DINGtiid niet betrokken, omdat ze een onafhankelijke adviserende rol hebben en geen uitvoeringsorganisatie zijn; ze proberen de dynamiek erin te houden en helpen mee om de stip op de horizon te zetten. Deze organisatie signaleert onderwerpen, beschrijft ze in adviezen en vervolgens pakt de taalskipper dit op, zoals met de samenwerking tussen kennisinstituten. Deze organisatie functioneert meer op het bestuurlijke niveau dan het ambtelijke niveau. Het is aan overheden en anderen om daar iets mee te doen.

De commissaris heeft contacten met de rechtbank over het gebruik van het Fries, vanuit de rol van de taalskipper, ook over het aantal tolken Fries. De politiek kan zich niet bemoeien met de rechtbank en hoe zij de dingen uitvoeren. Dit is een lastig onderwerp, in verband met de Trias Politica. De taalskipper heeft het onderwerp bij de rechtbank op de agenda gezet. Het is niet duidelijk of er een bijeenkomst is georganiseerd voor de bij de BFTK decentraal betrokkenen, waarbij de bijeenkomst het doel had om de implementatie van de bestuursafspraken te vergroten. Een organisatie als DINGtiid is hier niet bij betrokken geweest, omdat dit niet bij hun rol past. Dit kan afwijkend zijn van de beelden die het ministerie en de provincie hebben over de rol en inzet van DINGtiid. De taalskipper heeft geen consultatiebijeenkomst opgezet voor het brede Friese beleidsterrein, met als doel om tot een lange termijnvisie te komen voor de Friese taal. DINGtiid is hier niet bij betrokken, omdat DINGtiid hier niet voor is. DINGtiid organiseert wel

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

individuele bijeenkomsten, maar op één onderwerp en per onderdeel (losse stukken), zoals ook over de voortgang BFTK. Het is de vraag of de gewone burgers zo goed op de hoogte zijn van zaken over het Fries. Voor overheden lijkt dit te vanzelfsprekend. Op ambtelijk niveau is een werkbezoek geweest van rijksambtenaren aan de taalskipper.

De taalskipper heeft zeker een toegevoegde waarde, maar het kan veel beter. Het is een nieuwe rol en iedereen moet er nog aan wennen. De rol en positie van de taalskipper zou onafhankelijker moeten. Het politieke spectrum speelt nu mee. Een onafhankelijker rol zou beter en effectiever zijn. Als de politiek aan de ene kant taalskipper is en aan de andere kant ook de financiële bron, dan is de onafhankelijkheid in het geding. Ondanks de taalskipper wordt er een stip op de horizon - de langetermijnvisie - gemist. Daar moeten echt nog stappen worden gemaakt.

Bijlage 6: Samenvattingen interviews

INTERVIEW 8

Het ministerie kan niet bepalen wat er in de rechtspraak gebeurt, vanwege de machtscheiding (Trias Politica). Conform de WGFT zet de rechtbank in het primaire proces Friese tolken in. Het eventueel organiseren daarvan ligt bij de rechtbank, de financiering daarvan ligt bij het ministerie. Er is wel een schaarste aan Friese tolken. De rechtbank draagt het Fries een warm hart toe en probeert het zo goed mogelijk te implementeren binnen wat zij kunnen. De rechtbank is niet gebonden aan de bestuursafspraken tussen het ministerie en de provincie, wel aan de WGFT. Er zijn gesprekken om het Fries nog meer te kunnen implementeren. Er is bijvoorbeeld afgesproken met de commissaris van de Koning om een nulmeting (kwantitatief en kwalitatief) te doen naar het gebruik van het Fries in de rechtbank in alle locaties van de Rechtbank Noord-Nederland, onder andere over waarom inwoners wel of niet gebruik maken van het Fries en in welke mate ze dat doen.

In de WGFT staat dat inwoners van de provincie Fryslân bij de Rechtbank Noord-Nederland of het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden in het Fries mogen procederen. Dit is niet beperkt tot alleen Leeuwarden, maar ook als ze bij het hof procederen in Arnhem mogen ze daar Fries spreken. Dit maakt het heel ingewikkeld, omdat het ook om locaties gaat buiten de provincie Fryslân, zoals Arnhem, Assen, Groningen, Zwolle, etc. De rechtbank kan niet iets in Leeuwarden wel aanbieden en in Arnhem niet. De WGFT is in dat opzicht zo generiek, waardoor het lastig is om dit voor een locatie als Leeuwarden te regelen. Het stimuleren van het Fries moet dan bij alle locaties worden gedaan, niet alleen in Leeuwarden. In alle rechtbanken moeten dan dezelfde regels gelden. De WGFT leidt in dat opzicht tot veel administratieve rompslomp, omdat op alle locaties het dan in het Fries moet worden geregeld, terwijl het Fries vooral beperkt is tot Fryslân.

Er is eerder een bestuurlijk overleg geweest met de commissaris van de Koning. Door de corona is dit de laatste tijd wat vertraagd. Met de commissaris is gesproken over het implementeren van het Fries binnen de rechtbank, zoals het regelen van tolken

en het houden van een nulmeting over het gebruik van het Fries binnen de Rechtbank Noord-Nederland. Men is niet bekend met het begrip 'taalskipper'. De toegevoegde waarde is dat er goed contact is met de commissaris. Voor de rechtspraak is de WGFT het belangrijkste. De taalskipper heeft geen rol richting de rechtbank, anders dan een informele rol.

Partoer
François HaverSchmidtwei 2
8914 BC
Leeuwarden
T (058) 234 85 01

www.partoer.nl

De mens als maat

Evaluaasje Taalskipper Frysk

“Fersterkje en ferbreedzje”

Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes

Kolofon

Evaluasje Taalskipper Frysk – “Fersterkje en ferbreedzje”

Opdrachtjouwer

Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes (BSK)

Projektliding

Jitske Algra, MSc

Undersikers

Drs. Sjoerd IJdema

Robin Rijpma, MSc

Einredaksje

Maaïke van Dijk

Utjefte

Partoer, consultants en onderzoekers

Ljouwert, 1 oktober 2021

Gearfetting	4
Ynlieding	5

1

Undersyksfragen 7

1.1 Sintrale ûndersyksfraach	8
1.2 Dielvragen bestjoerlik ferkear	8
1.3 Dielfragen rjochtsferkear	9
1.4 Dielfragen algemien	9
1.5 Undersyksmetodyk	10

2

Taalskipper Frysk 11

2.1 Rol en taken fan de Taalskipper Frysk	13
2.2 Doelen Taalskipper Frysk 2019-2023	14
2.3 Belutsenen by it Fryske taaldossier	14

3

Evaluaasje rol, taken en doelen 15

3.1 Evaluatie bestjoerlik ferkear	16
3.2 Evaluaasje rjochtsferkear	20
3.3 Evaluaasje algemien	21
3.4 Evaluaasje mearwearde Taalskipper Frysk	25
3.5 Totaaloersjoch evaluaasje	26

4

Konklúzjes & oanbefellings 28

4.1 Konklúzjes evaluaasje perioade 2019 – july 2021	29
4.2 Konklúzjes mearwearde - perioade 2019- july 2021	31
4.3 Oanbefellings: fersterkje en ferbreedzje	32

Taheakke	1. Doelen taalskipper	35
	2. Digitale boarnen	37
	3. Oanlevere dokuminten	41

4. List ynterviewde organisaasjes	42
5. Boarneferwizing per dielfraach	43
6. Gearfettings ynterviews	48

Gearfetting

'De taalskipper is in organisaasje en/of persoan dy't aktive strukturele stjoering jout by it ymplementearjen fan tusken it Ryk en de provinsje makke ôfspraken op it mêd fan de Fryske taal en kultuer. De taalskipper koördinearret, regisseurret en ynspirearret, yn oerlis mei it Ryk, it Fryske taaldossier yn de provinsje Fryslân. De taalskipper is de partij dy't de foarstap nimt om alle desintrale oanbelangjenden byinoar te bringen. De taalskipper stjoert dêr wêr't kânsen net brûkt wurde (De Taalskipper Frysk, 2018).

It Ryk en de provinsje Fryslân hawwe foar de perioade 2019-2023 bestjoerlike ôfspraken makke. Yn de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023) is ôfpraten hoe't se ynfolling jaan wolle oan de mienskiplike ferantwurdlikheid foar de Fryske taal en kultuer, sa't dat ek fêstlein is yn de Wet Gebruik Friese Taal (WGFT). Yn dizze bestjoerlike ôfspraken en yn de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018) is opnommen dat der healweis de perioade 2019-2023 in evaluaasje fan de fol fan de taalskipper útfierd wurdt. Dizze evaluaasje is útfierd yn opdracht fan it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes (BSK).

De evaluaasje hat as doel om te sjen hoe't de taalskipper oant no ta funksjonearret en om te kommen ta eventuele ferbetterpunten foar de takomst. De rol fan taalskipper rjochtet him op de trije kearnwurden fan oanstjoering, ambysje en gearwurking yn it Fryske taaldossier. De evaluaasje is útfierd troch it analysearjen fan digitale boarnen, oanlevere dokuminten en troch it hâlden fan acht semy-strukturearre ynterviews mei de meast belutsen organisaasjes. It útgangspunt fan de evaluaasje is it dokumint 'De Taalskipper Frysk' (2018).

Oer it tiidrek 2019 oant en mei july 2021 binne de folgjende fjouwer konklúzjes te lûken oer de ynset fan de taalskipper Frysk:

1. De taalskipper spilet in aktive stimulearjende, agindearjende, fasilitearjende en entûsjast meitsjende rol yn it Fryske taaldossier.
2. De taalskipper hat by ferskate ûnderwerpen in oanstjoerende rol sjen litten yn de gearwurking tusken partijen.
3. De oanstjoerende rol fan de taalskipper heakket by guon ambysjes.
4. De taalskipper is ambisjeus yn syn rol en nimt dizze rol ek serieuus. De rol en taken fan de taalskipper binne lykwols net foar elkenien bekend.

Der bestean trije bylden oer de mearwearde fan de taalskipper. In part fan de organisaasjes jout oan dat de taalskipper in mearwearde hat. Dy mearwearde sit dan benammen yn it ferbinen fan ferskate partijen, it op de kaart setten fan it ûnderwerp en it stik fisy-ûntwikkeling, lykas mei it Taalplan Frysk 2030. Oare organisaasjes stelle dat de taalskipper gjin mearwearde hat, omdat de provinsje dizze taken earder ek al die. Der binne ek organisaasjes dy't oanjouwe dat de taalskipper fan mearwearde is, mar dat it noch better kin, troch ek te sjen nei de ûnôfhinklikheid fan de taalskipper.

Op basis fan de útkomsten fan dizze evaluaasje binne fjouwer oanbefellings te jaan om de rol fan de taalskipper yn de takomst te fersterkjen en te ferbreedzjen:

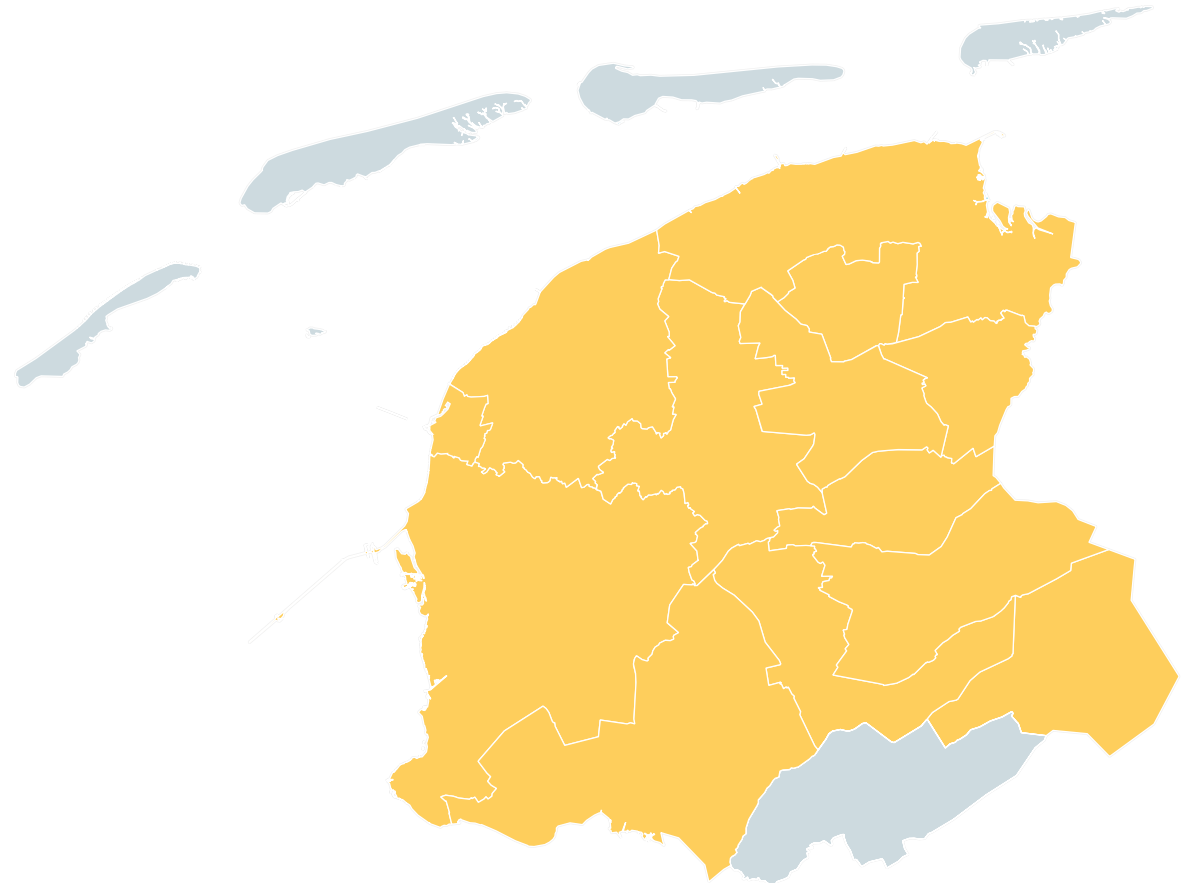
1. De proflearring fan de rol fan de taalskipper kin better en hat mear tiid nedich.
2. Ynvestearje yn it bredere team en yn it ynstrumintarium fan de taalskippe.
3. Temperje de ferwachtings fan de taalskipper te'n oansjen fan de rjochterlike macht of stjoer by.
4. It glês is heal fol: fier suksessen mei-elkoar en organisearje brede taalskipper-kongressen.

Ynlieding

'De taalskipper is in organisaasje en/of persoan dy't aktive strukturele stjoering jout by it ymplementearjen fan tusken it Ryk en de provinsje makke ôfspraken op it mêd fan de Fryske taal en kultuer. De taalskipper koördinearret, regisseurret en ynspirearret, yn oerlis mei it Ryk, it Fryske taaldossier yn de provinsje Fryslân. De taalskipper is de partij dy't de foarstap nimt om alle desintrale oanbelangjenden byinoar te bringen. De taalskipper stjoert dêr wêr't kânsen net brûkt wurde. (De Taalskipper Frysk, 2018).

It Ryk en de provinsje Fryslân hawwe foar it tiidrek 2019-2023 bestjoerlike ôfspraken makke: de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023). Yn dizze ôfspraken is ôfpraten hoe't se ynfolling jaan wolle oan de mienskiplike ferantwurdlikheid foar de Fryske taal en kultuer, lykas ek fêstlein yn de Wet Gebruik Friese Taal (WGFT). Dizze ôfspraken binne basearre op it Europeesk Hânfest foar regionale of minderheidstalen. De taalskipper hat in wichtige rol yn de útfiering. Neffens de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018) wurdt de rol fan taalskipper ynfold troch de provinsje Fryslân, konkreet troch de deputearre dy't ferantwurdlik is foar de Fryske taal en kultuer en de kommissaris fan de Kening.

Yn dizze bestjoerlike ôfspraken en yn de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018) is opnommen dat der healweis de perioade 2019-2023 in evaluaasje fan de rol fan de taalskipper útfierd wurdt. De útkomsten fan dizze evaluaasje binne sawol yn in Nederlânsktalich as yn dit Frysktalige rapport beskreaun. De evaluaasje is útfierd yn opdracht fan it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes (BSK)

Yn de BFTK 2019-2023 wurdt oanjûn dat it Fryske taalgebiet 13 fan de 18 Fryske gemeenten beslacht. De Fryske Waadeilannen Flylân, Skylge It Amelân en Skiermuontseach en de gemeente Weststellingwerf hearre net ta it Fryske taalgebiet.

De evaluaasje

De sintrale ûndersyksfraach fan dizze evaluaasje is:

'Soarget de taalskipper op desintraal nivo yn it Fryske taalgebiet foar in mearwearde boppe-op de besteande ynfrastruktuer by it – yn gearwurking mei belutsen partijen – kommen ta útfiering fan tusken it Ryk en provinsje makke ôfspraken oangeande de boarging en befoarderjen fan de Fryske taal en kultuer?'

De evaluaasje bestiet, neist de sintrale ûndersyksfraach, út 20 dielfragen. De evaluaasje hat as doel om te sjen hoe't de taalskipper oant no ta funksjonearre hat en om te kommen ta eventuele ferbetterpunten foar de takomst. Dizze evaluaasje is net de tuskenevaluaasje fan de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023). Dizze evaluaasje beheint him allinnich ta de rol fan de taalskipper yn it tiidrek 2019 oant en mei july 2021.

Dizze evaluaasje is útfierd troch it bestudearjen fan digitale boarnen en oanlevere dokuminten (de saneamde boarnestúdzje), lykas websiden, beliedsplannen, ferslaggen fan gearkomsten en oanfoljend troch it hâlden fan acht semy-strukturearre ynterviews mei de meast belutsen en relevante organisaasjes. It útgongspunt by de evaluaasje is it dokumint 'De Taalskipper Frysk' (2018), dêr't de rol en de wurksumheden fan de taalskipper yn beskreaun binne foar it tiidrek 2019-202. Yn de BFTK 2019-2023 wurdt oanjûn dat it Fryske taalgebiet 13 fan de 18 Fryske gemeenten beslacht. De Fryske Waadeilannen Flylân, Skylge It Amelân en Skiermuontseach en de gemeente Weststellingwerf hearre net ta it Fryske taalgebiet. (sjoch figuer 1).

Lêswizer

Yn haadstik 1 wurde de sintrale ûndersyksfraach, de 20 dielfragen en de ûndersyksmetoade beskreaun. Haadstik 2 folget mei de rol, doelen en wurksumheden fan de taalskipper. Yn haadstik 3 is de evaluaasje beskreaun oan de hân fan de ûndersyksfragen. De konklúzjes en oanbefellings oer de taalskipper folgje yn haadstik 4.

Yn taheakke 1 wurdt wiidweidiger yngien op de doelen fan de taalskipper. In oersjoch fan de rieplachte digitale boarnen stiet neamd yn taheakke 2. Yn taheakke 3 wurdt werjûn hokker dokuminten oanlevere binne foar de evaluaasje. De organisaasjes dy't ynterviewd binne, stean neamd yn taheakke 4 en yn taheakke 5 folget in boarneferwizing per dielfraach (fan de dielfragen út haadstik 3). Yn taheakke 6 stean de gearfettings fan de acht ynterviews.

Utlis kleurferdieling

De evaluaasje rjochtet him op de perioade 2019 oant en mei july 2021. De evaluaasje bestiet út it beantwurdzjen fan de sintrale ûndersyksfraach en de kategoryen mei 20 dielfragen. Foar in fluch oersjoch per fraach is in skaalmeeter taheakke. Dizze skaalmeeter is ferdielt yn de kleuren grien, oranje en read en jout yn kleuren de status wer fan it antwurd op de stelde fraach.

By **grien** is folslein foldien oan de fraach. Op basis fan de evaluaasje kin it antwurd op dizze fraach as foldwaande beoardield wurde.

By **oranje** is net folslein foldien oan de fraach. Op basis fan de evaluaasje kin foar in part antwurd jûn wurde op de fraach, mar op ûnderdielen ek (noch) net, omdat dêr noch oan wurke wurdt. It antwurd op dizze fraach kin as foldwaande/ûnfoldwaande beoardield wurde.

By **read** is net foldien oan de fraach. Op basis fan de evaluaasje kin it antwurd op dizze fraach as ûnfoldwaande beoardield wurde.

1

Undersyksfragen

1.1	Sintrale ûndersyksfraach	8
1.2	Dielvragen bestjoerlik ferkear	8
1.3	Dielfragen rjochtsferkear	9
1.4	Dielfragen algemien	9
1.5	Undersyksmetodyk	10

1.1 Sintrale ûndersyksfraach

De sintrale ûndersyksfraach fan dizze evaluaasje is:

'Soarget de taalskipper op desintraal nivo yn it Fryske taalgebiet foar in mearwearde boppe-op de besteande ynfrastruktuer by it – yn gearwurking mei belutsen partijen – kommen ta útfiering fan tusken it ryk en provinsje makke ôfspraken oangeande de boarging en befoarderjen fan de Fryske taal en kultuer?'

De evaluaasje bestiet neist de sintrale ûndersyksfraach út 20 dielfragen, dy't ûnderferdielt binne yn trije kategoryen, nammentlik: bestjoerlik ferkear, rjochtsferkear en algemiene dielfragen. De evaluaasje hat as doel om te sjen hoe't de taalskipper funksjonearre hat yn it tiidrek 2019 oant en mei july 2021 en om te kommen ta eventuele ferbetterpunten foar de takomst. Der wurdt sjoen nei de mearwearde fan de taalskipper boppe-op de provinsjale (wetlike) taken dy't de provinsje Fryslân al hat yn it Fryske taaldossier.

1.2 Dielfragen bestjoerlik ferkear

- 1 Yn hoefier hat de taalskipper foldwaande stjoerd op de gearwurking tusken de ferskate yn de BFTK beneamde desintrale partijen? Wêr kin dizze stjoering (noch) aktiver en hoe dan?
- 2 Hokker ôfspraken út de BFTK binne, nei oanstjoering fan de taalskipper – yn nauwe gearwurking mei it Ryk – ûndertusken realisearre, hokker noch net of noch ûnfoldwaande?

- 3 Hat de taalskipper yn de rintiid fan de BFTK oan Provinsjale Steaten, it advysorgaan DINGtiid en it koördinearjende ministearje (BSK) faak genôch rapportearre oer de fuortgong fan de yn de BFTK formulearre ambysjes?
- 4 Is deryn gearwurking mei de belutsen partijen in ambisjeuze langetermynaginda opsteld foar wêr't it Frysk as taal yn in meartalige regio yn 2030 stean moatte soe?
- 5 Hat der twa kear jiers in bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' plakfûn ûnder foarsitterskip fan de taalskipper? Sa ja, yn hoefier is hjirby it doel realisearre om desintraal belutsenen te stimulearjen mei de ymplemintaasje fan de WGFT oan de slach te gean en hoe kin dit (eventueel) (noch) better?
- 6 Hawwe der yndividuele petearen tusken de taalskipper en oare by de WGFT belutsen desintrale bestjoersorganen plakfûn? Sa ja, yn hoefier is hjirby it doel realisearre om belutsenen te stimulearjen mei de ymplemintaasje fan de WGFT oan de slach te gean en hoe kin dit (eventueel) (noch) better?
- 7 Yn hoefier binne gemeenten en bestjoersorganen yn it Fryske taalgebiet troch de taalskipper stipe by it kommen dan wol útfieren fan taalbeliedsplannen en taalferoarderings oangeande de Fryske taal (WFGT, artikel 5)? Wat is hjirby oant no ta de troch de taalskipper opsette rol west fan de regeling 'Mei-inoar foar it Frysk'?
- 8 Yn hoefier is it advysorgaan DINGtiid hjirby, yn oerlis mei de taalskipper en yn neifolging fan artikel 19.2.c. fan de WGFT, aktyf belutsen west en hoe kin dit (eventueel) (noch) better?

1.3 Dielfragen rjochtsferkear

De taalskipper stjoert yn it Fryske taalgebeiet oan op de ymplemintasje fan haadstik 3 WGFT – brûken fan de Fryske taal yn it rjochtsferkear. De dielfragen 9 en 10 binne:

- 9 Hat de provinsje de rjochtbank elk jier útnûge foar in bestjoerlik oerlis en is dêrby sprutsen oer de ymplemintasje fan de WGFT (artikels 10 oant en mei 17)?
- 10 Yn hoefier hat/hawwe der ûnder oanstjoering fan de taalskipper, yn it ljocht fan WGFT-artikels 12 oant en mei 14, (in) amtlike byienkomst(en) plakfûn om te kommen ta foldwaande tolken Frysk?

1.4 Dielfragen algemien

De dielfragen 11 oant en mei 20 binne algemiene dielfragen oer de taalskipper:

- 11 Yn hoefier hat de taalskipper in regisseurjende en stimulearjende rol op him naam troch twa of trije kear jiers de ferskate wittenskiplike en maatskiplike (ûnderwiis) ynstituten en alliânsjes dy't harren dwaande hâlde mei meartaligens yn de Fryske kontekst, by elkoar te bringen mei as doel ûnderlinge gearwurking ta stân te bringen? Wêr hat dit oant no ta wol/net ta laat?
- 12 Hat it nedich west dat der ûnder oanstjoering fan de taalskipper bestjoerlik oerlis west hat tusken de regionale publike media-ynstellingen, UKW (Underwiis, Kultuer en Wittenskip) en de provinsje sels?
- 13 Yn hoefier hawwe der ûntjouwings west dy't de Fryske taal - op koarte of lange termyn - skea dwaan kinne? En yn hoefier is de taalskipper hjirby yn aksje kaam?

- 14 Hat de taalskipper ien kear in byienkomst organisearre foar de by BFTK desintraal belutsenen mei as doel de ymplemintasje fan de bestjoersôfspraak te fergrutsjen? Is hjirby it advysorgaan DINGtiid belutsen?
- 15 Hat de taalskipper healweis de rintiid oan Provinsjale Steaten, it Ryk en DINGtiid rapportearre oer de fuortgong fan de desintrale ymplemintasje fan de hiele BFTK?
- 16 Hat de taalskipper trije kear yn it jier in bestjoerlik oerlis organisearre foar it bestjoer fan it advysorgaan DINGtiid en de deputearre fan de provinsje Fryslân? Hawwe hjirby de foarderings fan de ymplemintasje fan de BFTK en de hjiroan relatearre advizen fan DINGtiid op de aginda stien?
- 17 Hat de taalskipper ien kear in konsultaasjebyienkomst organisearre foar it brede Fryske beliedsterrein mei as doel te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal? Is hjirby it advysorgaan DINGtiid belutsen?
- 18 Hat de taalskipper jierliks in wurkbesite organisearre foar de by it Fryske beliedsterrein belutsen ryksamtners?
- 19 Hat de taalskipper de leden van de Twadde Keamer (Fêste Keamerkommisje BSK, J&F (Justysje en Feilichheid) en UKW) útnûge om yn it ramt fan de tusken-evaluaasje in BFTK-relatearre wurkbesite te bringen oan de provinsje Fryslân?
- 20 Is ûndersocht yn hoefier it winsklik is om de webside www.opdestream.nl troch te ûntwikkeljen, en ôfhinklik fan dizze resultaten, om te setten nei in BFTK-side?

1.5 Undersyksmetodyk

Dizze ûndersyksfragen binne bestudearre troch in boarnestúdzje en troch it hâlden fan semy-strukturearre ynterviews mei de meast belutsen en relevante organisaasjes (yn taheakke 4 stiet in oersjoch).

De boarnestúdzje is útfierd troch it bestudearjen fan digitale boarnen (sjoch taheakke 2) en troch it bestudearjen fan oanlevere dokuminten (sjoch taheakke 3). De dokuminten binne tusken maaie en july 2021 oanlevere troch de provinsje Fryslân. Dizze boarnen en dokuminten binne analysearre op basis fan de sintrale ûndersyksfraach en de 20 dielfragen. Per fraach is in oersjoch fan relevante ynformaasje en in analyse-oersjoch opnaam. Foar de digitale boarnen is ûnder oare socht op it ûnderwerp 'taalskipper' en 'BFTK', fia websiden fan belutsen partijen lykas de Provinsje Fryslân, DINGtiid, de Ryksoerheid, de Twadde Keamer, ensfh. Dêrneist is der ek sjoen nei digitale nijsberjochten oer de taalskipper of de BFTK fia de regionale omrop Omrop Fryslân en de Ljouwerter Krante yn it tiidrek 2019 oan en mei july 2021.

Op basis fan de boarnestúdzje binne oanfoljend semy-strukturearre ynterviews ôfnommen mei belutsen persoanen en organisaasjes (sjoch taheakke 4). Foar elk ynterview is in aparte ynterviewopset makke. Alle ynterviewopsetten hawwe in algemien diel foar de evaluaasje fan de taalskipper Frysk en in oar part foar dy spesifike organisaasje. Net elke organisaasje is nammentlik op deselde wize belutsen by de taalskipper of de útfiering fan de BFTK of WGFT. Yn it yndividuele part wurdt yngien op krekt dy taken dy't allinnich mar fan tapassing binne op bygelyks it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' of foar de ûnderwiispartners.

Der binne mei-inoar sechstjin belutsenen ynterviewd yn fjouwer duo-ynterviews, twa groepsynterviews en twa individuele ynterviews. Dêr wêr't groepsstrukturen bestean (bygelyks it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk') is der foar keazen om safolle mooglik duo-ynterviews te dwaan. Yn in inkeld gefal binne der yndividuele ynterviews ôfnommen. De ynterviews binne gearfetten yn taheakke 6.

2

Taalskipper Frysk

2.1 Rol en taken fan de Taalskipper Frysk	13
2.2 Doelen Taalskipper Frysk 2019-2023	14
2.3 Belutsenen by it Fryske taaldossier	14

Sûnt 2014 is de 'Wet Gebruik Friese Taal' (ôfkoarten ta WGFT) fan krêft. Dizze wet erkent dat de Fryske taal brûkt wurde kin yn it bestjoerlik- en rjochtsferkear yn de provinsje Frslan en boarget de gelikense posysje fan it Nederlânsk en it Frysk yn Fryslân. Yn de WGFT is opnommen dat mei de ynfiering fan dizze wet in advysorgaan ynsteld wurdt dy't as taak hat de gelikense posysje fan it Frysk en it Nederlânsk yn de provinsje Fryslân te befoarderjen. Dit advysorgaan foar de Fryske taal en kultuer is DINGtiid en sinjlearret en advisearret oer ûntjouwings op dit mêd foar sawol de Ryksoerheid as de provinsje Fryslân. Nei it advysrapport 'Feroaring en ferbettering' (2015) fan DINGtiid hat de provinsje Fryslân ein 2016 de rol fan 'taalskipper' op him naam.

De taalskipper is in geweldich fenomeen, úttocht troch DINGtiid. De gedachte wie dat der in kapitein wêze moast op dit tema. Dêrmei hast ien dy't de koers útsette kin. De provinsje is de meast geskikte taalskipper foar it útsetten fan dizze koers. De provinsje pakt dit op as taalskipper. It hinget dus net oan ien persoan, mar oan mear minsken, sawol bestjoerlik as amtlik.

Taalskipper Frysk

De rol, doelen en wurksumheden fan de taalskipper foar de perioade 2019 oant en mei 2023 binne útwurke yn de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018). Dit dokumint foarmet it útgangspunt foar dizze evaluaasje. De provinsje Fryslân hat trije wetlike taken yn it Fryske taaldossier:

1. De taak om sûnt 1989 as ynspannende partij te soargjen dat de oan de Fryske taal en kultuer relatearre BFTK – yn gearwurking mei it Ryk en oare belutsen partijen – opsteld en útfierd wurdt.
2. De taak om sûnt 1 jannewaris 2014 de de WGFT belutsen relevante bestjoersorganen (Fryske gemeenten, FUMO, Feilichheidsregio Fryslân en Wetterskip Fryslân) te befoarderjen dat de WGFT ymplementearre wrudt troch ûnder oare it opstellen fan in feroardering en in taalbeliedsplan Fryske taal.
3. De taak fan de provinsje op it mêd fan ûnderwiiswetjouwing: hy koördinearret en fersoarget de ymplementaasje, de beliedsútwikkeling en -útfiering fan it fak Frysk yn it primêr en fuortset ûnderwiis, yn oerlis mei de belutsen partijen, lykas de skoalbestjoeren, de ûnderwiisynpeksje en de stypjende en útfierende (ûnderwiis) organisaasjes. (Desintralisaasje fan ûnderwiistaken Frysk nei provinsje sûnt 2014).

De rol fan de taalskipper beheint him ta it Fryske taalgebiet en de desintrale ymplementaasje fan de WGFT en it taalbelied.

2.1 Rol en taken fan de Taalskipper Frysk

It doel fan de taalskipper is om de by it Fryske taaldossier desintraal belutsenen te ynspirearjen om dêr wêr mooglik gear te wurkjen om te kommen ta realisearring fan makke ôfspraken tusken it Ryk en de provinsje om de Fryske taal en kultuer te boargjen en te befoarderjen. De rol fan taalskipper rjochtet him op de trije kearnwurden fan oanstjoering, ambysje en gearwurking yn it Fryske taaldossier. De kearntaken fan de taalskipper binne neffens de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018):

- De taalskipper soarget derfoar dat der, oanslutend op de BFTK en yn gearwurking mei de belutsen partijen, in ambisjeuze langetermynaginda opsteld wurdt: Wêr soe it Frysk as taal yn in meartalige regio yn 2030 stean moatte?
- De taalskipper stjoert yn de ferskillende yn de BFTK neamde domeinen aktyf oan op gearwurking tusken de by de BFTK belutsen partijen.
- De taalskipper stjoert, yn nauwe gearwurking mei it Ryk, aktyf oan op realisearring fan makke BFTK-ôfspraken.
- De taalskipper stjoert safolle mooglik op gearhing tusken de domeinen en tusken de belutsen oerheden.
- De taalskipper rapportearret, yn oerlis mei belutsen partijen, twa kear oer de fuortgong fan de ymplementaasje fan de yn de BFTK formulearre ambysjes oan Provinsjale Steaten, it advysorgaan DINGtiid en it koördinearjende Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes.

Yn de BFTK 2019-2023, paragraaf 1.3, wurdt de rol fan de taalskipper lykas hjirboppe beskreaun, mei as oanfolling de foarljochtsjende rol fan de taalskipper rjochting organisaasjes en ynwenners fan Fryslân:

"(...) As Taalskipper soarget de provinsje yn oerlis mei it Ryk foar dúdlike oanstjoering, ambysje en gearwurking yn it Fryske taaldossier yn de provinsje Fryslân. De Taalskipper nimt de foarstap yn it formulearjen fan de langetermynfisy foar de Fryske taal en organisearret dêrfoar it oerlis mei de oanbelangjende bestjoersorganen. Op grûn fan dy fisy ferbynt de Taalskipper de ûnderskate domeinen dy't foar it Frysk fan belang binne, sjocht kânsen en bringt dy by de relevante partijen op it aljemint. Dêrneist agindearret en besprekt de Taalskipper de útfiering fan de wetlike taken fan de- sintrale bestjoersorganen yn Fryslân. Ek is de Taalskipper de spil yn it netwurk fan oare wichtige (oerlis)partners en bestjoerlike organisaasjes, lykas de FUMO, Wetterskip Fryslân en de Feilichheidsregio Fryslân.

As Taalskipper stiet de provinsje ek iepen foar it petear mei organisaasjes en ynwenners fan Fryslân. Dêrby hat de provinsje as Taalskipper in foarljochtsjende rol. Wat de ynfolling fan de provinsjale ferantwurdlikens oanbelanget hawwe Provinsjale Steaten, it Ryk en it advys- orgaan foar de Fryske taal (sjoch 1.4), DINGtiid, de rol en posysje om de provinsje dêrop, as dat nedich is, oan te sprekken. De ynfolling fan de rol fan Taalskipper is ek ûnderwerp fan oerlis mei de minister fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes."

² Dit binne de 13 Fryske gemeenten, de FUMO, de Feilichheidsregio en Wetterskip Fryslân.

³ Dit binne de seis domeinen: 1. Underwiis; 2. Rjochterlik autoriteiten/bestjoerlike autoriteiten/iepenbiere tsjinsten; 3. Media; 4. Kulturele aktiviteiten en foarsjennings; 5. Ekonomysk en sosjaal libben; 6. Grinsoerskriedende útwikseling.

⁴ By it útfieren fan de BFTK binne net allinnich de ûndertekenjende partijen, it Ryk en de provinsje belutsen, mar ek útfierende partijen lykas de Fryske gemeenten, bestjoersorganen, ûnderwiisinstellings en Fryske taalynstellings.

2.2 Doelen Taalskipper Frysk 2019-2023

De taken, beneamd yn paragraaf 2.1, binne yn de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018) ferwurde nei doelstellings. Dizze doelstellings binne yn deselde notysje omsetten nei ûndersyksfragen, lykas beskreaun yn haadstik 1. De doelstellings stean yn taheakke 1.

2.3 Belutsenen by it Fryske taaldossier

Yn de beskriuwing fan de rollen, taken en doelen fan de taalskipper wurde ferskate belutsen partijen neamd. Der binne in soad partijen belutsen by it Fryske taaldossier yn it Fryske taalgebiet, lykas:

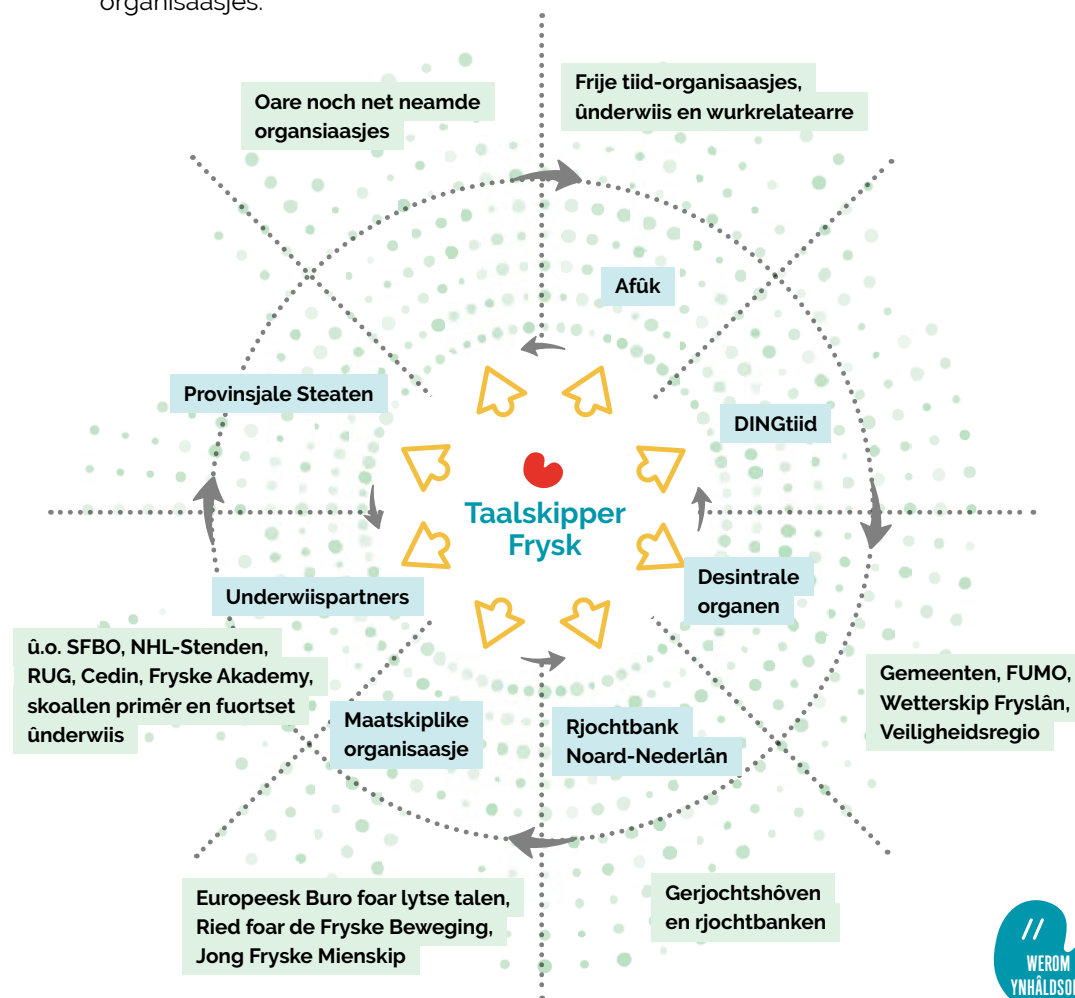
1. Kommissaris van de Kening en deputearre fan de provincie Fryslân.
2. Bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk', mei belutsen wethâlders út de gemeenten en bestjoerders fan de oare bestjoersorganen, lykas FUMO, Wetterskip Fryslân en de Feilichheidsregio Fryslân.
3. Bestjoerders en meiwurkers fan it ûnôfhinklik advysorgaan DINGtiid.
4. Afûk (ynstelling op it mêd fan de Fryske taal en kultuer).
5. Rjochtbank Noard-Nederlân.
6. Ferskate wittenskiplike (ûnderwiis) ynstituten en alliansjes dy't harren dwaande hâlde mei meartaligens yn de Fryske kontekst, lykas de Fryske Akademy, de Ryksuniversiteit Grins, hegeskoalle NHL-Stenden, ensfh.
7. Ferskate maatskiplike ynstituten en alliansjes dy't harren dwaande hâlde mei meartaligens yn de Fryske kontekst, lykas it Europeesk Buro foar Lytse Talen (EBLT), ensfh.
8. Belutsen amtners fan de provinsje Fryslân en amtners fan de Ryksoerheid.
9. De regionale publike media-ynstelling Omrop Fryslân.
10. Provinsjale Steaten, it Ryk en de Fêste Keamerkommisje BSK, J&F (Justysje en Feilichheid) en UKW (Underwiis, Kultuer en Wittenskippen).

⁵ Boarne: <https://taalplan.frl/wat-is-taalplan-frysk/>

Yn de BFTK 2019-2023 wurde ek ferskate oare partijen neamd dy't belutsen binne by it Fryske taaldossier. By it taalplan Frysk 2030⁵ binne bygelyks in soad taal- en ûnderwiispartners belutsen, lykas Afûk, Cedin, Fers, Keunstwurk, NHL-Stenden, Omrop Fryslân, Underwiisburo Semko, Sintrum Fryskspråklike Berne-opfang (SFBO), de ûnderwiisynspeksje en de skoallen.

Taalskipper Frysk yn it brede fjild fan it Fryske taaldossier

Figuer 2 lit it brede fjild sjen fan it Fryske taaldossier dêr't de taalskipper yn wurket, it grutte oantal lyntsjes en ferhâldings dy't der binne en it grutte oantal organisaasjes.

Figuer 2 Taalskipper as spin yn it web (Partoer, 2021)

3

Evaluaasje rol, taken en doelen Taalskipper Frysk

3.1	Evaluatie bestjoerlik ferkear	16
3.2	Evaluaasje rjochtsferkear	20
3.3	Evaluaasje algemien	21
3.4	Evaluaasje mearwearde Taalskipper Frysk	25
3.5	Totaaloverzicht evaluatie	26

De ûndersyksfragen út haadstik 1 binne liedend foar dizze evaluaasje. Yn haadstik 3 wurde dizze ûndersyksfragen, per kategory, beantwurde. De antwurden op de fragen binne ta stân kommen fanút it boarne-ûndersyk en de ynterviews. Yn taheakken 2 en 3 stean de rieplachte dokuminten. Yn taheakke 5 stiet per dielfraach de boarneferwizing.

3.1 Evaluatie bestjoerlik ferkear

1 *Yn hoefier hat de taalskipper foldwaande stjoerd op gearwurking troch de ferskillende yn de BFTK neamde sintrale partijen? Wêr kin dize stjoering (noch) aktiver, hoe dan?*

De taalskipper hat yn it brede Fryske taaldossier op ferskillende tema's foar in part foldwaande en foar in part ûnfoldwaande stjoerd op de gearwurking tusken de yn de BFTK neamde desintrale partijen. By it útfieren fan de BFTK binne net allinnich de ûndertekenjende partijen, it Ryk en de provinsje Fryslân, belutsen, mar ek útfierende partijen lykas Fryske gemeenten, bestjoersorganen, ûnderwiisinstellings en Fryske taalinstellings.

Fanút de boarnestúdzje en de ynterviews docht it folgjende bliken:

a. Dat de taalskipper yn it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' benammen in fasilitearjende, stimulearjende en agindearjende rol hân hat om mei it Frysk oan de slach te gean. Ut it ynterview mei dizze bestjoerders komt nei foarren dat dizze oerlizen benammen brûkt binne om ûnderfinings te dielen en elkoar te ynformearjen en minder op it stjoeren op de gearwurking. Yn it bestjoerlik oerlis is mei de bestjoerlike partijen gearwurke oan in langetermynaginda foar it Frysk yn 2030. Hjirmei is yn 2019 úteinsetten. Earder wie der gjin mienskiplik draachflak foar in konseptferzje fan dit plan. Nei alle gedachten wurdt de langetermynaginda ein 2021 oplevere. Der is troch de taalskipper wol in mienskiplike wurkbesite

organisearre nei Luxemburg, dy't de belutsen bestjoerders ynspirearre hat. Ut it ynterview mei de bestjoerders docht bliken dat sy oertsjûge binne fan it belang fan it stimulearjen fan de Fryske taal yn it Fryske taalgebiet. Tagelyk docht bliken dat der net folle gearwurking is bûten it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' om. In reden hjirfoar is dat de gemeenten en oare bestjoersorganen (FUMO, Feilichheidsregio en Wetterskip Fryslân) autonome organen binne, dy't sels kieze en dêr't de taalskipper net altyd in stjoerende ynfloed op hat. Der wurdt wurke oan in foarstel foar it stimulearjen fan de ymplementaasje fan de WGFT fia it Ynterbestjoerlik Tafersjoch (YBT).

b. Dat de taalskipper yn it proses fan de realisasje fan it 'Taalplan Frysk 2030' in bestjoerlike rol spilet troch kaders, ambysjes en stjoering te jaan oan de gearwurking tusken de belutsen ûnderwiispartners. De provinsje hat hjir in dúdlik lûkende rol yn. Ut it ynterview mei de ûnderwiispartners docht bliken dat hjirtroch mear bondeling fan krêften plakfynt. By de fierdere ynhâldlike gearwurking en útfiering wurdt de rol fan de taalskipper mist. De ûnderwiispartners misse de rol fan de taalskipper by de fierdere ynhâldlike gearwurking en útfiering. Sy stelle dat de taalskipper better stypje kin by de útfiering fan plannen, troch ek mear ynhâldlik mei te tinken en te wurkjen yn de útfiering. De ûnderwiispartners fine dat de provinsjale amtners mear oeren noadich hawwe yn de útfiering.

c. Dat de taalskipper byienkomsten organisearre hat foar it opstellen fan de nije provinsjale kultuernota 'Nij Poadium 2021-2024'. Hjirfoar binne kultuerorganisaasjes, taal- en ûnderwiispartijen en erfgoedinstellings útnûge. Hjirynt stean de ambysjes fan de provinsje op it mêd fan keunst, kultuer, taal, ûnderwiis en erfgoed foar de perioade 2021 oant en mei 2024. By it realisearjen fan dizze nota wurdt troch de taalskipper stjoerd op ambysjes yn it kulturele fjild. Dy wurde ek folge troch in monitoaringskader, dat online noch net te finen is. Der wurdt yn dizze nota eksplisyt omtinken jûn oan de rol fan de taalskipper, wêrby't de taalskipper stjoert op gearhing, yntegraliteit en gearwurking tusken partners yn dit spesifke fjild.

De taalskipper hat hjiryn de gearwurking stimulearre tusken de partners; de krêften wurde folle mear bondele. De ynhâldlike gearwurking (in stap fierder) tusken partners liket dreger te ferrinnen. It is net dúdlik wat de taalskipper dwaan kin as de gearwurking net rint.

- Kwoot út ien fan de ynterviews -

2 *Hokker ôfspraken út de BFTK binne, nei oanstjoering fan de taalskipper yn nauwe gearwurking mei it Ryk, ûndertusken realisearre, hokker noch net of noch ûnfoldwaande?*

De evaluaasje fan de taalskipper rjochtet him allinnich op de rol fan de taalskipper fanút de doelstellings en kaders, lykas beskreaun yn it dokumint 'De Taalskipper Frysk' (2018). Dizze evaluaasje fan de taalskipper is nét de tuskentiidske rapportaazje fan de BFTK. Dizze fraach wurdt yn de tuskentiidske rapportaazje fan de BFTK meinaam, dy't útfierd wurdt troch de provinsje Fryslân en it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes (BSK).

3 *Hat de taalskipper yn de rintiid fan de BFTK oan Provinsjale Steaten, it advysorgaan DINGtiid en it koördinearjende Ministearje fan BSK faak genôch rapportearre oer de fuortgong fan de yn de BFTK formulêarre ambysjes?*

len fan de keartaken fan de taalskipper is dat hy yn oerlis mei belutsen partijen twa kear yn de rintiid fan de BFTK rapportearret oan Provinsjale Steaten, it advysorgaan DINGtiid en it koördinearjend ministearje (BSK) oer de fuortgong fan de ymplementaasje fan de yn de BFTK formulêarre ambysjes. De taalskipper hat hjir op ferskate wizen oan foldien.

De taalskipper hat yn de perioade 2019 oant en mei july 2021 meardere kearen rjochting Provinsjale Steaten rapportearre oer de fuortgong fan de yn de BFTK formulêarre ambysjes. De taalskipper hat ferskate brieven stjoerd oer de fuortgong fan ferskillende ûnderwerpen binnen it Fryske taaldossier, lykas it Taalplan Frysk 2030, stân fan saken Frysk yn it rjochtsferkear, stân fan saken Fryske Akademy, kearndoelen Frysk, ensfh. (sjoch taheakke 3). Dêrneist hat de taalskipper begjin 2021 oan Provinsjale Steaten rapportearre oer de fuortgong (mei ambysjes) fan de sichtberens fan it Frysk by de provinsje sels en by desintrale partijen.

Yn 2020 is de beliedsnota 'Nij Poadium' dield mei Provinsjale Steaten, mei dêryn de ambysjes fan de provinsje op it mêd fan keunst, kultuer, taal, ûnderwiis en erfgoed foar de perioade 2021-2024, mei ekstra omtinken foar de rol en wurksumheden fan de taalskipper.

Dêrneist fine der fjouwer kear yn it jier byienkomsten plak fan it Steatekomitee Frysk. Yn dizze oerlizen wurde de wurdferders fan de politike partijen op it mêd fan taal en kultuer bypraten troch de deputearre en (eventueel) de amtners oer de ûntwikkelings en foarderings fan it taalbelied. Neffens de BFTK wurdt yn 2021 in earste tuskenrapportaazje oplevere fan de yn de BFTK formulêarre ambysjes. Dizze rapportaazje wurdt op dit stuit opsteld troch de provinsje Fryslân en it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes (BSK).

Ut it ynterview mei amtners fan de provinsje Fryslan docht bliken dat oan DINGtiid net rapportearre wurdt fanwege de posysje fan DINGtiid yn it Fryske taaldossier. DINGtiid jout frege of net frege advys oan it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes en de deputearre fan Fryslan oer saken dy't te krijen hawwe mei it Frysk (sjoch artikel 19 WGFT). Wol is der trije kear jiers bestjoerlik oerlis tusken de taalskipper en DINGtiid. Der is ek geregeld oerlis tusken de provinsje en it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes. Yn dizze oerlizzen wurdt ek oer de fuortgong fan de BFTK praten en ferslach dien.

4 *Is der yn gearwurking mei de belutsen partijen in ambisjeuze langetermynaginda opsteld oer wêr't it Frysk as taal yn in meartalige regio yn 2030 stean moatte soe?*

Under oanstjoering fan de taalskipper is yn it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' wurke oan de langetermynaginda mei ambysjes foar it jier 2030 foar de Fryske taal. Mei gemeenten en oare bestjoersorganen, lykas Wetterskip Fryslân, FUMO en de Feilichheidsregio is fan 2019 ôf wurke oan in konseptferzje fan dizze langetermynaginda, ynklusyf útfieringsplan. De belutsen bestjoerlike partijen koene harren eigen nuânses en ambysjes yntsjinje foar it útfieringsplan. Under oanfiering fan de Afûk is troch de amtlike wurkgroep wurke oan de fierdere utwurking. Dizze langetermynaginda is ûndertusken klear en de ferwachting is dat dy ein 2021 definityf fêststeld wurdt. Ut it ynterview mei bestjoerders 'Mei-inoar foar it Frysk' docht bliken dat de belutsen bestjoerders foar in part wol en foar in part net bekend binne mei dizze langetermynaginda.

5 *Hat der twa kear jiers in bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' plakfûn ûnder foarsitterskip fan de taalskipper?*
Sa ja, yn hoefier is hjirby it doel realisearre om desintraal belutsenen te stimulearjen mei de ymplemintaasje fan de WGFT oan de slach te gean en hoe kin dit (eventueel) noch better?

Der hat elk jier twa kear in bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' plakfûn. Yn it jier 2019 is twa kear in bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' organisearre ûnder foarsitterskip fan de taalskipper. Yn 2020 hat dat oerlis ien kear west. It twadde bestjoerlike oerlis hat plakfûn yn de foarm fan in mienskiplike besite oan Luxemburg op 5 en 6 maart. Oanwêzich wiene de kommissaris fan de Kening, de deputearre, seis wethâlders en in ôffurdiging fan it Wetterskip Fryslân, DINGtiid en de Afûk. Yn 2021 hat der ien bestjoerlik oerlis west en stiet in twadde oerlis pland foar yn de hjerst. By de bestjoerlike oerlizzen 'Mei-inoar foar it Frysk' stiet de 'ymplemintaasje fan de WGFT' op de aginda. Troch de taalskipper is stimulearre hjirmei oan de slach te gean, troch ûnderfinings mei elkoar te dielen, troch it ûnderwerp op de aginda te setten en troch as provinsje finansjele stipe te bieden by it opstellen fan beliedsplannen.

Alle trettjin gemeenten hawwe ûndertusken in fernijd Frysk taalbelied en in fernijde taalferoarding. It Fryske taalbelied is by de oare bestjoersorganen (Feilichheidsregio, FUMO en it Wetterskip Fryslân) ûnderwerp fan diskusje.

Dizze bestjoersorganen binne hjir minder aktyf mei. It Wetterskip hat stappen setten mei harren taalbelied, de oare twa partijen minder. De reden dat dizze organisaasjes hjir minder aktyf mei binne, is omdat de prioriteiten fan dizze organisaasjes op oare flakken lizze. Neffens de amtners van de provinsje Fryslân soe de taalskipper mear twingend foech krije moatte om it Frysk by dizze organisaasjes te befoarderjen. Der wurdt wurke oan in foarstel foar it stimulearjen fan de ymplemintaasje fan it Frysk yn it bestjoerlik ferkear fia it Ynterbestjoerlik Tafersjoch (YBT).

6 *Hawwe der yndividuele petearen west tusken de taalskipper en oare by de WGFT belutsen desintrale bestjoersorganen?*

Sa ja, yn hoefier is hjirby it doel realisearre om belutsenen te stimulearjen mei de ymplemintaasje fan de WFGT oan de slach te gean en hoe kin dit (eventueel) noch better?

Der hawwe meardere yndividuele petearen west tusken de taalskipper en oare by de WGFT belutsen desintrale oerheidsorganen. Dizze yndividuele petearen binne benammen mûnling fierd en binne net skriftlik fêstlein. Der hawwe yndividuele petearen west mei de gemeenten Harns en Ljouwert, mar ek mei de FUMO, om harrren te stimulearjen om mei de ymplemintaasje fan de WFGT oan de slach te gean. In oantal gemeenten yn Fryslân binne minder Fryksinnich en moasten oertsjûge wurde om taalbelied op te stellen of om fiergeande ôfspraken te meitsjen. It opstellen fan taalbelied is faak it resultaat fan de persoanlike ynset of wil fan bestjoerders. Der komt noch te min fan op de hispel by organisaasjes lykas de Feilichheidsregio en de FUMO, mei feroarsake troch oare prioriteiten fan dy organisaasjes. Ut de ynterviews mei de amtners fan de provinsje Fryslân en de ferslaggen fan de bestjoerlike oerlizen 'Mei-inoar foar it Frysk' docht bliken dat der diskusje is oer de fraach oft dizze bestjoersorganen wol of net definiearre wurde moatte as bestjoersorganen of dat it útfieringsorganisaasjes binne, lykas bedoeld yn de WFGT. Der wurdt wurke oan in foarstel foar it stimulearjen fan de ymplemintaasje fan it Frysk yn it bestjoerlik ferkear fia it YBT.

Net alle gemeenten binne hiel Fryksinnich en moasten oertsjûge wurde om taalbelied op te stellen of mear fiergeande ôfspraken te meitsjen. (...) Dochs is it dêr ek slagge om 'ambisjeus' taalbelied te meitsjen (...). Se dogge mei yn de opstelling fan de langetermynaginda en hawwe doelen steld. De latte kin neffens de provinsje altiten heger, mar it is in stik better dan as it wie. De gemeenten gean ek mei yn in taalbelied dat útgiet fan it fêstlizzen fan wat der is en wurkje oan ferbettering, gjin stilstân.

- Kwoot út ien fan de ynterviews -

7 *Yn hoefier binne gemeenten en bestjoersorganen yn it Fryske taalgebiet troch de taalskipper stipe by it kommen ta of it útfieren fan taalbeliedsplannen en taalferoarderings oangeande de Fryske taal (WFGT, artikel 5)?*

Wat hat hjirby oant no ta de troch de taalskipper opsette rol west fan de regeling 'Mei-inoar foar it Frysk'?

De gemeenten en oare bestjoersorganen (FUMO, Feilidhheidsregio en Wetterskip Fryslân) hawwe op ferskate wizen stipe krigen fan de taalskipper by it kommen ta, of útfieren fan taalbeliedsplannen en taalferoarderings. De taalskipper hat hjirby in fasilitearjende, agindearjende en stimulearjende rol hân. Der hawwe in pear yndividuele petearen west mei gemeenten en oare bestjoersorganen. Dêrneist is it ûnderwerp fan de taalbeliedsplannen en taalferoarderings in agindapunt west yn it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'. Fan 1 novimber 2017 oant en mei 31 desimber 2020 wie de provinsjale subsydzjeregeling 'Mei-inoar foar it Frysk' ynsteld. Meardere gemeenten jouwe oan dat sy mei tank oan dizze finansjele regeling stappen meitsje koene mei it taalbelied en de taalferoarderings. Fanút de gemeenten sels is der faak te min jild foar it stimulearjen fan it Frysk of amtlike kapasiteit foar it Fryske taaldossier. Meardere gemeenten jouwe oan dat sy yn de takomst opnij gebrûk meitsje wolle fan dizze regeling, mocht dy ferlingd wurde. De ferwachting is dat dizze regeling aktualisearre wurdt en ferlingd en dan ek beskikber steld wurdt foar oare organisaasjes, lykas de Meldkeamer Noard-Nederlân en de Belestingsjinst. De taalskipper hat in yndividueel petear fierd mei de FUMO oer it stimulearjen fan it brûken fan it Frysk yn harren organisaasje, mar net mei it Wetterskip Fryslân. Dy hat op eigen inisjatyf in taalbelied opsteld, sûnder stipe fan de taalskipper. Ut de ynterviews mei de provinsjale amtners en de deputearre docht bliken dat it foar de taalskipper soms lestich is om saken foar elkoar te krijen. Soms is der te min jild of gjin yntrinsike motivaasje by de belutsen bestjoersorganen, wêrtroch it taalbelied net fan de grûn komt. De taalskipper hat de ambysjes mei-jûn en him fasilitearjend opsteld, mar kin de ynterne prosessen by oare organisaasjes net oanstjoere.

8 *Yn hoefier is it advysorgaan DINGtiid hjirby, yn oerlis mei de taalskipper yn neifolging fan artikel 19.2.c. fan de WGFT, belutsen west, en hoe kin dit (eventueel) noch better?*

Artikel 19.2.c. van de WGFT stelt dat DINGtiid stipe biedt by it opstellen fan regels en beliedsplannen, lykas bedoeld yn de artikels 5 en 6 fan de WGFT. Yn de praktyk docht bliken dat DINGtiid ynhâldlik belutsen is by it opstellen fan de taalplannen, mar dat de konkrete stipe jûn wurdt troch de Afûk. Der hat de ôfrûne jierren in soad kontakt en oerlis west tusken gemeenten en de taalskipper/provinsje Fryslân. Dizze oerlizen wurde fan âlds stipe troch de Afûk. DINGtiid nimt ynhâldlik diel oan dizze oerlizen. De praktyk lit sjen dat benammen de Afûk him dwaande hâldt mei de útfiering en DINGtiid him mear rjochtet op it (net) frege jaan fan advys. Fanút de ynterviews mei de amtners fan de provinsje Fryslân, de Afûk en DINGtiid komt gjin winsk om dizze wurkwize te feroarjen.

3.2 Evaluaasje rjochtsferkear

De taalskipper stjoert yn it Fryske taalgebiet oan op de ymplemintaasje fan haadstik 3 fan de WGFT – Brûken fan de Fryske taal yn it rjochtsferkear. De dielfragen 9 en 10 wurde hjirûnder beantwurde.

9 *Hat de provinsje de rjochtbank elk jier útnûge foar in bestjoerlik oerlis en is dêrby sprutsen oer de ymplemintaasje fan de WGFT-artikels 10 oant en mei 17?*

De rjochtbank is net elk jier troch de provinsje útnûge foar in bestjoerlik oerlis om te praten oer de ymplemintaasje fan de WGFT-artikels 10 oant en mei 17. Dit komt ûnder oare trochdat de coronapandemy de saken fertrage hat, mar ek troch de swierrichheden fanút de trias politica. Yn Nederlân binne de trije machten fan Montesquieu by

ferskillende ynstellings belein: de wetjouwende macht by de Steaten-Generaal en it regear, de útfierende macht by it regear en de rjochterlike macht by de rjochters en it lepenbier Ministearje. De rjochters sprekke rjocht op basis fan wetten, dy't makke wurde/binne troch de wetjouwende macht. De útfierende macht jout útfiering oan de wetten, opsteld troch de wetjouwende macht. De rjochterlike macht wurdt finansierd fanút it Ryk (útfierende macht), mar bepaalt syn eigen bedriuwsfiering en aginda, om de ûnôfhinklikheid fan de rjochtspraak te boargjen. De rjochtbank falt net ûnder it gesach fan it Ministearje fan Justysje en Feilichheid, mar wurdt der wol troch finansierd. De taalskipper kin fanút syn rol de rjochterlike macht net oanstjoere by de ymplemintaasje fan de Fryske taal yn it rjochtsferkear, mar wol (ynformeel) stimulearje.

De taalskipper is as begryp net bekend by de rjochtbank. De rjochtbank hat oerlis mei de kommissaris fan de Kening oer it brûken fan de Fryske taal. Der hat in bestjoerlik oerlis west yn april 2021 tusken de kommissaris fan de Kening fan de provinsje Fryslân en de presidint fan de Rjochtbank Noard-Nederlân, dêr't in skriftlik ferslach fan makke is. Yn dit oerlis is sprutsen oer de ymplemintaasje fan de WGFT-artikels 10 oant en mei 17, lykas de beskikberheid fan tolken, it ferbetterjen fan de Fryske taalfeardigens fan de de meiwurkers fan de rjochtbank, it fergrutsjen fan de sichtberens fan it Frysk en it brûken fan it Frysk yn de rjochterlike prosedueres. Dêrby binne ek yntinsje-ôfspraken makke om de WGFT-artikels mear te stimulearjen binnen de rjochtspraak, lykas in ûndersyk nei it brûken fan it Frysk yn de Rjochtbank Noard-Nederlân. Der is ûnder oare mei provinsjale subsydze in tolk Frysk oplaat. Ut de ynterviews mei de kommissaris en de rjochtbank docht bliken dat der earder telefoanyske petearen tusken harren west hawwe. Hjir binne gjin ferslaggen fan makke, sadat net te achterheljen is wat dêr ynhâldlik besprutsen is. Ut it ynterview mei de rjochtbank docht bliken dat de Fryske taal wol in waarm hert tadroegen wurdt.

10 *Yn hoefier hat/hawwe der ûnder oanstjoering fan de taalskipper yn it ljocht fan WGFT-artikels 12 oant en mei 14 (in) amtlik(e) oerlis/oerlizzen plakfûn om te kommen ta foldwaande beskikbere tolken Frysk?*

Ut de ynterviews mei de amtners fan de provinsje Fryslân docht bliken dat der ûnder oanfiering fan de taalskipper mei de Afûk amtlik gearwurke is oan it stimulearjen fan mear oplate Fryske rjochtbanktolken. Der binne ûndertusken trije tolken Frysk⁶. Der wurdt ek oanjûn dat der yntusken wurke wurdt oan in oplieding foar Fryske tolken. De rjochtbank stelt dat de finansiering fan dizze tolken in ferantwurdlikheid is fan it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes, wylst dit ministearje stelt dat dit in ferantwurdlikheid is fan it Ministearje fan Justysje en Feilichheid.

De amtners fan de provinsje jouwe oan dat der miskien wol genôch tolken binne, mar dat it wichtich is dat it persoanel yn de rjochtbank it Frysk ferstiet. As it persoanel Frysk ferstean kin, binne der ek minder tolken nedich. De rjochtbank Noard-Nederlân freget op harren webside fan nije meiwurkers minimaal in passive behearsking fan de Fryske taal of de reewilligens om in kursus Frysk ferstean en lêzen te folgjen.

Yn de WGFT stiet dat ynweners fan de provinsje Fryslân by de rjochtbank Noard-Nederlân of it gerjochtshôf yn it Frysk prosedearje meie. Dit makket it hiel yngewikkeld, omdat it ek om lokaasjes giet bûten de provinsje Fryslân en Ljouwert. De rjochtbank kin net wat yn Ljouwert wol oanbiede en yn Arnhem net. De WGFT is is op dat punt sa generyk, wêrtroch it lestich is om dit foar in lokaasje as Ljouwert te regeljen.

- Kwoot út ien fan de ynterviews -

3.3 Evaluaasje algemien

De dielfragen 11 oant en mei 20 binne algemiener oer it brûken fan de Fryske taal en wurde yn dizze paragraaf beantwurde.

11 *Yn hoefier hat de taalskipper in regisseurjende en stimulearjende rol op him nommen troch ien of twa kear jiers de ferskillende wittenskiplike en maatskiplike (ûnderwiis) ynstituten en alliansjes, dy't harren dwaande hâlde mei meartaligens binnen de Fryske kontekst, by elkoar te bringen mei as doel de ûnderlinge gearwurking ta stân te bringen? Wêr hat dit oant no ta wol/net laat?*

Ut de ynterviews mei de maatskiplike partners en de ûnderwiispartners docht bliken dat de taalskipper in dúdlike regisseurjende en stimulearjende rol op him naam hat troch mear op tema's as op frekwinsje, ferskillende wittenskiplike en maatskiplike (ûnderwiis) ynstituten en alliansjes by elkoar te bringen. It doel hjirfan is om ûnderlinge gearwurking ta stân te bringen binnen in spesifyk domein.

Under oanfiering fan de taalskipper binne bygelyks meardere byienkomsten organisearre. Der is resultaat boekt mei it Taalplan Frysk 2030, yn oparbeidzjen mei ûnderwiispartners lykas Afûk, Cedin, Fers, Keunstwurk, NHL-Stenden, Omrop Fryslân, Underwiisburo Semko en SFBO. De taalskipper hat yn dizze byienkomsten (bestjoerlike) kaders en ambysjes meijûn en de (prosesmjittige) gearwurking stimulearre tusken de ûnderwiispartners. Ut de ynterviews mei de maatskiplike partners en ûnderwiispartners docht bliken dat dit net altyd laat hat ta fierdere ynhâldlike gearwurking tusken partijen. De taalskipper hat ek minder as winske belutsen west by de útfiering. Hjirfoar binne as redenen neamd dat de taalskipper in minder útfierende rol hat en dat de útfierende amtners, dy't belêste binne mei it Frysk, hjir te min tiid foar hawwe.

⁶ Op it momint fan it útfieren fan dit ûndersyk wiene der trije rjochtbanktolken Frysk. Ein septimber 2021 hawwe de tolken, yn ferban mei ûnfrede oer de tariven, harren wurksomheden dellein. Boarne: <https://www.omropfryslan.nl/njts/1094557-gjin-fryske-tolken-mear-besikber-yn-rjochtbank-fanwege-meagere-fergoeding>

Under oanfering fan in deputearre De Rouwe is yn Fryslân ek wurke oan in bettere gearwurking binnen de Fryske kennisynfrastruktuer foar de koarte en lange termyn. Op basis fan de rapporten oer de problematyske situaasje fan de Fryske Akademy hawwe yn 2020 bestjoerlike oerlizen plakfûn oer mear gearwurking en fersteviging fan de Fryske kennisynfrastruktuer, dêr't de Fryske taal in wichtich plak yn hat. Op basis fan it advysrapport 'Op syk nei nije dynamyk' fan DINGtiid, is DINGtiid hjir ek by belutsen. By dit trajekt binne partijen belutsen lykas de Fryske Akademy, Afûk, RUG Campus Fryslân, Tresoar, Fers, Fries Sociaal Planbureau, Fries Museum en SFBO. Dit trajekt rint noch.

12 *Hat it nedich west dat der ûnder oanstjoering fan de taalskipper bestjoerlik oerlis west hat tusken de regionale publike media-ynstellings, UKW en de provinsje sels?*

Der hat gjin bestjoerlik oerlis west tusken de regionale publike media-ynstellings, it Ministearje fan Underwiis, Kultuer en Wittenskippen (UKW) en de provinsje. De partijen fine it net nedich om te oerlizen. Der is goed amtlik kontakt en oerlis. Mocht der wat feroarje yn de mediawet en spilet it tema media wer op, dan kin it neffens de provinsje nedich wêze om wer bestjoerlik oerlis te hawwen.

13 *Yn hoefier hawwe him ûntwikkelings foardien dy't de Fryske taal op koarte of lange termyn skea tabringe kinne?
En yn hoefier hat de taalskipper hjirby aksje ûndernaam?*

Der hawwe ferskate ûntwikkelings west dy't de Fryske taal op koarte of lange termyn skea tabringe kinne. Yn it ynterview mei de ûnderwiispartners jouwe de belutsenen oan dat de situaasje mei de saneamde 'blokkear-Friezen' in negative ympakt hân

hat op de byldfoarming fan de Fryske taal. Dizze 'blokkear-Friezen' ferhinderen de tagong fan de anty-Swarte Pyt-demonstranten nei Dokkum yn 2017. De taal- en ûnderwiispartners jouwe ek oan dat de komst fan nijkommers en de oerfloed fan Nederlânsktalige telefyzjeprogramma's in negative ynfloed hawwe op de Fryske taal op koarte en lange termyn. De ûnderwiispartners jouwe oan dat it wichtich is om fan eigen krêft fan de Fryske taal en identiteit út te gean. It soe neffens harren in stap tebek wêze as de learstoel Frysk ferdwynt. Se jouwe ek oan dat it ferstannich is om (mear) te sjen nei oare minderheidstalen en hoe't se yn dy gebieten omgean mei de earste taal. Der wurdt bygelyks ferwiisd nei Wales yn it Feriene Keninkryk dêr't hurd wurke wurdt oan de stimulearring fan it Welsh.

Ut de ynterviews mei de taal- en ûnderwiispartijen docht bliken dat it net altyd dúdlik is wat de aksjes fan de taalskipper binne/west hawwe op de ûntjouwings dy't de Fryske taal op koarte of lange termyn skea tadwaan kinne. Wol hat de taalskipper de publisiteit socht fia Omrop Fryslân, omdat der soargen binne oer de takomst fan de stúdzje Frysk en de learstoel Frysk oan de Ryksuniversiteit Grins. De taalskipper hat ek aksje ûndernommen om it tafersjoch op de kwaliteit fan it Frysk yn it ûnderwiis nei de provinsje ta te heljen, omdat de provinsje dit neffens de taalskipper sels better kin en dit te'n goede komt oan de kwaliteit fan it Frysk yn it ûnderwiis. Yn in ûnôfhinklik rapport oer de problematyske situaasje fan de Fryske Akademy yn 2019, is de provinsje ferwiten syn rol as hoeder fan de Fryske taal, as taalskipper, net te nimmen. De provinsje hat der úteinlik ekstra jild yn stutsen om in fallisemint foar te kommen. Yn 2020 is de provinsje úteinsetten mei it Meldpunt Fryske Taal, dêr't ynwenners fan Fryslân terjochte kinne mei fragen en meldings oer it brûken fan de Fryske taal. It meldpunt jout de provinsje ynformaasje oer wat der spilet rûnom de Fryske taal. Dit meldpunt wurdt yn 2022 evaluearre.

- 14** *Hat de taalskipper ien kear in byienkomst organisearre foar de by de BFTK desintraal belutsenen mei as doel de ymplemintasje fan de bestjoersôfspraak te fergrutsjen?
Is it advysorgaan DINGtiid hjirby belutsen?*

Fanút it boarne-ûndersyk docht net bliken dat de taalskipper ien kear in byienkomst organisearre hat foar de desintraal belutsenen by de BFTK mei as doel de ymplemintasje fan de bestjoersôfspraak te fergrutsjen. Ut alle ynterviews wurdt ek net dúdlik oft dizze byienkomst organisearre is. Fanút de provinsje is oanjûn dat mei dizze byienkomst it oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' bedoeld wurdt, dêr't DINGtiid as waarnimmer by oanwêzich west hat en ek in ynhâldlike ynbring hat. Ut it ynterview mei de bestjoerders fan it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' docht bliken dat se dêr net fan op de hichte binne. DINGtiid is hjir ek net fan op de hichte. It is elkenien net dúdlik hokker byienkomst hjir bedoeld wurdt. DINGtiid jout oan dat, yn hokker foarm dan ek, der gjin belutsenheid is by it organisearjen fan in byienkomst. Dit heart neffens DINGtiid ek net ta syn takepakket. Yn maart 2021 organisearre DINGtiid, op fersyk fan it Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes en de provinsje Fryslân, foar de tuskenrapportazje oer de BFTK wol in rige lytsskalige rûnetafelpetearen/ekspertmoetings oer de útfiering fan de BFTK 2019-2023.

- 15** *Hat de taalskipper healweis de rintiid oan Provinsjale Steaten, it Ryk en DINGtiid rapportearre oer de fuortgong fan de desintrale ynplemintasje fan de folsleine BFTK?*

De taalskipper hat op dit stuit noch gjin folsleine fuortgongsrapportazje fan de BFTK 2019-2023 dield mei Provinsjale Steaten, it advysorgaan DINGtiid en it koördinearjend ministearje. De tuskenrapportazje fan de BFTK stiet pland foar ein 2021. Ut it ynterview mei de amtners fan de provinsje Fryslân docht bliken dat der net oan advysorgaan DINGtiid apart rapportearre wurdt, fanwegen de posysje fan DINGtiid, it is in advysorgaan. DINGtiid wurdt wol safolle mooglik oeral by belutsen

fanút harren advisearjende rol.

- 16** *Hat de taalskipper trije kear jiers in bestjoerlik oerlis organisearre foar it bestjoer fan it advysorgaan DINGtiid en de deputearre fan de provinsje Fryslân?
Hat hjir op de agenda de foarderings fan de ymplemintasje fan de BFTK en de hjiroan relatearre advizen fan DINGtiid stien?*

De taalskipper hat net alle jierren trije kear in bestjoerlik oerlis organisearre tusken it bestjoer fan DINGtiid en de deputearre. Yn 2019 hat der ien kear in bestjoerlik oerlis west, dêr't skriftlik ferslach fan makke is en dêr't de foarderings fan de ymplemintasje BFTK en de hjiroan relatearre advizen fan DINGtiid op de agenda stien hawwe. Yn 2019 waarden der meardere bestjoerlike oerlizzen ôfsein troch de deputearre fanwege politike ûntjouwings, lykas ferkiezings en koalysje-ûnderhannelings. Wol hat der apart telefoanysk oerlis west tusken de bestjoerders, dêr't gjin ferslach fan makke is. Yn 2020 hawwe der trije bestjoerlike oerlizzen west, dêr't skriftlik ferslach fan makke is en dêr't de foarderings fan de ymplemintasje BFTK en de hjiroan relatearre advizen fan DINGtiid op de agenda stiene. Yn 2021 hat oant no ta ien bestjoerlik oerlis west, dêr't skriftlik ferslach fan makke is en dêr't de foarderings fan de ymplemintasje fan de BFTK en de hjiroan relatearre advizen fan DINGtiid op de agenda stien hawwe.

- 17** *Hat de taalskipper ien kear in konsultaasjebyienkomst opsetten foar it brede Fryske beliedsterrein mei as doel te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal?
Is hjirby it advysorgaan DINGtiid belutsen?*

Ut de ynterviews mei de amtners fan de provinsje Fryslân, de ûnderwiispartners, DINGtiid en de bestjoerders fan it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' docht bliken dat der ûndúdlikheid is oer wat der bedoeld wurdt mei dat der 'in konsultaasjebyienkomst foar it brede Fryske beliedsterrein opsetten is mei as

doel te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal!

Fanút de amtners fan de provinsje Fryslân wurdt by dizze fraach ferwiisd nei byienkomsten yn 2018 en 2019 mei taal- en ûnderwiisinstellings (Afûk, Cedin, SFBO, Omrop Fryslân, Pabo NHL-Stenden, Lektoraten NHL, Fryske Akademy, Semko en de learare-oplieding NHL-Stenden) om it te hawwen oer de útkomsten fan it Taalplan Frysk 2030. Der wurdt ek ferwiisd nei in byienkomst yn 2019, dy't foar ynput soarge hat foar de nije provinsjale beliedsnota 'Nij Poadium: belied foar Kultuer, Taal, Erfgoed en Underwiis'. Lykwols, de oare organisaasjes jouwe oan net op de hichte te wêzen fan in 'konsultaasjebyienkomst foar de it brede Fryske beliedsterrein om te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal' en ek net oft en hoe't DINGtiid hjirby belutsen wie. It is de ynterviewde organisaasjes ûndúdlik hokker byienkomst hjir no krekt bedoeld wurdt, wêrtroch ferskate byienkomsten troch elkoar helle wurde. Ut it boarne-ûndersyk die bliken dat der earder plannen wiene om de langetermynaginda Frysk 2030 fanút it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' yn de foarm fan in kongres foar te lizzen en te presintearjen oan ynweners en belutsen partijen. Oan it bestjoerlik oerlis die DINGtiid mei, benammen fanút in advisearjende rol. De langetermynaginda is klear, mar noch net fêststeld (sjoch fraach 4). It kongres hat, mei troch de corona-krisis net plakfûn.

18 *Hat de taalskipper jierliks in wurkbesite organisearre foar de by it Fryske beliedsterrein belutsen ryksamtners?*

De taalskipper hat jierliks wurkbesites organisearre foar de by it Fryske beliedsterrein belutsen ryksamtners. It haaddoel fan dizze wurkbesites is it jaan fan achtergrûnynformaasje en sjen litte hoe't it taalbelied yn de praktyk wurket. Underwerpen wiene bygelyks wêr't it ûnderwiis mei taalbelied tsjinoan rint, mar ek wêr't de soarch en de media tsjinoan rinne. Neffens de provinsje Fryslân hawwe de lêste jierren wurkbesites plakfûn op:

- 25 jannewaris 2018: wurkbesite oan it Medisch Centrum Leeuwarden, oerlis mei DINGtiid, wurkbesite Afûk, Tresoar, basisskoalle en presintaasje oer Frysk yn de rjochtspraak.
- 7 maart 2019: wurkbesite oan it provinsjehûs, mbo- en learare-opliedingr
- 13 febrewaris 2020: wurkbesite oan trijetalige middelbere skoalle CSG Liudger,

in doarpssupermerk yn Eastermar, soarchynstelling Berchhiem Burgum, de rjochtbank Noard-Nederland en in presintaasje oer it Frysk yn de ekonomy.

19 *Hat de taalskipper de leden fan de Twadde Keamer (Fêste Keamerkommisje BSK, J&F en UKW) útnûge om yn it ramt fan de tuskenevaluaasje in BFTK-relatearre wurkbesite te bringen oan de provinsje Fryslân?*

Ut it ynterview mei de amtners fan de provinsje Fryslân docht bliken dat de taalskipper in wurkbesite oan it taryeden is foar de hjerst fan 2021 foar de leden fan de Twadde Keamer (Fêste Keamerkommisje BSK, J&F en UKW) yn it ramt fan de tuskenevaluaasje fan de BFTK 2019-2023.

20 *Is ûndersocht yn hoefier it winsklik is om de webside www.opdestream.nl troch te ûntwikkeljen en, ôfhinklik fan dizze resultaten, om te setten nei in BFTK-side?*

Ut it ynterview mei de amtners fan de provinsje Fryslân docht bliken dat út ûndersyk dúdlik wurden is dat it net winsklik is om de webside www.opdestream.nl fierder te ûntwikkeljen nei in BFTK-webside. Wurksomheden foar de webside www.opdestream.nl binne yn 2017 ophâlden.

Fanút de provinsjale organisaasje is der ferlet fan wat oars, mei troch de oare organisatoaryske ûntwikkelings en it ferlet op it mêd fan kommunikaasje en ynformaasjefoarsjenning, oanslutend by oare ûntwikkelings lykas it Taalplan Frysk 2030. Der hat binnen de provinsje oerlis west met de deputearre oer in aparte pagina foar de taalskipper binnen de webside fan de provinsje sels. It idee wie om dêr de rol en de taken fan de taalskipper online te beskriuwen. Dit idee is allinnich net konkreet makke.

3.4 Evaluaasje mearwearde Taalskipper Frysk

De sintrale ûndersyksfraach is oan alle acht ynterviewde organisaasjes foarlein. Dizze organisaasjes wiene ek foar 2019 belutsen by it Fryske taaldossier. Hjirtroch hawwe sy in byld fan de situaasje fan it Fryske taaldossier fan foar de komst fan de taalskipper en fan nei de komst fan de taalskipper. De sintrale ûndersyksfraach is:

Soarget de taalskipper op desintraal nivo yn it Fryske taalgebiet foar in mearwearde boppe-op de besteande ynfrastruktuer by it – yn gearwurking mei belutsen partijen – kommen ta útfiering fan tusken it Ryk en provinsje makke ôfspraken oangeande de boarging en befoarderjen fan de Fryske taal en kultuer?’

Der bestean ferskillende bylden oer de mearwearde fan de taalskipper.

De kommissaris van de Kening, de deputearre, de maatskiplike organisaasjes, in pear ûnderwiispartners en de Afûk jouwe oan dat de taalskipper mearwearde hat. De mearwearde sit yn it by elkoar bringen fan ferskate partijen (ferbinend), it op de kaart setten fan it ûnderwerp, fisy-ûntwikkeling (koersbepaling) lykas mei it Taalplan Frysk 2030 en dúdlikheid kreëarje yn it Fryske taaldossier. De mearwearde sit ek yn de rezjyfunksje: de taalskipper hat it oersjoch en de autoriteit. De komst fan de taalskipper hat laat ta mear bewustwurding en dúdlikheid. De mearwearde sit ek yn it op de agenda setten fan it ûnderwerp Frysk: troch te fasilitearjen, troch sa no en dan te triuwen en te soargjen dat der mear bart, soms mei sjarme en soms troch direkteyf te wêzen.

De mearwearde fan de taalskipper sit benammen yn de rezjyfunksje, omdat hy it oersjoch hat en de autoriteit. De taalskipper hat ek mear in stip op de hoarizon setten, lykas bygelyks mei it Taalplan Frysk 2030. By dizze rol past ek it by-inoar bringen fan alle partijen/organisaasjes op in positive en konstruktive wize. De rol fan de taalskipper past yn dat ljocht goed by de provinsje.

- Kwoot út ien fan de ynterviews -

In oantal ûnderwiispartners en de bestjoerders fan it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' jouwe oan dat de taalskipper as begryp gjin mearwearde hat, omdat de taalskipper in oare namme is foar it wurk dat de provinsje earder die mei bygelyks de WGFT. De notysje 'Taalskipper Frysk' (2018) leit wol mear fokus op wat de taalskipper docht. Der liket mear skerpte en fokus te wêzen. De bestjoerders jouwe oan dat de taalskipper as begryp gjin mearwearde hat en dat se der net echt bekend mei binne. It is foar harren belangryk dat der wat dien wurdt mei it stimulearjen fan it brûken fan de Fryske taal. Se freegje harren ôf oft it doel net belangriker is dan de struktuer (of it fehikel).

De taalskipper hat as begryp gjin mearwearde. De term fan de taalskipper libbet net binnen it bestjoerlik oerlis. 'Mei-inoar foar it Frysk' libbet folle mear. Wat is belangriker: it doel of it fehikel/de struktuer?

- Kwoot út ien fan de ynterviews -

Der binne lykwols ek partijen, lykas de amtners fan de provinsje Fryslân, DINGtiid en in oantal ûnderwiispartners, dy't oanjouwe dat de taalskipper krekt wol mearwearde hat yn it Fryske taaldossier, mar dat it noch folle better kin. Sy stelle ûnder oare dat de provinsje it wurk earder ek al die, mar dat de taalskipper wol ta mear dúdlikheid laat hat, mar ek dat der noch in soad ferbetterpunten binne. In ûnderwiispartner en DINGtiid advisearje om ris te sjen nei de ûnôfhinklikheid fan de taalskipper, omdat de provinsje Fryslân op dit stuit al ferskate rollen tagelyk útfiert (belied meitsje, útfiere, finansiere, ensfh.). Faaks is in mear ûnôfhinklike en neutrale partij, lykas in ombudsman, in bettere ynfolling fan de rol fan de taalskipper.

L De taalskipper hat beslist mearwearde, mar it kin folle better. It is in nije rol en elk moat der noch oan wenne. De rol en posysje fan de taalskipper soe ûnôfhinkliker moatte. It politike spektrum spilet no mei.

- Kwoot út ien fan de ynterviews -

3.5 Totaaloersjoch evaluaasje

1. Yn hoefier hat de taalskipper foldwaande stjoerd op gearwurking troch de ferskillende yn de BFTK⁷ neamde desintrale partijen? Wêr kin dizze stjoering (noch) aktiver en hoe dan?
2. Hokker ôfspraken út de BFTK binne nei oanstjoering fan de taalskipper yn nauwe gearwurking mei it Ryk ûndertusken realisearre, hokker noch net of noch ûnfoldwaande?
3. Hat de taalskipper yn de rintiid fan de BFTK oan Provinsjale Steaten, it advysorgaan DINGtiid en it koördinearjend ministearje (BSK) faak genôch rapportearre oer de fuortgong fan de yn de BFTK formulearre ambysjes?

4. Is der yn gearwurking mei de belutsen partijen in ambisjeuze langetermynaginda opsteld foar wêr't it Frysk as taal yn in meartalige regio yn 2030 stean moatte soe?
5. Hat der twa kear jiers in bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' plakfûn ûnder foarsitterskip fan de taalskipper? Sa ja, yn hoefier is hjirby it doel realisearre om desintrale belutsenen te stimulearjen mei de ynplemintaasje fan de WGFT oan de slach te gean en hoe kin dit (eventueel) noch better?
6. Hawwe der yndividuele petearen tusken de taalskipper en oare by de WGFT belutsen desintrale bestjoersorganen plakfûn? Sa ja, yn hoefier is hjirby it doel realisearre om belutsenen te stimulearjen mei de ymplemintaasje fan de WGFT oan de slach te gean en hoe kin dit (eventueel) noch better?
7. Yn hoefier binne gemeenten en bestjoersorganen yn it Fryske taalgebiet troch de taalskipper stipe by it kommen ta dan wol útfieren fan taalbeliedsplannen en taalferoarderings oangeande de Fryske taal (WFGT, artikel 5)? Wat hat hjirby oant no ta de troch de taalskipper opsette rol west fan de regeling 'Mei-inoar foar it Frysk'?
8. Yn hoefier hat it advysorgaan DINGtiid hjirby, yn oerlis mei de taalskipper en yn neifolging fan artikel 19.2.c. fan de WGFT aktyf belutsen west en hoe kin dit (eventueel) (noch) better?
9. Hat de provinsje de rjochtbank elk jier útnûge foar in bestjoerlik oerlis en dêrby sprutsen oer de ymplemintaasje fan de WFGT-artikels 10 oant en mei 17?

⁷ Boarne: Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK) 2019-

- **10.** Yn hoefier hat/hawwe der ûnder oanstjoering fan de taalskipper yn it ljocht fan WFGT-artikels 12 oant en mei 14 (in) amtlike byienkomst(en) plakfûn om te kommen ta foldwaande tolken Frysk?
- **11.** Yn hoefier hat de taalskipper in regisseurjende en stimulearjende rol op him naam troch twa of trije kear jiers de ferskate wittenskiplike en maatskiplike (ûnderwiis) ynstituten en alljânsjes dy't harren dwaande hâlde mei meartaligens yn de Fryske kontekst, by elkoar te bringen mei as doel ûnderlinge gearwurking ta stân te bringen? Wêr hat dit oant no ta wol/net ta laat?
- **12.** Hat it nedich west dat der ûnder oanstjoering fan de taalskipper bestjoerlik oerlis west hat tusken de regionale publike media-ynstellings, UKS (Underwiis, Kultuer en Wittenskip) en de provinsje sels?
- **13.** Yn hoefier hawwe der ûntjouwings west dy't de Fryske taal - op koarte of lange termyn - skea dwaan kinne? En yn hoefier is de taalskipper hjirby yn aksje kaam?
- **14.** Hat de taalskipper ien kear in byienkomst organisearre foar de by BFTK desintraal belutsenen mei as doel de ymplemintaasje fan de bestjoersôfspraak te fergrutsjen? Is hjirby it advysorgaan DINGtiid belutsen?
- **15.** Hat de taalskipper healweis de rintiid oan Provinsjale Steaten, it Ryk en DINGtiid rapportearre oer de fuortgong fan de desintrale ymplemintaasje fan de hiele BFTK?
- **16.** Hat de taalskipper trije kear yn it jier in bestjoerlik oerlis organisearre foar it bestjoer fan it advysorgaan DINGtiid en de deputearre fan de provinsje Fryslân? Hawwe hjirby de foarderings fan de ymplemintaasje fan de BFTK en de hjiroan relatearre advizen fan DINGtiid op de agenda stien?
- **17.** Hat de taalskipper ien kear in konsultaasjebyienkomst organisearre foar it brede Fryske beliedsterrein mei as doel te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal? Is hjirby it advysorgaan DINGtiid belutsen?
- **18.** Hat de taalskipper jierliks in wurkbesite organisearre foar de by it Fryske beliedsterrein belutsen ryksamtners?
- **19.** Hat de taalskipper de leden fan de Twadde Keamer (Fêste Keamerkommisje BSK, J&F en UKW) útnûge om yn it ramt fan de tuskenevaluaasje in BFTK-relatearre wurkbesite te bringen oan de provinsje Fryslân?
- **20.** Is ûndersocht yn hoefier it winsklik is om de webside www.opdestream.nl troch te ûntwikkeljen en, ôfhinklik fan dizze resultaten, om te setten nei in BFTK-side?

Konklúzjes & oanbefellings Taalskipper Frysk

4.1 Konklúzjes evaluaasje perioade 2019 – july 2021	29
4.2 Konklúzjes mearwearde - perioade 2019- july 2021	31
4.3 Oanbefellings: fersterkje en ferbreedzje	32

De evaluaasje hat as doel om te sjen hoe't de taalskipper funksjonearre hat yn de perioade 2019 oant en mei july 2021 en om te kommen ta ferbetterpunten foar de takomst. De evaluaasje yn haadstik 3 jout in ynformatyf byld fan de fuortgong fan de wurksumheden fan de taalskipper yn de ôfrûne perioade. Op basis fan dizze evaluaasje en de keartaken fan de taalskipper wurde yn dit haadstik de konklúzjes besprutsen en oanbefellings dien om de rol fan de taalskipper fierder te optimalisearjen.

De rol fan de taalskipper rjochtet him as in skipper fan fan it Fryske taaldossier op de trije kearnwurden fan oanstjoering, ambysje en gearwurking, boppe-op de wetlike taken dy't de provinsje al hat yn dit dossier. De keartaken fan de taalskipper binne (De Taalskipper Frysk, 2018):

- De taalskipper soarget derfoar dat der, oanslutend op de BFTK en yn gearwurking mei de belutsen partijen⁸ in ambisjeuze langetermynaginda opsteld wurdt: Wêr soe it Frysk as taal yn in meartalige regio yn 2030 stean moatte?
- De taalskipper stjoert yn de ferskillende yn de BFTK neamde domeinen⁹ aktyf oan op gearwurking tusken de by de BFTK belutsen partijen¹⁰.
- De taalskipper stjoert, yn nauwe gearwurking mei it Ryk, aktyf oan op realisearjen fan makke BFTK-ôfspraken.
- De taalskipper stjoert safolle mooglik op gearhing tusken de domeinen en tusken de belutsen oerheden.
- De taalskipper rapportearret, yn oerlis mei belutsen partijen, twa kear oer de fuortgong fan de ymplementaasje fan de yn de BFTK formulearre ambysjes oan Provinsjale Steaten, it advysorgaan DINGtiid en it koördinearjende Ministearje fan Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes.

Dêrneist hat de taalskipper in foarljochtsjende rol, lykas yn de BFTK opnommen is.

⁷ Dit binne de 13 Fryske gemeenten, de FUMO, de Feilichheidsregio en Wetterskip Fryslân.

⁸ Dit binne de seis domeinen: 1. Underrwiis; 2. Rjochterlik autoriteiten/bestjoerlike autoriteiten/iepenbiere tsjinsten; 3. Media; 4. Kulturele aktiviteiten en foarsjennings; 5. Ekonomysk en sosjaal libben; 6. Grinsoerskriedende útwikseling.

⁹ By it útfieren fan de BFTK binne net allinnich de ûndertekenjende partijen, it Ryk en de provinsje belutsen, mar ek útfierende partijen lykas de Fryske gemeenten, bestjoersorganen, ûnderwiisinstellings en Fryske taalinstellings.

4.1 Konklúzjes evaluaasje perioade 2019 – july 2021

Op basis fan de evaluaasje en de boppesteande keartaken binne fjouwer konklúzjes te lûken.

1 De taalskipper spilet in aktive, stimulearjende, agindearjende, fasilitearjende en entûsjast-meitsjende rol yn it Fryske taaldossier

Yn de perioade 2019 oant en mei july 2021 is der in soad wurk fersetten troch de taalskipper. Meardere doelstellings binne helle, lykas it taalbelied by gemeenten, de langetermynaginda 2030 foar de Fryske taal dy't hast klear is en it Taalplan Frysk 2030. Soms wurde ek lytse stapkes setten, bygelyks by de ymplementaasje fan it Frysk yn it rjochtsferkear, mei bygelyks hieltyd mear tolken. Dêrneist hat de taalskipper ynfolling jûn oan de mear foarljochtsjende rol, lykas mei de oprjochting fan it 'Meldpunt Fryske Taal'. Wol mist de trochûntwikkeling fan de webside www.opdestream.nl. It idee wie om fia dizze webside ek in aktuele stân fan saken fan de ymplementaasje fan de BFTK by te hâlden (De Taalskipper Frysk (2018), side 12). Ut de ynterviews docht bliken dat de taalskipper yn bestjoerlike oerlizzen mei bestjoersorganen en ûnderwiispartners in stimulearjende, agindearjende en fasilitearjende rol sjen lit. Dat wurdt dien troch it ûnderwerp te agindearjen, troch yndividuele petearen te hâlden en finansjele stipe te bieden. De taalskipper hat neffens ynterviewden laat ta mear bewustwurding en rezjy yn it Fryske taaldossier, hoewol't oaren oanjouwe dat de provinsje dizze wurksumheden ek al die. De deputearre proflearret har yn de (regionale) media faak as 'taalskipper' en hoeder fan de Fryske taal.

2 De taalskipper hat by ferskate ûnderwerpen in oanstjoerende rol toand yn de gearwurking tusken partijen

De taalskipper hat taal- en ûnderwiispartners by elkoar brocht foar it Taalplan Frysk 2030. Ut de ynterviews docht bliken dat de taalskipper hjir stjoerd hat op gearwurking tusken de ferskillende partijen en kaders en ambysjes mei-jûn hat.

De ûnderwiispartners jouwe oan dat tanksij de taalskipper folle mear gearwurking plakfynt tusken de ferskate partijen yn it Fryske taaldossier. Dêrneist hat de taalskipper ek kultuerorganisaasjes, taal- en ûnderwiispartijen en erfgoedinstellings by elkoar brocht foar de nije beliedsnota 'Nij Poadium 2021-2024', dêr't de ambysjes fan de provinsje yn stean op it mêd fan keunst, kultuer, taal, ûnderwiis en erfgoed. Tagelyk is ûnder oanfiering fan de taalskipper tegearre mei de desintrale bestjoersorganen wurke oan in langetermynaginda 2030 foar de Fryske taal, dy't nei ferwachting ein dit jier klear is.

Ut it ynterview mei de bestjoerders fan it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' docht bliken dat sy gjin gearwurking fernimme bûten it bestjoerlik oerlis om. Nei oanleiding fan de problematyske ûntwikkelingen by de Fryske Akademy yn 2019 wurket de taalskipper gear mei kennispartners en DINGtiid oan in fersteviging fan de Fryske kennisynfrastruktuer, sawol foar de koarte as de lange termyn, dêr't de Fryske taal in wichtich plak yn hat. Ut de evaluaasje docht bliken dat de taalskipper stjoert op gearwurking binnen de domeinen, lykas it ûnderwiis; it wurdt net dúdlik hoe't de taalskipper oanstjoerd hat op de 'yntegrale' gearhing tusken de domeinen fan de BFTK (ien fan de keartaken fan de taalskipper).

3 De oanstjoerende rol fan de taalskipper heaket by guon ambysjes

De taalskipper stjoert oan op gearwurking tusken partijen, mar besiket ek ambysjes fanút de WGFT te realisearjen. De taalskipper hat in dúdlike, stimulearjende, agindearjende, fasilitearjende en entûsjast-meitsjende rol by it stimulearjen fan de Fryske taal yn it bestjoerlik ferkear en in rjochtsferkear. Der binne lykwols ek oare bestjoersorganen en partijen by belutsen dy't autonoom of ûnôfhinklik binne. De taalskipper kin op dit stuit de gemeenten of oare bestjoersorganen (FUMO, Feilichheidsregio en Wetterskip Fryslân) gjin taalblied ôftwinge, mar wol stimulearje of fasilitearje, mei bygelyks provinsjale subsydzjes of yndividuele petearen. De taalskipper hat der net foar soargje kind dat alle oare bestjoersorganen in taalbelied realisearre hawwe. De taalskipper hat yn dit proses mear in ynformele dan in formele

en wetlike rol. Der wurdt sjoen oft de stimulearring fan de ymplementaasje fan it Frysk ûnder it ynterbestjoerlik tafersjoch komme kin te fallen, wêrtroch gemeenten mear ferplichte wurde kinne om it Frysk te stimulearjen.

De taalskipper kin fanút syn rol yn dat stik fan saken de rjochtbank net oanstjoere, omdat de rjochtspraak in ûnôfhinklike posysje hat en him net oanstjoere lit. De taalskipper kin de rjochtbank wol wize op de WGFT, dêr't de rjochtbank him oan hâlde moat. Der wurde wol hoopfolle stappen setten (lykas mear tolken Frysk en mear bewustwurding ûnder it personiel fan de rjochtbank) mei de doelstellings om it Frysk te stimulearjen yn it rjochtferkear, mar it bliuwt in gefoelich ûnderwerp.

Der is in ferskil tusken it ferplichtsjen fan in taalbelied en it útfieren fan dat taalbelied. De útfierende partijen, lykas gemeenten, binne autonoom, mar moatte harren wol oan de wet hâlde. Sy farre harren eigen koers en wurde somtiden beheind troch de eigen ynterne prosessen. Ut it ynterview mei de rjochtbank docht bliken dat de útfier fan de WGFT ek dreech makke wurdt troch juridyske komplikaasjes fanút de WGFT sels. Ynwenners fan Fryslân meie bygelyks prosedearje yn it Frysk yn oare parten fan it wurkgebiet fan de rjochtbank Noard-Nederlân en dat fan it gerjochtshôf Arnhem-Ljouwert. Dit betsjut bygelyks dat in saak yn Arnhem in Fryske tolk nedich hawwe kin, wylst der mar trije Fryske tolke beskikber binne. Dizze generike benadering liedt ta in soad administrative swierrichheden en beheiningen om it Frysk fierder te ymplementearjen yn it rjochtsferkear, omdat dit dan op alle lokaasje regele wurde moat. In positive ûntwikkeling fanút de ynformele relaasje tusken de kommissaris fan de Kening en de presidint fan de rjochtbank is dat se fan plan binne in kwantitatyf en kwalitatyf ûndersyk út te fieren nei it wol/net brûken fan it Frysk yn de rjochtspraktik op alle lokaasjes fan de Rjochtbank Noard-Nederlân.

4

De taalskipper is ambisjeus yn syn rol en nimt dizze rol ek serieu. De rol en taken fan de taalskipper binne lykwols net foar elkenien bekend

Ut de evaluaasje docht bliken dat de taalskipper dúdlik besiket te stjoeren op ambysjes en gearwurking yn it ûnderwiisfjild, it kulturele fjild en de kennisynfrastruktuer, mar ek yn it bestjoerlike en rjochtsferkear. Mar likegoed hat de taalskipper net ien kear rapportearre oan Provinsjale Steaten oer de folsleine fuortong fan de yn de BFTK formulearre ambysjes. Wol oer yndividuele ambysjes, lykas it Taalplan Frysk 2030, stân fan saken Frysk yn it rjochtsferkear, stân fan saken Fryske Akademy, keardoelen Frysk, ensfh. De aktuele ynformaasje foarsjenning oer de fuortgong fan de BFTK is net fia in aparte webside, lykas www.opdestream.nl te finen.

It sukses fan de taalskipper wurdt mei bepaald troch it entûsjasme en de yntrinsike motivaasje fan de hjoeddeistige deputearre, dy't 'grutsk is op it Frysk' en de hjoeddeistige kommissaris fan de Kening. Dit kin in risiko wêze as takomstige bestjoerders minder entûsjast en yntrinsyk motivearre binne om de rol en de taken fan de taalskipper op harren te nimmen en út te fieren. Ut de ynterviews docht bliken dat it net altyd dúdlik is wa't de taalskipper is, wat de taken fan de taalskipper binne of hokker doelen der berikt wurde moatte. Guon sjogge de provinsjale amtners as taalskipper of binne net bekend mei it begryp 'taalskipper'. Oaren identifisearje de taalskipper mei de hjoeddeistige deputearre en kommissaris. Foar bestjoerders en ûnderwiispartners is it wichtiger dat it Frysk stimulearre wurdt dan hokker 'etiketsje' deroan hongen wurdt. Fanút de evaluaasje wurdt hiel konkreet sichtber dat it foar guon organisaasjes ûndúdlik is hokker byienkomst(en) op hokker momint bedoeld wurde en wat de rol fan elkenien hjiryn west hat.

Der bestean ferskillende bylden oer de geskiktheid fan de provinsje as taalskipper. Ien fan de ûnderwiispartners en DINGtiid stelle dat de provinsje net de oanwiisde persoan of organisaasje is foar de rol fan taalskipper, omdat de provinsje net ûnôfhinklik genôch is. Sy stelle dat de provinsje al ferskillende petten op hat: dy fan beliedsmakker, útfierder en finansier. Oare organisaasjes, lykas Afûk en de

maatskiplike partners, stelle dat de rol fan taalskipper goed leit by de provinsje, omdat dy it oersjoch en de status hat yn de provinsje.

4.2 Konklúzjes mearwearde - perioade 2019- july 2021

Dizze evaluaasje rjochtet him allinnich op de rol fan de taalskipper yn de perioade 2019 oant en mei july 2021 en net op de tuskenrapportage fan de BFTK. De sintrale ûndersyksfraach fan dizze evaluaasje is:

“Soarget de taalskipper op desintraal nivo yn it Fryske taalgebiet foar in mearwearde boppe-op de besteande ynfrastruktuer by it – yn gearwurking mei belutsen partijen – kommen ta útfiering fan tusken it Ryk en provinsje makke ôfspraken oangeande de boarging en befoarderjen fan de Fryske taal en kultuer?”

Nei oanlieding fan it boarne-ûndersyk en de fierde ynterviews mei de meast belutsen organisaasjes kin konkludearre wurde dat de taalskipper op desintraal nivo foar mearwearde soarget, boppe-op de besteande ynfrastruktuer, mar dat der noch wol ferbetterpunten foar de takomst binne.

Gearfetsjend kin steld wurde dat de taalskipper dúdlike resultaten boekt hat mei it stimulearjen fan it Frysk yn it bestjoerlike ferkear. De taalskipper hat stjoerd op it ûntwikkeljen fan it taalblid by alle trettjin gemeenten, mear bewustwurding en it ûntwikkeljen fan in langetermynaginda foar it Frysk 2030. Der binne lykwols ek ferbetterpunten, lykas it stimulearjen fan it Frysk by de oare bestjoersorganen, lykas de FUMO en de Feilichheidsregio Fryslân en it ôfmeitsjen fan de langetermynaginda foar it Frysk 2030. De taalskipper hat lytse stappen setten mei it stimulearjen fan it Frysk yn it rjochtsferkear, troch yntinsje-ôfspraken te meitsjen, ynformeel kontakt te ûnderhâlden, tegearre mei de rjochtbank te soargjen foar mear tolken en te besykjen it Frysk te stimulearjen en te soargjen foar mear bewustwurding. De taalskipper hat ek soarge foar mear gearwurking yn oare fjilden, lykas yn it proses fan it 'Taalplan Frysk 2030' of yn it proses fan it 'Nij Poadium 2021-2024'. Yn dizze prosessen hat de

taalskipper kaders mei-jûn en stippen op de hoarizon setten. It is ûndúdlik oft de taalskipper algemiene byienkomsten foar de Fryske taal of de BFTK organisearre hat foar belutsen partijen en ynwenners.

It giet hjir om in evaluaasje fan de taalskipper medio 2021. Dit betsjut dat de taalskipper oant en mei 2023 de tiid hat om te wurkjen oan de stelde doelen en kearntaken. Mei dy blik en de befêstiging dat der fanút in positive hâlding wurke wurdt oan it útrôljen fan de funksje taalskipper, binne der fanút de evaluaasje fjouwer oanbefellings formulearre.

4.3 Oanbefellings: fersterkje en ferbreedzje

Yn de foarige paragrafen binne de konklúzjes beskreaun oer hoe't de taalskipper oant no ta funksjonearre hat. Op basis fan de evaluaasje binne de folgjende oanbefellings te dwaan foar it 'fersterkjen en ferbreedzjen' fan de rol fan de taalskipper yn de takomst.

1 De profilearring fan de rol fan de taalskipper kin better en hat mear tiid noadich

De rol fan de taalskipper is net foar elkenien bekend. It is ek net foar elkenien dúdlik wat de taalskipper betsjut. It profyl fan de taalskipper is beskreaun yn de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018). De notysje jout fokus op wat de taalskipper docht. Nettsjinsteande de fokus is de notysje dreech te lêzen en is de notysje net by elkenien bekend. In betingst foar de effektive ynfolling fan de rol fan de taalskipper is dat dizze rol ek foar elkenien dúdlik is. It is oan te rieden om dizze rol nei bûten ta simpeler en dúdliker te kommunisearjen, ek foar oaren as de meast belutsen organisaasjes. De foarljochtsjende rol fan de taalskipper kin wat dat oanbelanget ek sterker: 'Witte de ynwenners wa't of wat de taalskipper is?' Is der bygelyks in publyksfreonlik dokumint fan de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018)? Der is digitaal net folle ynformaasje te finen by de provinsje oer de taalskipper. De rol fan de

taalskipper is nij en de taalskipper hat mear tiid nedich om him te bewizen. Der giet in soad goed, mar guon dingen kinne ek better. Yn 2020 is de provinsje begongen mei it 'Meldpunt Fryske Taal', dêr't ynwenners fan Fryslân terjochte kinne mei fragen en meldings oer it brûken fan de Fryske taal. De digitale foarljochting oer de fuortgong fan de BFTK 2019-2023 is net te finen, wylst dit wol in mooglik doel wie mei de omfoarming fan de webside www.opdestream.nl. De hjoeddeistige rol fan DINGtiid komt soms hielendal net oerien mei hoe't dy beskreaun is yn 'De Taalskipper Frysk' (2018). DINGtiid hat neffens de WGFT (artikel 19) in rapportearjende, advisearjende en stypjende rol. Yn de ûndersyksfragen 8, 14 en 16 wurdt frege nei de stypjende rol dy't DINGtiid yn de praktyk minder liket út te fieren. It is oan te rikkemmandearjen om opnij te sjen nei dizze doelen yn de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018). De taalskipper soe him yn it ferfolch mear rjochtsje kinne op it *fersterkjen* fan it profyl fan de taalskipper. It soe goed wêze om de taalskipper de tiid te jaan om syn rol fierder foarm te jaan en nei 2023 opnij te evaluearjen.

2 Ynvestearje yn it bredere team en it ynstrumintarium fan de taalskipper

De taalskipper liket der soms allinnich foar te stean. De taalskipper fasilitearret, stimulearret, agindearret, stjoert en makket entûsjast, mar kin it net allinnich. Oanfoljend op it oarspronklike advys fan DINGtiid (Feroaring en ferbettering, 2015), is it oan te rikkemmandearjen om te ynvestearjen yn it bredere team fan it Fryske taaldossier. In goede skipper kin net sûnder in goede bemanning en in goede bemanning kin net sûnder in goede skipper. De taalskipper wurket hurd, mar kin dat net sûnder de oare teamleden yn it Fryske taaldossier, lykas gemeenten, taal- en ûnderwiisinstellings, kultuerynstellings, advysorganen ensfh. Elke partij is in ambassadeur foar de Fryske taal en mei-elkoar foarmje se de 'Fryske ambassade' of de Fryske 'float'. De takomst fan de Fryske taal is in ferantwurdlikheid fan alle partners yn it fjild. Ut de evaluaasje docht wol bliken dat der in skipper boppe de bemanning stean moat om mei-elkoar de koers te hâlden. It Fryske taaldossier hat in soad partners en partijen. Mear gearwurking tusken de partijen bringt it mienskiplike

doel mear nei foarren; it binne eilantsjes mei in soad belangen, mar der komt de lêste jierren wol hieltyd mear gearwurking.

De taalskipper soe him tenei mear rjochtsje kinne op it *ferbreedzjen* fan de mienskiplike ferantwurdlikheden en de gearwurking yn it Fryske taaldossier troch ek te ynvestearjen yn it bredere team fan it Fryske taaldossier.

Mooglik dat de taalskipper noch mear ynstruminten ynsette kin om de WGFT te stimulearjen yn it Fryske taalgebiet, lykas it ynterbestjoerlik tafersjoch tusken provinsje en gemeenten of mear finansjele stipe foar it ûntwikkeljen fan taalbelied.

3 **Temperje de ferwachtings fan de taalskipper te'n oansjen fan de rjochterlike macht of stjoer by**

De taalskipper kin de rjochterlike macht net oanstjoere fanwege de trias politica. De taalskipper kin wol de ymplemintaasje fan de Fryske taal binnen it rjochtsferkear stimulearje. Der wurde al stappen foarút setten. It is oan te rikkemandearjen om te sjen nei de realistyske útfierberheid fan haadstik 3 yn de WGFT, omdat bygelyks net op alle lokaasjes fan it gerjochtshôf Arnhem-Ljouwert altyd Fryske tolken oanwêzich wêze kinne. De taalskipper is yn syn rol beheind ta it Fryske taalgebiet. De belutsen organisaasjes binne fan goede wil, mar rinne tsjin obstakels oan. De taalskipper kin net op alle ûnderdielen oanstjoere, de mooglikheden dêryn binne beheind en it Ryk hat ek in rol om dizze artikels útfierber te meitsjen.

Der wurde mei-elkoar stappen setten, mar de situaasje mei it Frysk yn de rjochtspraak is in kwestje fan lange azem dy't net fan de iene op de oare dei oplost wurde sil. Ein 2021 is it 70 jier lyn dat 'Kneppelfreed' (Knuppelvrijdag) west hat. In sjoernalist (Fedde Schurer) hie yn in artikel in rjochter misledige troch te sizzen dat dy rjochter yn in rjochtsaak wegere hie Frysk te ferstean. De sjoernalist waard foar de rjochter dage en dizze rjochtsaak soarge foar reboelje bûten de rjochtseal. Uteinlik waard it publyk troch de plysje mei kneppels útelkoar jage. Oant hjoed-de-dei is der sa no en dan kommoasje oer it brûken fan it Frysk yn de rjochtbank, lykas by de rjochtsaak oer de 'Blokkear-Friezen' yn 2019.

De rol fan de taalskipper soe tenei fersterke wurde kinne troch de ferwachtings fan de taalskipper realistysker te meitsjen te'n oansjen fan de ymplemintaasje fan it Frysk yn it rjochtsferkear, troch de oanstjoerende rol te ferfangen troch in stimulearjende rol. De taalskipper kin de rjochtbank en it gerjochtshôf net foarskriuwe hoe't se hannelje moatte.

4 **It glês is heal fol: fier suksessen mei elkoar en organisearje taalskipper-kongressen**

Op basis fan dizze evaluaasje docht bliken dat der in soad goed giet en dat der in bealch fol wurk fersetten is troch de taalskipper yn de perioade 2019 oant en mei july 2021. De taalskipper rapportearret wol oer de fuortgong fan spesifike ambysjes fan de BFTK 2019-2023, mar noch net oer de folsleine fuortgong. It is foar de takomst oan te rikkemandearjen om jierliks in fuortgongsrapportaaasje fan de taalskipper nei Provinsjale Steaten en it Ryk te stjoeren om de fuortgong folgjen te bliuwen, omdat de folsleine fuortgong dreech te folgjen is foar belutsen partijen en ynweners. Ut de evaluaasje docht ek bliken dat der gjin algemiene taalskipperbyienkomsten hâlden binne troch de taalskipper yn it Fryske taaldossier, lykas foar de BFTK of in byienkomst foar it hiele Fryske beliedsterrein. Der wiene earder wol plannen fanút it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' foar in kongres om de langtermynaginda 2030 foar de Fryske taal te dielen en te presintearjen oan de ynweners en organisaasjes. De taalskipper soe mei kongressen suksessen diele kinne yn it algemien en de gearwurking/gearhing tusken alle partijen en domeinen ferbetterje kinne.

De taalskipper soe him tenei mear rjochtsje moatte op it *fersterkjen* fan de gearhing tusken de domeinen, tusken de belutsen oerheden en it *ferbreedzjen* fan de spesifke tema's nei mear algemiene taalskipperbyienkomsten. Dit is nammentlik ien fan de kearntaken, lykas beskreaun yn de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018).

Taheakken

Taheakke 1: Doelen taalskipper

Doelen bestjoerlik ferkear

De taalskipper stjoert yn it Fryske taalgebiet oan op ymplemintaasje fan it brûken fan de Fryske taal yn it bestjoerlik ferkear (haadstik 2 WGFT). Hjirfoar sil de taalskipper:

- Trochgean mei it yn 2017 opsette bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' mei de belutsen gemeenten en relevante bestjoersorganen. Dit oerlis sil ûnder foarsitterskip fan de kommissaris fan de Kening en mei de deputearre derby twa kear jiers plakfine. Hjirneist sille ek yndividuele petearen op bestjoerlik nivo organisearre wurde mei de belutsen bestjoersorganen. Doel fan dizze oerlizzen is om belutsenen te stimulearjen mei de ymplemintaasje fan de WGFT oan de slach te gean.
- De foarstap nimme mei de belutsenen by it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' foar it formulearjen fan in langetermynambysje 2030 foar it Frysk; gemeenten en bestjoersorganen yn it Fryske taalgebiet stypje by it kommen ta dan wol útfieren fan taalbeliedsplannen en taalferoarderings oangeande de Fryske taal. It advysorgaan DINGtiid wurdt hjirby belutsen. De provinsje hat, om gemeenten en oare bestjoersorganen te ynspirearjen aktyf mei de ymplemintaasje fan de WGFT oan de slach te gean, de finansjele regeling opsetten (2018-2022).

Doelen rjochtsferkear

De taalskipper stjoert yn it Fryske taalgebiet oan op ymplemintaasje fan it brûken fan de Fryske taal yn rjochtsferkear (haadstik 3 WGFT). Hjirfoar sil de taalskipper:

- Ien kear jiers de rjochtbank útnûgje foar in bestjoerlik oerlis oer de ymplemintaasje fan de WGFT. Underwerpen fan petear binne û.o.: taalbelied, foarljochting en undersyk nei de mearwearde fan de Fryske taal oan de kwaliteit fan de rjochtspraak.
- Derfoar soargje dat, yn it ljocht fan de ymplemintaasje fan de WGFT artikels 12 oant en mei 14, de belutsen partijen by de tolkeproblematyk útnûge wurde om amtlik by elkoar te kommen en yn gearwurking mei elkoar yn de rintiid fan de bestjoersôfspraak te kommen ta foldwaande beskikbere tolken.

Taheakke 1: Doelen taalskipper

Algemeine doelen

Neist de doelen fan de taalskipper yn it bestjoerlik ferkear en it rjochtsferkear, rjochtet de taalskipper him ek op de folgjende algemiene doelen:

- In regisseurjende en stimulearjende rol op him te nimmen troch ien à twa kear jiers de ferskillende wittenskiplike en maatskiplike (ûnderwiis) ynstituten en alliânsjes dy't harren dwaande hâlde mei meartaligens binnen de Fryske kontekst, by elkoar te bringen. Hjirby wol de taalskipper gearwurking yn it Fryske beliedsterrein tusken it Expertisecentrum Meertaligheid (The Multilingualism Lab) de (ûnderwiis) ynstituten binnen de Taalalliânsje en de (de neilittenskip fan) Lân fan Taal stimulearje.
- As it nedich is derfoar soargje dat der bestjoerlik oerlis tusken de regionale publike media-ynstelling (yn dit gefal Omrop Fryslân), it Ministearje fan UKW en de provinsje plakfynt. Underwerpen fan petear: realisearje fan de mediawetjouwing, boarging fan it Frysktalige media-oanbod yn it mediabestel en takenning fan bydragen foar dit oanbod.
- Ofhinklik fan ûntwikkelings dy't de Fryske taal op koarte dan wol lange termyn skea tabringe kinne, rjochting belutsen bestjoersorganen dan wol bedriuwen/organisaasjes op in positive wize aksje ûndernimme.
- Yn de rintiid fan de BFTK ien kear in byienkomst organisearje foar belutsen desintrale partijen mei as doel de ymplementaasje fan de bestjoersôfspraak te fergrutsjen. Hjirby sil it advysorgaan DINGtiid belutsen wurde.
- Healweis de rintiid oan Provinsjale Steaten, it Ryk en DINGtiid rapportearje oer de fuortgong fan de desintrale ymplementaasje fan de folsleine BFTK.
- Trije kear jiers in bestjoerlik oerlis organisearje mei it bestjoer fan advysorgaan DINGtiid en de deputearre. Op de agenda stean hjir yn it bysûnder de foarderings fan de ymplementaasje fan de BFTK en de hjiroan relatearre advizen fan DINGtiid.
- Ien kear in konsultaasjebyienkomst organisearje foar it brede Fryske beliedsterrein mei as doel te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal. Hjirby kin neist it organisearjen fan in publyksbyienkomst ek tocht wurde oan it opsetten fan in ynternetkonsultaasje. Hjirby sil it advysorgaan DINGtiid belutsen wurde.
- Jierliks in wurkbesite organisearje foar de by it Fryske beliedsterrein belutsen ryksamtners.
- Ien kear de leden fan de Twadde Keamer (Fêste Keamerkommisje, BSK, J&F en UKW) útnûgje om – yn it ramt fan de tuskenevaluaasje – in BFTK-relatearre wurkbesite te bringen oan de provinsje Fryslân.
- Undersykje yn hoefier it winsklik is om de webside www.opdestream.nl troch te ûntwikkeljen of in oare webside om of op te setten. Op dizze webside stean net allinnich de BFTK-teksten, it Europeeske Hânfest, it Kaderferdrach, oer it Frysk stelde Keamerfragen, Keamerstikken dan wol rapportaazjes fan de Committee of Experts, mar wurdt ek in aktuele stân fan saken fan de ymplementaasje fan de BFTK byhâlden.

Taheakke 2: Digitale boarnen

>> Basisdokuminten by evaluaasje taalskipper Frysk 2019-2021

Notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018):

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2018/12/21/de-taalskipper-frysk>

Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer (BFTK 2019-2023):

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2018/11/30/bestjoersofspraak-fryske-taal-en-kultuer-2019-2023>

Wet Gebruik Friese taal (WGFT):

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0034047/2014-01-01>

Rapport Dingtiid- 'Feroaring en ferbettering' (2015):

<https://dingtiid.fr/nl/advies-verandering-en-verbetering/>

>> Ryksoerheid

https://www.eerstekamer.nl/overig/20180122/reactie_op_de_brief_van_dingtiid/meta

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z24346&did=2020D51125>

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/05/03/zevende-rapportage-nederland-europees-handvest-voor-regionale-talen-of-talen-van-minderheden>

Taheakke 2: Digitale boarnen

>> Provinsje Fryslân:

<https://www.fryslan.frl/nijpodium>

https://www.fryslan.frl/subsidies/subsidies-regelingen_3217/item/regeling-mei-inoar-foar-it-frysk_13642.html

https://www.fryslan.frl/beleidsthemas/meldpunt-fryske-taal_44358/

<https://fryslan.stateninformatie.nl/document/8331671/1#search=%22taalskipper%22>

<https://fryslan.stateninformatie.nl/document/9832394/2#search=%22sichtberens%22>

<https://fryslan.stateninformatie.nl/document/5229248/1#search=%22taalskipper%22>

<https://www.fryslan.frl/stimuleren-van-de-friese-taal/>

https://www.fryslan.frl/_flysystem/assets/Fryske%20Taalatlas%202020%20%28Nederlands%29.pdf

<https://fryslan.notubiz.nl/document/10006667/2#search=%22monitoringskader%20Nij%20Podium%22>

>> DINGtiid:

https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2015/09/DINGTIID_ADVYS_DIGI_NL-versie-20-sept-2015-DEF.pdf

<https://dingtiid.frl/category/advizen/>

<https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/10/Analyse-taalbeleid-Frysk.pdf>

<https://dingtiid.frl/nl/uitvoeringsorganisaties-willen-aan-de-slag-met-het-fries/>

<https://dingtiid.frl/nl/advys-oer-kennisynfrastruktuer-kennisberied-goed-foar-de-fryske-taal/>

<https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2021/06/20210616-Provinsje-Fryslân-oan-DINGtiid-reaksje-op-advizen-KYS-en-ûnderwiisynspeksje.pdf>

Taheakke 2: Digitale boarnen

>> Oare websiden:

<https://www.mercator-research.eu/en/knowledge-base/publications/publication-detail/news/detail/de-rol-fan-it-frysk-by-gemeentlike-weryndielingen-yn-fryslan/>

<https://www.mercator-research.eu/nl/nieuws-en-agenda/archief/exploits-detail/news/detail/de-rol-van-het-frysk-bij-gemeentelijke-herindelingen-in-friesland/>

<https://taalplan.frl/wat-is-taalplan-frysk/>

<https://taalplan.frl/it-is-mei-sizzen-net-te-dwaan/>

<https://friesindezorg.frl/professionals/magazine-taal-yn-de-soarch-nu-beschikbaar/>

<https://www.fryske-akademy.nl/nl/nieuws-en-agenda/zoek-details/news/detail/taskforce-rapporteert-over-akademy/>

<https://www.lc.nl/friesland/Jenny-Douwes-dient-klacht-in-over-Friese-tolk-in-rechtbank-24931600.html>

<https://anderetijden.nl/afl levering/573/Kneppelfreed>

<https://www.werkenbijderechtspraak.nl/de-organisatie/rechtbanken/rechtbank-noord-nederland/>

<https://eadvies.nl/wp-content/uploads/2021/03/De-meerwaarde-van-het-Fries-in-het-economisch-verkeer.pdf>

https://wetten.overheid.nl/BWBV0001223/1998-03-01#Verdrag_2

Taheakke 2: Digitale boarnen

>> Njnsberjochten webside Omrop Fryslân:

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/822493-gedeputeerde-sietske-poepjes-provincie-taalschipper-voor-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1038884-provincie-wil-met-rijk-samenwerken-aan-zichtbaarheid-van-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1015495-groenlinks-campagne-en-communicatie-over-coronavaccin-hoort-ook-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/926631-schoolbesturen-bijeenroepen-om-te-praten-over-het-vak-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1033866-adviesorgaan-provincie-inspectie-fries-op-scholen-moet-bij-het-rijk-blijven>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/958316-provincie-lanceert-meldpunt-voor-vragen-over-de-friese-taal>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/891589-algemeen-overleg-de-tweede-kamer-over-zichtbaarheid-van-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/905152-provincie-moet-vijf-ton-uittrekken-om-fryske-akademy-te-redden>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/885711-alex-riemersma-maak-nu-ook-meer-ruimte-voor-fries-op-voortgezet-onderwijs>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/571520-dingtiid-uitvoering-friese-taalwet-kan-en-moet-beter>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/978814-ried-fan-de-fryske-beweging-voorlopig-niet-naar-rechter-voor-fries-op-school>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/905337-harry-van-der-molen-rijk-heeft-verantwoordelijkheid-voor-het-fries>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1072261-gedeputeerde-wil-sterkere-studie-fries-en-een-nieuwe-hoogleraar-met-fries-profiel>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1078986-provinciaal-taalbeleid-effectief-maar-toch-het-kan-en-moet-beter>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/880818-welke-rol-speelt-het-fries-het-friese-bedrijfsleven>

<https://www.omropfryslan.nl/nieuws/1086846-sociale-media-geven-impuls-9-op-de-10-friestalige-jeugd-gebruikt-fries>

Taheakke 3: Oanlevere dokuminten

- Ferlaggen bestjoerlike oerlizen 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 18 oktober 2018, 14 maaie 2019, 17 oktober 2019 en 4 novimber 2020 en BO 23 april 2021- ynklusyf dokumint langetermynaginda Frysk 2020-2030 konseptferzje oktober 2019) en wurkprogramma LTA 2020-2030 (oktober 2020); Ferlach wurkbesite taalbelied Luxemburg op 5 en 6 maart 2020;
- Ferlaggen bestjoerlike oerlizen 'DINGtiid en deputearre': fan 25 novimber 2019, 12 maart 2020, 8 juny 2020, 9 novimber 2020 en 18 febrewaris 2021;
- Ferlaggen oerlizen deputearre en Fryske Akademy n.o.f. rapport Taskforce fan 4 septimber 2019, 9 jannewaris 2020 en 10 desimber 2020;
- Ferlach yntegraal (amtlík) oerlis mei Omrop Fryslân fan 8 septimber 2020;
- Ferlaggen bestjoerlike oerlizen mei ûnderwiisinstellings fan 25 septimber 2020 en 27 novimber 2020;
- Brief Rjochtbank Noard-Nederlân / kommissaris fan de Kening provinsje Fryslân fan 5 novimber 2019;
- Ferlach Bestjoerlid oerlis Rjochtbank / kommissaris fan de Kening provinsje Fryslân fan 19 april 2021.

Brievensjochte oan oan Provinsjale Steaten:

1. Stân fan saken Taalplan Fryske skoalbesites, Taalplan Frysk 2030 en Kurrikulum.frl yn reaksje op moasje 2237 en de tasizzings 1955, 2455 en 2498 - 30 maart 2021;
2. Taalsurvey Taal yn Fryslân, de folgjende generaasje - 25 septimber 2018;
3. Learplanwersjenning keardoelen Fryske Taal - 10 july 2019;
4. Stân fan saken Fryske taal yn it rjochtsferkear - 6 febrewaris 2020;
5. Stân fan saken Fryske Akademy - 23 juny 2020;
6. Stân fan saken Fryske Akademy en gearwurkingstrajekt Fryske Kennisynfrastruktuer - 23 maart 2021;
7. Earste iepenstelling subsydzjeregeling Frysk foar no en letter - 29 juny 2021;
8. Beantwurdig oer skriftlike fragen yn de Grûnwet/statút - 2 desimber 2020;
9. Beneaming nije direkteur-bestjoerder Fryske Akademy - 2 desimber 2020.

Taheakke 4: List ynterviewde organisaasjes

Der binne mei-elkoar sechstjin belutsenen befrege. Dat binne:

1. Duo-petear 1: Kommissaris fan de Kening provinsje Fryslân en deputearre Taal en Kultuer provinsje Fryslân
2. Duo-petear 2: Offurdiging amtners provinsje Fryslân
3. Duo-petear 3: Offurdiging Afûk
4. Duo-petear 4: Offurdiging DINGtid
5. Groespjetear 1: Offurdiging dielnimmers bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'
6. Groespjetear 2: Offurdiging ûnderwiispartners
7. Yndividueel petear 1: Offurdiging maatskiplike organisaasjes
8. Yndividueel petear 2: Rjochtbank Noard-Nederlân

Taheakke 5: Boarnerwizing per dielfraach

1

1. Ynterview amtners provinsje Fryslân
2. Ynterview bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'
3. Ynterview ûnderwiispartners en taalpartner
4. Ynterview Afûk
5. Ynterview Dingtiid
6. <https://dingtiid.frl/wp-content/uploads/2020/12/KYS-notitie-Nederlands.pdf>
7. <https://www.fryske-akademy.nl/nl/nieuws-en-agenda/nieuwsbericht/news/detail/News/taskforce-rapporteert-over-akademy/>
8. Brief 6 oan Provinsjale Steaten- Stân fan saken Fryske Akademy en gearwurkingstrajekt Fryske Kennisynfrastruktuer fan 23 maart 2021 (sjoch taheakke 2)
9. <https://fryslan.stateninformatie.nl/document/8331661/1#search=%22bij%20podium%22>

2

1. Yn oerlis mei de opdrachtjouwer (it Ministearje van Binnenlânske Saken en Keninkryksrelaasjes, BSK)

3

1. Paragraaf 1.3 BFTK; BFTK 2019-2023
2. 'De Taalskipper Fryk' (2018), side 8
3. Brieven Provinsjale Steaten, (sjoch taheakke 2)
4. <https://fryslan.notubiz.nl/document/8331666/1#search=%22nij%20podium%22>
5. <https://fryslan.notubiz.nl/document/10006667/2#search=%22monitoringskader%20Nij%20Podium%22>
6. Ynterview DINGtiid

4

1. Ferlaggen bestjoerlike oerlizen 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 18 oktober 2018, 14 maaie 2019, 17 oktober 2019, 4 novimber 2020 en 23 april 2021
2. Konseptferzje langetermynaginda Frysk 2020-2030 (konseptferzje oktober 2019) en Wurkprogramma LTA 2020-2030 (ferzje oktober 2020)

Taheakke 5: Boarnerwizing per dielfraach

5

1. Ferlaggen bestjoerlike oerlizen 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 18 oktober 2018, 14 maaie 2019, 17 oktober 2019, 4 novimber 2020 en 23 april 2021
2. Ferlach wurkbesite taalbelied Luxemburg op 5 en 6 maart 2020

6

1. Ferlaggen bestjoerlike oerlizen 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 18 oktober 2018, 14 maaie 2019, 17 oktober 2019, 4 novimber 2020 en 23 april 2021
2. Ynterview kommissaris fan de Kening en deputearre
3. Ynterview amtners provinsje Fryslân
4. Ynterview bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'

7

1. Ferlaggen bestjoerlike oerlizen 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 18 oktober 2018, 14 maaie 2019, 17 oktober 2019, 4 novimber 2020 en 23 april 2021.
2. Ynterview bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'
3. Ynterview amtners provinsje Fryslân
4. Ynterview kommissaris fan de Kening en deputearre
5. <https://open-pilot.overheid.nl/repository/ronl-8b732f0a-b96d-4aa4-803c-35b5a881d60f/1/pdf/zevende-rapportage-nederland-europees-handvest-voor-regionale-talen-of-talen-van-minderheden.pdf>

8

1. Ynterview amtners provinsje Fryslân
2. Ynterview kommissaris fan de Kening en deputearre
3. Ynterview DINGtiid
4. Ynterview Afûk

Taheakke 5: Boarnerwizing per dielfraach

9

1. Brief Rjochtbank Noad-Nederlân - kommissaris fan de Kening provinsje Fryslân fan 5 novimber 2019
2. Ferlach bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' 23 april 2021
3. Ferlach bestjoerlik oerlis Rjechtbank - kommissaris fan de Kening provinsje Fryslân fan 19 april 2021
4. Brief 4 oan Provinsjale Steaten: Stân fan saken Fryske taal yn it rjochtsferkear fan 6 febrewaris 2020 (sjoch taheakke 2)
5. Ynterview amtners provinsje Fryslân
6. Ynterview kommissaris fan de Kening en deputearre
7. Ynterview Rjochtbank Noard-Nederlân
8. <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Rechtspraak-in-Nederland/Democratische-rechtsstaat>
9. <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Financiering-van-de-rechtspraak>
10. <https://prodemos.nl/kennis-en-debat/publicaties/informatie-over-politiek/wat-is-een-rechtsstaat/de-scheiding-der-machten/>
11. https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vkndm7nuwdwh/de_trias_politica_in_de_nederlandse

10

1. Ynterview mei amtners provinsje en Afûk (trije tolken)
2. Brief Rjochtbank Noard-Nederlân - kommissaris fan de Kening provinsje Fryslân fan 5 novimber 2019
3. Ferlach bestjoerlike oerlizen 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 23 april 2021
4. Brief 4 oan Provinsjale Steaten: Stân fan saken Fryske taal yn it rjochtsverkeer fan 6 febrewaris 2020 (sjoch taheakke 2)
5. Ynterview Rjochtbank Noard-Nederlân
6. <https://www.werkenbijderechtspraak.nl/de-organisatie/rechtbanken/rechtbank-noord-nederland/>

11

1. Ferlaggen bestjoerlike oerlizen mei ûnderwiisinstellings fan 25 septimber 2020 en 27 novimber 2020
2. Ynterview amtners fan de provinsje Fryslân
3. Brief 6 oan Provinsjale Steaten: Stân fan saken Fryske Akademy en gearwurkingstrajekt Fryske Kennisynfrastruktuer fan 23 maart 2021
4. <https://www.omropfryslan.nl/nieuws/905152-provincie-moet-vijf-ton-uittrekken-om-fryske-akademy-te-redden>

Taheakke 5: Boarnerwizing per dielfraach

BRONVERWIJZING, per deelvraag:

12

1. Ferslach yntegraal (amtlik) oerlis mei Omrop Fryslân fan 8 septimber 2020
2. Ynterview amtners provinsje Fryslân

13

1. Ynterview ûnderwiispartners
2. Ynterview amtners provinsje Fryslân
3. Ynterview taalpartner
4. <https://www.omropfryslan.nl/nijs/1066431-deputearre-poepjes-tafersjoch-op-kwaliteit-frysk-yn-underwiis-moat-nei-provinse>
5. <https://www.omropfryslan.nl/nijs/905148-provinsje-moat-fiif-ton-utluke-om-fryske-akademy-te-reden>
6. <https://www.omropfryslan.nl/nijs/1072260-deputearre-wol-sterkere-studzje-frysk-en-nije-heechlearaar-mei-frysk-profyl>
7. <https://www.fryslan.frl/meldpunt-fryske-taal/>
8. <https://open-pilot.overheid.nl/repository/ronl-8b732f0a-b96d-4aa4-803c-35b5a881d60f/1/pdf/zevende-rapportage-nederland-europees-handvest-voor-regionale-talen-of-talen-van-minderheden.pdf>

14

1. Ynterview amtners provinsje Fryslân
2. Ynterview bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'
3. Ynterview DINGtiid

15

1. Ynterview amtners provinsje Fryslân

Taheakke 5: Boarnerwizing per dielfraach

16

1. Ferlaggen bestjoerlike oerlizen 'DINGtiid en deputearre' fan 25 novimber 2019, 12 maart 2020, 8 juny 2020, 9 novimber 2020 en 18 febrewaris 2021
2. Mailwikselings tusken de provinsje Fryslân en Partoer fan 29 juny 2021

17

1. LTA 2020-2030 (konsept oktober 2019) en Wurkprogramma LTA 2020-2030 (ferzje oktober 2020)
2. Ynterview amtners provinsje Fryslân
3. Ynterview Afûk
4. Ynterview taalpartner
5. <https://www.fryslan.frl/nijpodium>

18

1. Ferlach bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 4 novimber 2020
2. Ynterview amtners provinsje Fryslân + oanfolling 14 july 2021

19

1. Ferlach bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 23 april 2021
2. Ynterview amtners provinsje Fryslân

20

1. Ferlach bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' fan 23 april 2021
2. Ynterview amtners provinsje Fryslân + oanfolling fan 14 july 2021
3. Mailwikselings tusken de provinsje Fryslân en Partoer fan 21 juny 2021
4. Memo amtners 'website taalskipper provinsje Fryslân', 23 augustus 2021

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 1

De taalskipper hat in wichtige rol by de realisaasje fan it Taalplan Frysk 2030. De taalskipper hat kaders en ambysjes mei-jûn, dêr't mienskiplike plannen oan foldwaan moasten en moatte. De taalskipper hat hjiryn de gearwurking stimulearre tusken de partners; der fynt mear bondeling fan krêften plak. De ynhâldlike gearwurking (in stap fierder) tusken partners liket dreger te gean. It is net dúdlik wat de taalskipper dwaan kin as de gearwurking net rint. De taalskipper helpt by plannen, mar kin ek in gruttere rol spylje by de útfiering.

It is net altyd dúdlik wa't of wat de taalskipper is: is it in persoan of is it in organisaasje? Der fine petearen plak mei de deputearre, dy't op dit mêd tige stimulearjend oanwêzich is en 'grutsk is op it Frysk', mar ek mei amtners. Der wurdt konstataarre dat de provinsje al in soad die op it mêd fan de Fryske taal. De fraach is oft it wurk fan de taalskipper wol sa nij is. De provinsje hat ferskate rollen op it mêd fan de Fryske taal, lykas it belied meitsje, útfiere, finansiere, ensfh. Dy rollen rinne soms troch elkoar hinne. De ynterviewden stelle dat de ynhâld ek wichtiger wêze moat as de keazen struktuer. De rol fan de provinsje kin dêryn skerper, mear koersbepalend, minder frijbluwend en mear gearhingjend tusken de amtners.

Net elkenien is op de hichte fan de langetermynaginda. Se binne wol belutsen by it Taalplan Frysk 2030, dêr't de taalskipper in dúdlike bydrage en ek mearwearde levere hat, trochdat der mear stjoerd en gearwurke is tusken partijen. Se binne net op de hichte fan in konsultaasjebyienkomst foar it brede Fryske beliedsterrein om te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal. De fokus soe mear lizze moatte op it stimulearjen fan de Fryske taal yn stee fan op de meartaligens, oars liket de Fryske taal op termyn út te stjerren. Der is in hiele kennisynfrastruktuer wat de Fryske taal oanbelanget, it is in kompleks fjild wurden. Der binne in hiel soad partijen aktyf binnen it ûnderwiisfjild, dy't ek belutsen binne by it Taalplan Frysk 2030.

Der hawwe de ôfrûne jierren ferskate ûntwikkelings west dy't ynfloed hawwe op de Fryske taal, lykas de 'Blokkear-Friezen' en nijkommers yn Fryslân. It is net altyd dúdlik wat de rol fan de taalskipper is by dizze ûntwikkelings. It is belangryk om út te gean fan de eigen krêft en it posisjonearjen fan de Fryske taal en identiteit, ek yn Europeesk ferbân. It is dêrby ek nijsgjirrich om te sjen nei de relaasjes tusken it ministearje en de provinsje.

De 'taalskipper' is in oare namme foar eat dat de provinsje foarhinne al die. Der liket wol mear skerpte en fokus te wêzen, benammen foar de provinsje sels en beslist yn it proses fan it Taalplan Frysk 2030. De notysje 'Taalskipper Frysk' (2018) leit wat mear fokus op wat de taalskipper docht fergelike mei it ferline. In suggestje is om ris goed te sjen nei de rol fan de provinsje hjiryn. In oare suggestje is om yn dit dossier ris goed te sjen nei de beliedssyklus fan belied meitsje, ûntwerpe, finansiere en evaluearje. De fraach is oft de provinsje de rol fan taalskipper spylje kin, omdat de provinsje al ferskate rollen tagelyk útfiert. Faaks is in mear ûnôfhinklike en neutrale partij, lykas in ombudsman, in bettere ynfolling fan de rol fan taalskipper.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 2

De rol fan de taalskipper wurdt sjoen as ferbinend en koersbepalend yn it Fryske taaldossier en leaver net as fermoanjend of straffend. It hiele kolleezje fan Deputearre Steaten is eins de taalskipper. De taalskipper kin in wichtige rol spylje yn de ferbining mei partijen dy't noch net folle mei de Fryske taal dogge. De taalskipper soe net mei de útfiering dwaande wêze moatte, dêr binne oare partijen foar.

De organisaasje hat belutsen west by it opstellen fan in langetermynaginda 2030 foar it Frysk, fanút it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'. Dizze langetermynaginda is hast klear; in oantal gemeenten moatte harren bydrage noch leverje. De organisaasje hat de gemeenten hjirby benammen stipe en holpen mei it formulearjen fan ambysjes. De taalskipper hat de langetermynaginda benammen bestjoerlik op de aginda setten en yn oerlizen besprutsen. Dit wurdt amtlik fierder útwurke. It Taalplan Frysk 2030 is in oer trajekt, dêr't mei skoallen yn gearwurke wurdt. De taalskipper hat yn dit trajekt benammen in bestjoerlike rol. In soad partijen dy't belutsen binne by it Taalplan Frysk 2030 sykje elkoar no op, lykas SFBO, Cedin, Fers, NHL-Stenden, RUG ensfh. Fanút de provinsje is der net altyd genôch amtlike stipe, dat makket it lestich. De rol fan taalskipper wurdt wurdearre yn boppesteande prosessen.

Se binne net bekend mei in konsultaasjebyienkomst foar it brede Fryske beliedsterrein mei as doel te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal. De fraach is oft dit ek effektyf is, omdat der in hiel soad ferskillende partijen mei ferskate taken binne yn it Fryske taaldossier. Maatwurk is folle wichtiger. By allinnich al de gemeenten sjochst in soad ferskillen.

Se binne tige bekend mei de Wet Gebruik Friese Taal (WGFT). Alle gemeenten binne goed dwaande om te foldwaan oan de Taalwet. De taalskipper hat ek praten mei gemeenten dêr't it noch wat dreger gong. Fan de oare bestjoersorganen hat allinnich it Wetterskip Fryslân in taalbelied opsteld, de FUMO en de Feilichheidsregio noch net. It is dêrby ek belangryk om te rjochtsjen op de opbringst en de mearwearde foar oerheden;

in goede ynformaasjeoarsjenning is dêrby tige wichtich. De situaasje fan de rjochtbank is in oar ferhaal. Dat is in lêstige situaasje, foar in part komt dit troch oare of ynterne prosessen. Der binne ûndertusken wol trije Fryske tolken beëdige. It soe goed wêze om immen ferantwurdlik te meitsjen binnen de organisaasje en om belied en útfier goed by elkoar te bringen.

De organisaasje is ien fan de partijen dy't de gearwurking stimulearret yn it Fryske taaldossier, sit yn it sintrum fan dat Fryske taaldossier en is belutsen by alle relevante dossiers. Der wurdt no mear útwiksele en gearwurke mei de wittenskiplike ynstituten, lykas Tresoar, de Fryske Akademy, de Ryksuniversiteit Grins, ensfh. Fanút it ûnderwiisfjild binne benammen Cedin, SFBO en NHL-Stenden belutsen. De regionale omrop Omrop Fryslân is op alle terreinen beslutsen, De taalskipper hat in dúdlike regisearjende en stimulearjende rol hân by it opstellen fan it Taalplan Frysk 2030 en hat partijen by elkoar brocht. It is lykwols ek belangryk dat de partijen witte wat harren rol is by de útfiering en de ferfolchstappen. Hjiryn kin de taalskipper noch wol in bettere rol spylje. De provinsje kin somtiden wat twingend nei bûten ta oer komme, dat ropt wolris ergernis op by partijen. In foarbyld is dat der yn de media al sprutsen wurdt oer positive effekten op de Fryske taal op skoallen, wylst noch net alle skoallen besocht binne of meinommen yn it ûndersyk. Goede kommunikaasje en it meitsjen fan goede ôfspraken is hiel belangryk.

De taalskipper soarget foar in grutte mearwearde, benammen yn it by elkoar bringen fan ferskate partijen, it op de kaart setten fan it ûnderwerp en in stik fisy-ûntwikkeling. De provinsje as organisaasje hat status. De taalskipper is winst foar it Fryske taaldossier.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 3

It is net hielendal dúdlik wat de taalskipper krekt ynhâldt. By de bestjoerlike oerlizzen (twa kear jiers) wurdt foaral praten oer manieren om de Fryske taal te stimulearjen binnen de gemeenten of oare bestjoersorganen. Dizze doelen binne benammen belangryk. 'Mei-inoar foar it Frysk' libbet folle mear. Wat is wichtiger: it doel of it fehikel/de struktuer? It bestjoerlik oerlis wurdt benammen brûkt om ûnderfinings te dielen en elkoar te ynformearjen. Yn dit oerlis wurdt ek de gearwurking mei Afûk en DINGtiid stimulearre. Yn it oerlis stelt de deputearre har linich, stimulearjend en fasilitearjend op. Der is bûten it oerlis om net folle gearwurking. Wol binne der mienskiplike wurkbesites organisearre, lykas nei Luxemburg yn maart 2020.

De provinsje stimulearret ek by it gemeentlike taalbelied. Se binne harren bewust fan de stimulearjende rol fan de provinsje om mei de WGFT oan de slach te gean. Dit giet foar in part fia in subsydzjeregeling ('Mei-inoar foar it Frysk'), mar ek troch yndividuele besites fan de deputearre oan de gemeenten. De gemeenten meitsje hjir gebrûk fan, sadat se harren gemeentlike taalbelied foarm jaan kinne. Wetterskip Fryslân hat hjir foaral sels aksje yn ûndernommen troch in eigen taalbelied op te stellen en hat hjir gjin ôfsûnderlik oerlis mei de deputearre oer hân. Se hawwe dêryn in soad gearwurke mei de Afûk, ek by de útfiering fan it taalbelied.

Se sjogge de rol fan de provinsje dêryn benammen as stimulearjend/ fasilitearjend/ agindearjend/mooglik meitsjend en oanstjoerend by/fan it Fryske taaldossier. De kommissaris en de deputearre binne entûsjast en jouwe 'schwung' oan it ûnderwerp fan de Fryske taal. It is soms wol wat te frijbljuwend (gjinn hurde hân). Mear amtlike stipe by de útfiering fan de plannen soe goed wêze: hoe binne de plannen ek konkreet en sichtber te meitsjen? It is net hielendal dúdlik oft der ek in amtlike wurkgroep aktyf is neist it bestjoerlik oerlis.

Der hat gjin brede konsultaasjebyienkomst west foar it Fryske beliedsterrein, mei as doel om te kommen ta in langetermynfisy foar de Fryske taal. Yn it bestjoerlik oerlis is

earder wol in (konsept)langetermynaginda 2030 foar de Fryske taal besprutsen, mei in stip op de hoarizon. Dit dokumint is net (mear) by elkenien bekend. It is net dúdlik oft der in byienkomst west hat foar belutsenen by de BFTK, mei as doel om de BFTK te stimulearjen. Wol hawwe der byienkomsten west fanút it ûnderwiisfjild oer de posysje fan it Frysk yn it ûnderwiis.

Neist de taalskipper en de bestjoersorganen binne mear partijen belutsen by it stimulearjen fan de Frysk taal en it taalbelied. Der is in dúdlik ferbân mei it ûnderwiis, mar ek mei it toerisme of mei de soarch. It Frysk is net allinnich in taal, mar ek in ûnderdiel fan minsken harren identiteit (kultureel erfgoed). De Fryske taal helpt ek yn it kontakt tusken meiwurkers en ynwenners, de drompel om kontakt te lizzen wurdt dan leger. It is ek nijsgjirrich om te sjen oft de Fryske taal ek mear stimulearre wurde kin binnen oanbestegings- en subsydzjebelied.

De taalskipper hat as begryp gjin mearwearde. De term fan de taalskipper libbet net yn it bestjoerlik oerlis. Se binne harren net bewust fan de notysje 'De Taalskipper Frysk' (2018). De effekten binne wichtiger en dat der genôch bart mei it stimulearjen fan de Fryske taal. It bestjoerlik oerlis wurdt dêryn as in mearwearde sjoen. Se sjogge de taalskipper benammen yn de persoanen fan de hjoeddeistige kommissaris en de deputearre, dy't in soad entûsjasme sjen litte op dit mêd.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 4

Der is twa kear jiers in oerlis mei de deputearre, dêr't ûnderwerpen yn besprutsen wurde dy't wichtich of relevant binne foar de eigen organisaasje of de provinsje. Der is in subsydzjerelaasje mei de provinsje. De taalskipper wurdt net yn it foarste plak sjoen as in persoan, mar mear as de ôfdieling Taal en Kultuer fan de provinsje. Der is kontakt mei amtners. De taalskipper is in relatyf jong begryp. De provinsje hat dy rol nei him talutsen, omdat der rezjy of dúdlike lieding mist waard yn it Frysk taaldossier. De provinsje pakt dizze rol goed op, omdat sy ek it oersjoch hawwe. Der binne in soad partijen belutsen by it Frysk taaldossier. It is de fraach oft dizze evaluaasje net te betiid is, omdat de organisaasje ek de kâns krije moat om him te ûntwikkeljen en te bewizen. De taalskipper moat foaral oanjeie, de útfiering leit by in soad oare organisaasjes yn Fryslân.

Der wurdt yntinsyf gearwurke mei oare relevante partijen, dy't harren ynsette foar de minderheidstalen. Hjir hat de taalskipper gjin oanstjoerende rol yn hân. De gearwurking mei oare partijen komt foaral út de organisaasjes sels. De organisaasje ropt dizze organisaasjes periodyk om de tafel. Yn it algemiene bestjoer sitte 22 bestjoerders, dy't trije kear jiers by elkoar komme. De deputearre hat oant 1 desimber 2020 foarsitter west fan 'The Network to Promote Linguistic Diversity (NPLD)'. De organisaasje hat belutsen west by de byienkomsten oer it Taalplan Frysk 2030 mei oare partijen lykas SFBO, Cedin, Afûk, Frysk Academy ensfh. Dêr is oer ambysjes en doelstellings praten. Fanút de organisaasje wurdt ynsetten op it Frysk, benammen fanút meartaligens, omdat it dan makliker is om binnen te kommen. It is wichtich om te stjoeren op de Frysk taal, omdat dy ûnder druk stiet.

De taalskipper kin it belang fan it Frysk as minderheidstaal noch mear klam jaan yn Den Haag. It is belangryk dat nije politisy ek bekend binne mei it Frysk taaldossier. Dêryn hat de taalskipper in wichtige rol. De taalskipper kin ek aktiver stjoere om de wetjouwing sa oan te passen dat skoallen ferplichte wurde om it Frysk as eksamenfak oan te bieden. De provinsje is dúdlik meartalich ynsteld. De taalskipper kin lykwols ek mei de gemeenten mear oan de slach om de sichtberens fan it Frysk te stimulearjen,

lykas bygelyks yn it publike domein (twatalige plaknambuorden of 'brânwacht' ek op de Fryske brânwachtauto's ensfh.)

De ynfloed fan de Nederlânske taal op it Frysk is grut en bedriigjend. Dit komt ûnder oare troch de telefyzje, omdat it oanbod yn it Nederlânsk folle grutte is as yn it Frysk. De sosjale media kinne hjir wol by helpe, omdat Fryske jongeren wol berjochten yn it Frysk oan elkoar stjoere. De taalskipper moat hjir op ôfjage wêze en goed op de hichte wêze en yn kontakt stean mei alle partijen (sparre/triggerje, ensfh.). It soe echt in stap tebek wêze as bygelyks de learstoel Frysk ferdwynt. Somtiden barre der saken dy't net oanstjoerd binne, lykas de positive ûntwikkeling fan it Frysk yn de popmuzyk. De emansipaasje fan it Frysk is ek posityf ferrûn de lêste desennia. Yn it ferline wiene der minder wittenskiplike ûndersiken nei it Frysk, dat is no wol oars. Yn it mbo en hbo hat it Frysk noch gjin goede posysje. Faaks kin de taalskipper foar mear bewustwurding soargje by dizze skoalbestjoeren?

De mearwearde fan de taalskipper sit benammen yn de rezjyfunksje, omdat sy it oersjoch hawwe en de autoriteit. De taalskipper hat ek mear in stip op de hoarizon setten, lykas bygelyks mei it Taalplan Frysk 2030. Dit hat mear dúdlikheid jûn. By dizze rol past ek it by elkoar bringen fan alle partijen/organisaasjes op in positive en konstruktive wize. De rol fan de taalskipper past yn dat stik fan saken goed by de provinsje.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 5

De taken en ferantwurdlikheden fan de taalskipper binne beskreaun yn it dokumint 'De Taalskipper Frysk' (2018). It advys fan DINGtiid 'Feroaring en Ferbettering' (2015) hat de byldfoarming fan de rol fan de taalskipper dúdlik delsetten, mei de deputearre as skipper dy't oan it roer stiet fan it skútsje om de taal te stjoeren. Yn de praktyk is de rol fan de taalskipper mear stimulearjend, koördinearjend en ynspirearjend as stjoerend. Formeel leit de rol fan de taalskipper by de provinsje Fryslân, konkreet giet it om de deputearre foar de Fryske taal en kultuer en de kommissaris fan de Kening. Ynformeel funksjonearje de amtners fan de provinsje ek as taalskipper yn ferskate amtlike oerlizen en oerlizen mei partners yn it fjild.

Yn it bestjoerlik oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk' is ûnder oanfiering fan de taalskipper gearwurke oan de langetermynaginda 2030 (LTA 2030) foar de Fryske taal. De belutsen partijen ûnderskriuwe it belang fan de Fryske taal. Dit oerlis is twa kear jiers. Der wie earder ek in amtlik oerlis foar dit bestjoerlik oerlis, allinnich kamen dêr net in soad amtners fanút de partijen, omdat se dêr net altyd tiid foar hiene. Dêrneist wie der fan 1 novimber 2017 oant en mei 31 desimber 2020 de provinsjale subsydzjeregeling 'Mei-inoar foar it Frysk'. Foar gemeenten en oare bestjoersorganen wie it mooglik om subsydzje oan te freegjen foar it opstellen of útfieren fan taalbelied yn it ramt fan de Wet Gebruik Friese Taal (WGFT). Gemeenten hawwe dêr gebrûk fan makke, omdat se dêr sels net altyd finansjele of amtlike kapasiteit foar hawwe. De provinsje hat in dúdlike lûkende rol. As de provinsje de karre net lutsen hie, wie de hjoeddeistige stân net berikt. De gemeenten binne fierder as de oare bestjoersorganen lykas de FUMO en de Feilichheidsregio Fryslân. De gemeenten hawwe allegear in taalbelied en taalferoarding, soms troch in pear ekstra stimulearjende petearen mei de taalskipper. De Afûk hat hjir al jierren in belangrike stypjende en útfierende rol hân en DINGtiid minder. DINGtiid is wol oeral by belutsen, mar is mear in ûnôfhinklik advysorgaan. Wetterskip Fryslân hat dúdlike stappen makke mei harren taalbelied. Mei in pear partijen hawwe individuele petearen west, lykas mei de gemeenten Harns en Ljouwert en de FUMO om harren te stimulearjen mei de ymplementaasje fan de WGFT oan de slach te gean. Mei de FUMO is dat allinnich

net slagge. De taalskipper hat ek netwurkbyienkomsten organisearre foar it opstellen fan de nije provinsjale kultuernota 'Nij Poadium', dêr't kultuerorganisaasjes, taal- en ûnderwiispartners en erfgoedinstellings foar útnûge binne. Yn dit dokumint stean de ambysjes fan de provinsje op it mêd fan keunst, kultuer, taal, ûnderwiis en erfgoed foar de perioade 2021-2024.

Der hat earder diskusje west oft de oare organen, lykas de FUMO en de Feilichheidsregio, wol bestjoersorganen binne of dat it útfieringsorganisaasje binne dy't net ûnder de WGFT falle. It is soms ek ôfhinklik fan de persoanen dy't oan tafel sitte, guon minsken hawwe mear affiniteit mei it Frysk as oaren. Der wurdt sjoen oft der oare wizen binne om tafersjoch te hâlden op de foarderings fan de Fryske taal by desintrale partijen. Der wurdt (juridysk) sjoen oft de stimulearring fan de ymplementaasje fan it Frysk ûnder it ynterbestjoerlik tafersjoch falle kin, sadat gemeenten wat mear ferplichte wurde kinne. It is somtiden in kwestje fan de lange azem.

It stimulearjen fan it Frysk yn it rjochtsferkear is in dreech punt en net sa maklik te realisearjen, omdat der ferskillende partners by belutsen binne op ferskate nivo's en mei meardere belangen. Dit liedt faak ta einleaze petearen. De taalskipper hat wat dat oanbelanget gjin regisseurjende rol, mar in stimulearjende en ynspirearjende rol. Der wurde stapkes setten, mar fluch giet it net. Op papier liket it dúdlik, mar de praktyk wurket soms oars. Undertusken is der wol in oplieding foar tolken Frysk regele. Yn oparbeidzjen mei oare partners, lykas de Afûk, is amtlik wurke oan it stimulearjen fan mear opliede tolken. Der binne no wierskynlik wol genôch tolken. It is wichtiger dat it personeel yn de rjochtbank it Frysk ferstean kin. As it personeel Frysk ferstiet, binne der ek minder tolken nedich.

Der hat in byienkomst west foar de by de BFTK desintraal belutsenen, dy't as doel hie om de ymplementaasje fan de bestjoersôfspraken te fergrutsjen. Dit is benammen dien fanút it bestjoerlike oerlis 'Mei-inoar foar it Frysk'. DINGtiid hat oan dizze byienkomst

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

as waarnimmer meidien en ynhâldlike ynput levere. Mei de taal- en ûnderwiispartners hawwe byienkomsten west foar it realisearjen fan in langetermynfisy foar de Fryske taal (Taalplan Frysk 2030). De taalskipper hat in dúdlike regisrearjende en stimulearjende rol hân yn it by elkoar bringen fan ferskate wittenskiplike en maatskiplike (ûnderwiis) ynstituten om mear gearwurking ta stân te bringen, lykas Tresoar, Afûk, Fryske Akademy, Fries Museum, Fers, NHL-Stenden, Leerstoel Frysk ensfh. Dit trajekt is noch geande en liedt ta in bettere (Fryske) kennisynfrastruktuer. De taalskipper hat ek it Meldpunt Fryske Taal yn it libben roppen, dêr't ynwenners harren meldings trochjaan kinne of fragen stelle kinne oer it brûken fan de Fryske taal yn Fryslân. It meldpunt jout de provinsje wichtige ynformaasje oer wat der spilet rûnom de Fryske taal en wurdt yn 2022 evaluatearre.

Der is in stikmannich kear per jier troch de taalskipper rapportearre oer de fuortgong fan de yn de BFTK formulearre ambysjes oan Provinsjale Steaten: per brief of troch antwurden op fragen fanút de steaten of mûnling oer ûnderwerpen lykas de Fryske Akademy, ûnderwiisambysjes en Frysk yn it rjochtsferkear. Oan DIINGtiid wurdt net rapportearre, dit orgaan jout frege en net frege advys. De Steatekommisje Frysk, dy't al fjirtjin jier bestiet, komt fjouwer kear jiers by elkoar. Dizze kommisje bestiet út de wurdfierders fan alle partijen yn Provinsjale Steaten en lobbyt foar de belangen fan de Fryske taal en kultuer yn Den Haag en Europa. De taalskipper hat foar it neijier fan 2021 de leden van de Twadde Keamer útnûge foar in wurkbesite yn it ramt fan de tuskenrapportaaazje fan de BFTK. De webside www.opdestream.nl is net fierder ûntwikkele nei in BFTK-webside, omdat der gjin ferlet is fan sa'n webside. Fia de webside fan de provinsje wurdt ynformearre oer de fuortgong fan de aktiviteiten op it mêd fan de Fryske taal. De aktiviteiten foar de webside www.opdestream.nl binne yn 2017 beëinige. It docht bliken dat der fanút de provinsjale organisaasje in oar ferlet is, mei troch oare organisatoaryske ûntwikkelings lykas it taalplan Frysk 2030. Der hat gjin bestjoerlik oerlis west tusken de regionale publike media-ynstelling Omrop Fryslân, it Ministearre fan Underwiis, Kultuer en Wittenskippen en de provinsje. Dit oerlis hat net west, omdat it net nedich wie. De taalskipper hat jierliks wurkbesites organisearre foar de by it Fryske beliedsterrein belutsen ryksamtners. It haaddoel fan dizze wurkbesites

wie it jaan fan achtergrûnynformaasje en it sjen litten fan hoe't taalblied yn de praktyk wurket, mar ek de rjochtbank is besocht. Belangrike ûnderwerpen by de wurkbesites wiene wêr domeinen lykas it ûnderwiis, soarch en media mei taalbelied tsjinoan rinne.

In soad fan de wurksumheden fan de taalskipper waarden ek al dien; it is benammen stimulearjen, ynspirearje ensfh. Der binne al goede stappen setten yn it ferline, mar it bliuwt soms noch altyd triuwen en lûken (do hast in woartel, gjin stôk). De komst fan de taalskipper hat wol laat ta mear bewustwurdiging en dúdlikheid, ek oer de eigen posysje fan de provinsje yn dit fjild. Der binne ek dúdlike stappen setten yn it taalbelied fan de provinsje sels. It is belangryk dat der gewicht komt te hingjen oan de rol fan de taalskipper. It kin altyd better, mar der giet ek al in soad better.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 6

De taalskipper is in geweldich fenomeen, úttocht troch DINGtiid. De gedachte wie dat der in kapitein wêze moast op it Fryske taaldossier. Dêrmei hast ien dy't de koers útsette kin. De provinsje is de meast geskikte taalskipper foar it útsetten fan dizze koers. De provinsje pakt dizze rol ek op. It hinget dus net oan in persoan, mar oan meardere minsken, sawol bestjoerlik as amtlik. De kommissaris en deputearre hawwe ferskillende rollen as taalskipper. De deputearre hat fanút har eigen rol as deputearre Frysk al in rol yn it ûnderwiis, fan foarskoals- oant ferfolchûnderwiis. Mar ek fia de kontakten mei Cedin en oare organisaasjes dy't anneks binne mei it ûnderwiis. Taal en literatuer binne wichtich foar in taal. It betsjut dat it de measte minsken ynteressearret. Yn de bûtenromte is it Frysk ek belangryk en moat sjen litten wurde dat de taal bestiet, lykas bygelyks in Frysk donorkodisyl.

Mei de bestjoerders fan de gemeenten, Wetterskip Fryslân, FUMO en de Feilichheidsregio wurdt nau gearwurke. It is soms ferliede, mar soms ek tasprekke. De lobby-komponint rjochting Brussel is ek belangryk foar it Frysk. Bestjoerlik wurdt dêryn goed gearwurke yn it Fryske taaldossier, dat wurdt sa stadichoan hieltyd robúster. It is in leechdrompelige rol foar de deputearre en de kommissaris. It oerlis mei de gemeenten oer it Frysk en it Frysk taalbelied wurdt belangriker. De wurkbesite oan Luxemburg hat dêryn in hiel soad dynamyk jûn en hat goed wurke. It is belangryk om minsken entûsjast te krijen. Frysk is fansels ien fan it grutte oantal lytse taalgebieten. De ynternasjonale kontekst is dan ek wichtich.

De kening hat okkerdeis foar it earst wat mei it Frysk dien. Hy hat dêr foar it earst oer praten en foar it earst ek praten mei Friezen oer twataligens yn ús provinsje. It is net de âlde wize fan it promoatsjen fan it Frysk, it is no benammen sjen nei it no en minder nei it ferline. De aksjes oangeande it Frysk moatte passe by de hjoeddeistige tiid. It opfrissen fan it Frysk is it belangrykste. It Frysk is bygelyks gjin taal yn it Zuiderzeemuseum. Der moat foar oppast wurde dat promoasje net belachlik wurdt. It is belangryk om der in robúst taalbelied fan te meitsjen. It Frysk brûken yn allerhande uterings wurdt makliker,

mar men moat der altyd wol echt foar gean om it te realisearjen. Guon saken komme ek tige krekt, bygelyks by it donorkodisyl. De Afûk is in belangrike pionier foar it Frysk, benammen as men sjocht hoe't de Afûk him ûntwikkele hat ta in modern ynstitút foar de Fryske taal mei in hiel breed oanbod fan literatuer oant it stypjen fan gemeenten yn it realisearjen fan Frysk taalbelied.

Fasilitearje is in belangrikere wize dan allinnich mar stjoere, mar soms moatst ek direkteyf wêze as taalskipper, dat is nedich om stappen sette te kinnen. Moatst dúdlik de linen útsette. By gemeenten spilet dit ek yntern. Fasilitearje fan guon saken is wichtich. Gelokkich akseptearje de gemeenten dit fan de taalskipper. It komt foar dat der foar bepaalde dossiers gjin jild is om it Frysk dêryn noch ekstra te promoatsjen en mei te nimmen. Dat is dan sa en dêr sille gemeenten sels oan de bak moatte. Der wurdt no in kampanje opsetten, dy't rjochte is op it brûken fan it Frysk troch de jongerein. De kampanje is in bestjoerlike kar en dêr leit dan ek de ferantwurdlikheid. Dit soarte fan inisjativen wurdt (earst) yn de weak lein by in oantal djipfriezen. Elkenien moat der by belutsen wurde om in goed en droegen resultaat realisearje te kinnen.

De gemeenten binne op bestjoerlik nivo hiel posityf oer it Fryske taaldossier. As it heakket, heakket it faak op amtlik nivo. Bestjoerlik wurdt der ien line lutsen. It jout ek enerzjy. Der wurdt stikele troch de taalskipper om it toch op de agenda te setten. Yn de Stellingwerven is der wol in bysûndere posysje foar it Frysk, neist it Stellingwerfsk. Beide talen kinne neist elkoar yn de Stellingwerven. De sosjale status fan it Frysk is hiel belangryk, it is in taal fan ynwenners yn Fryslân, mar dy't ek op bestjoerlik nivo funksjonearret. It is wichtich dat we dat promoatsjen bliuwe en der ek omtinken foar hawwe. As it hjir net kin, wêr dan wol? As in brief yn it Frysk is, wurdt dizze net altiten oersetten nei it Nederlânsk, hielendal net as it oer de Fryske taal giet. Moatst sels it goede foarbyld wêze. Sjochst faak dat minsken oerskeakelje nei it Nederlânsk, as der ien yn de groep is dy't Nederlânsk talich is. Eins moatst fêsthâlde oan it Frysk en dat praten bliuwe. De measten kinne it Frysk wol folgje. Soms wurdt ek it regear yn it Frysk

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

oansprutsen. It húswurk foar de Regionale Enerzjy Strategy is yn it Frysk opsteld, krekt omdat it giet oer de ynweners fan Fryslan en de ynformaasje ek by harren ophelle is. As se der yn Den Haag om freegje, wurdt der in oersetting levere. Mar oant no ta is dy fraach net steld.

Yn de perioade 2019 oant mids 2021 binne der troch de taalskipper goede stappen setten. Benammen it kontakt lizzen mei de rjochtbank gie goed, dêr binne stappen setten wêrtroch it iepenstean foar it Frysk yn de rjochtbank grutter wurden is. Der binne echt meters makke, mar der moat noch hiel wat barre. Op de skoallen wurde ek meters makke. Kinst no digitaal ek in hiel soad mei it Frysk. Der binne no ek hieltyd mear skoallen dy't it Frysk bruke. Fanút de taalskipper wurdt ek it sjarme-offinsyf ynsetten. Der kin fanút de provinsje hiel goed fan alles fasilitearre wurde. De taalskipper wurdt as mearwearde sjoen yn it Fryske taaldossier. Dizze mearwearde sit yn it op de aginda setten fan it ûnderwerp fan it Fryske taaldossier, troch te fasilitearjen, troch sa no en dan te triuwen en te soargjen dat der mear bart, soms mei sjarme en soms troch direktyf te wêzen.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 7

Yn 2015 is it advys skreaun oer de komst fan de taalskipper dat noch altyd aktueel is. De ynhâldlike rol is de belangrykste kant fan de taalskipper, mei it ferbinen fan de ferskillende partijen, sadat de noazen deselde kant út stean. It team bepaalt de krêft fan it skûtsje. Soms ferhâldt him dat net ta de rol fan de provinsje dy't no as taalskipper funksjonearret. De taalskipper kin de finger op it seare plak lizze en dit mei in bepaalde autoriteit dwaan. De oerheid is in belangrike partij yn it taalbelied en de útfiering dêrfan en moat dus ek strang wêze kinne foar de partijen dy't dit útfiere. Tagelyk is it in taak fan de taalskipper om nei te tinken oer de fraach wêr't we hinne moatte, wat de maatskiplike stip op de hoarizon is yn de takomst. Dy stip op de hoarizon is der net op dit stuit en dat betsjut dat der hiel ynsidinteele reagearre wurdt. Foar it ûnderwiis is der wol in doel steld (Taalplan Frysk 2030). De deputearre Fryske taal en kultuer is formeel de taalskipper. De kommissaris hat der ek in grut hert foar en is soms ek de taalskipper. Beide binne serieus dwaande mei it taaldossier. De taalskipper soe wol ûnôfhinklik wêze moatte. Hoe kinst as taalskipper ûnôfhinklik wêze ast foar in part ek ferantwurdlik bist foar it út te fieren belied?

It is net altyd dúdlik oft der wat fanút de taalskipper of fanút de provinsje organisearre wurdt. Der bart op dit stuit in hiel soad yn it Fryske kennisdossier, dêr't meardere kennisynstituten by gearwurkje, mar dit falt ûnder in oare deputearre. Fanút de provinsje wurdt in soad ynsetten op it by elkoar bringen fan de ferskate partijen. De yntinsje fan de provinsje is helder rjochting gemeenten, dêr't se benammen by stjoere op it taalbelied. Der binne troch de taalskipper goede stappen setten yn it ûnderwiis. De taalskipper kin noch better stjoere, troch dúdlik te meitsjen wat de rol fan de taalskipper is en wat de rol fan de provinsje sels is. De Fryske taal soe in rol spylje moatte by alle deputearren. It ministearje hat ek in belangrike rol yn it dossier fan de taalskipper troch ek ris te sjen nei de rol fan de taalskipper en wa't dat útfiert: is dizze rol ûnôfhinklik genôch? It ministearje en de belutsen minister soene tichter op it dossier sitte moatte en mear ferantwurdlikheid toane moatte. Der wurdt wol nei elkoar harke. It is hurd wurkjen om it dossier op tafel te krijen, omdat de posysje fan it Frysk in stikje is fan it ryksbelied.

Op dit stuit fynt de tuskenrapportazje fan de BFTK plak, dêr't de taalskipper net yn beneamd wurdt. Der wurdt trije kear jiers oerlein mei de taalskipper, ûnder oare oer de fuortgong fan de BFTK. Foar it neijier stiet de tuskenrapportazje op de aginda fan Provinsjale Steaten. De rapportazje is feitlik in rapportazje fan it kolleezje en net fan de taalskipper, mar dat is net hielendal wis. It bliuwt lestich om de rol fan de taalskipper te beskriuwen en wa't dy útfiert. In ûnôfhinklik persoan soe dat mooglik better útfiere kinne. By it opstellen fan regels en beliedsplannen is DINGtiid net belutsen, omdat se in ûnôfhinklike advisearjende rol hawwe en gjin útfieringsorganisaasje binne; se besykje de dynamyk der yn te hâlden en helpe mei om de stip op de hoarizon te setten. Dizze organisaasje sinjalearret ûnderwerpen, beskriuwt se yn advizen en dêrnei pakt de taalskipper it op, lykas mei de gearwurking tusken kennisynstituten. DINGtiid funksjonearret mear op bestjoerlik dan op amtlik nivo, it is oan de oerheden en oaren om dêr wat mei te dwaan.

De kommissaris hat kontakten mei de rjochtbank oer it brûken fan it Frysk, fanút de rol fan de taalskipper, ek oer it oantal tolken Frysk. De polityk kin him net bemuoie mei de rjochtbank en hoe't dy de saken útfiert. Dit is in lestich ûnderwerp, yn ferbân mei de trias politica. De taalskipper hat it ûnderwerp by de rjochtbank op de aginda setten. It is net dúdlik oft der in byienkomst organisearre is foar de by de BFTK desintraal belutsenen, wêrby't de byienkomst it doel hie om de ymplementaasje fan de bestjoersôfspraken te fergrutsjen. In organisaasje as DINGtiid hat hjir net by belutsen west, omdat dit net by syn rol past. Dit kin ôfwikend wêze fan de bylden dy't it ministearje en de provinsje hawwe fan de rol en ynset fan DINGtiid. De taalskipper hat gjin konsultaasjebyienkomst opsetten foar it brede Fryske beliedsterrein, mei as doel om ta in langetermynfisy te kommen foar de Fryske taal. DINGtiid hat hjir net by belutsen west, omdat DINGtiid dêr net foar is. DINGtiid organisearret wol yndividuele byienkomsten, mar op ien ûnderwerp en per ûnderdiel (losse stikken), lykas ek oer de fuortgong BFTK. It is de fraach oft gewoane boargers sa goed op de hichte binne fan saken oer it Frysk. Foar oerheden liket dit te fanselssprekkend. Op amtlik nivo hat der in wurkbesite west fan ryksamtners oan de taalskipper.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

De taalskipper hat beslist in mearwearde, mar it kin noch folle better. It is in nije rol en elk moat der noch oan wenne. De rol en posysje fan de taalskipper soe ûnôfhinkliker moatte. It politike spektrum spilet no mei. In ûnôfhinkliker rol soe better en effektiver wêze. As de polityk oan de iene kant taalskipper is en oan de oare kant ek de finansjele boarne, dan is de ûnôfhinklikheid yn it geding. Nettsjinsteande de taalskipper wurdt der in stip op de hoarizon – de langetermynfisy – mist. Dêr moatte echt noch stappen makke wurde.

Taheakke 6: Gearfettings ynterviews

YNTERVIEW 8

It ministearje kin net bepale wat der yn de rjochtspraak bart, fanwege de machteskieding (trias politica). Neffens de WGFT set de rjochtbank yn it primêre proses Fryske tolken yn. De organisaasje dêrfan leit by de rjochtbank, de finansiering leit by it ministearje. Der is wol krapte oan Fryske tolken. De rjochtbank draacht it Frysk in waarm hert ta en besiket it sa goed mooglik te ymplementearjen binnen wat sy kinne. De rjochtbank is net bûn oan de bestjoersôfspraken tusken it ministearje en de provinsje, wol oan de WGFT. Der binne petearen om it Frysk noch mear ymplementearjen te kinnen. Der is bygelyks ôfpraten mei de kommissaris fan de Kening om in nulmjitting (kwantitatyf en kwalitatyf) te dwaan nei it gebrûk fan it Frysk yn de rjochtbank yn alle lokaasjes fan de Rjochtbank Noard-Nederlân, ûnder oare oer wêrom't ynwenners it Frysk wol of net brûke en hoe faak en hoefolle se dat dogge.

Yn de WGFT stiet dat ynwenners fan de provinsje Fryslân by de rjochtbank Noard-Nederlân of it gerjochtshôf Arnhem-Ljouwert yn it Frysk prosedearje meie. Dit is net beheind ta allinnich Ljouwert, mar ek as se by it hôf yn Arnhem prosedearje, meie se dêr Frysk prate. Dit makket it tige yngewikkeld, omdat it ek om lokaasjes giet bûten de provinsje Fryslân, lykas Arnhem, Assen, Grins, Zwolle ensfh. De rjochtbank kin net eat yn Ljouwert wol oanbiede en yn Arnhem net. De WGFT is yn dat stik fan saken sa generyk, wêrtroch it lestich is om dit foar in lokaasje as Ljouwert te regeljen. It stimulearjen fan it Frysk moat dan by alle lokaasjes dien wurde, net allinnich yn Ljouwert. Yn alle rjochtbanken moatte deselde regels jilde. De WGFT liedt yn dat opsicht ta in soad administrative rompslomp, omdat op alle lokaasjes it dan yn it Frysk regele wurde moat, wylst it Frysk benammen beheind is ta Fryslân.

Der hat earder in bestjoerlik oerlis west mei de kommissaris fan de Kening. Troch de corona is dit de lêste tiid wat fertrage. Mei de kommissaris is sprutsen oer it ymplementearjen fan it Frysk binnen de rjochtbank, lykas it regeljen fan tolken en it hâlden fan in nulmjitting oer it brûken fan it Frysk binnen de rjochtbank Noard-Nederlân. Se binne net bekend mei it begryp 'taalskipper'. De mearwearde is dat der goed kontakt

is mei de kommissaris. Foar de rjochtspraak is de WGFT it wichtichste. De taalskipper hat gjin rol rjochting rjochtbank, oars dan in ynformele rol.

Partoer
François HaverSchmidtwei 2
8914 BC
Leeuwarden
T (058) 234 85 01

www.partoer.nl

De mens als maat